

У овом броју

Убиство конзула	2
Конзул Јастре...	4
О узроцима етн...	6
Москопоље униш...	7
Успостављање....	10
САД - Русија...	15
Даш сепаратис(с/е)	16
Дистанца и ... (с/е)	17
Независност је...	19
Косовски гамбит...	20
Фактичко стање...	23
Медијски "косовски..	27
Одбројавање (с/е)	30
Наши црнци, наши..	38
"Руски вето" у срп..	39
Патриотска берза	43
Расправа о две...	44

Откривен споменик руском конзулу Шчербини

Косовска Митровица - Министар за Косово и Метохију Слободан Самарџић изјавио је јуче у Косовској Митровици да на Косову "не би било ми-ра" ако би Албанци једнострано прогласили независност Косова коју би затим неке земље признале. - С таквим решењем овде не би било мира. То је

додао да када каже "ми", мисли на Русију и Србију, јер је политика Русије и Србије према Косову заједничка и истакао да је Русија највећи пријатељ Србије у борби за Косово.

Министар за Косово је изјавио да на Косову влада хаос који је направила међународна заједница, која

Министар за КиМ С. Самарџић и руски амбасадор А. Алексејев пред спомеником Шчербини

најгоре могуће решење и ако се то догоди Србија не само да то неће признати, него ће све учинити да се такви кораци казне и врате назад у нормалу - рекао је Самарџић после откривања споменика руском конзулу Григорију Степановичу Шчербини.

Самарџић је указао на, како је рекао, подвале чији је циљ да Косово добије независност мимо Београда.

- Русија то није дозволила и у другој етапи, где имамо "тројку" која је избалансирала међународну политику око Косова, преговарачки процес не тече на фер и поштен начин - рекао је Самарџић.

Амбасадор Русије у Србији Александар Алексејев казао је да су руска и српска политика о Косову јединствене и да решење косовског питања не може да буде изузетак.

- Право важи за све и имамо две могућности - поштовање или рушење међународног права. Међународно право мора да се поштује. Опасно је било одредити решење за статус пре почетка преговора и повлачење вештачких рокова - рекао је Алексејев.

Алексејев је додао да Русија са Србијом ради на томе да решење косовског проблема буде поштено, у складу с међународним правом и на темељима европске безбедности и да се залаже за испуњење стандарда пре одређивања статуса. Самарџић је

због тога мора да одговара. Споменик руском конзулу, који су открили Самарџић и Алексејев, освештао је епископ рашко-призренски Српске православне цркве Артемије, који је служио и литургију поводом славе Косовске Митровице, Светог Димитрија.

Бета

Неће бити трговине с Америком

Москва - Русија неће трговати с Америком у решавању статуса Косова, а решење може да буде легитимно само уколико је одобрено у Савету безбедности УН, изјавио је јуче неименовани руски дипломата. "Било које решење за Косово је легитимно уколико буде одобрено у Савету безбедности УН, а не од стране ЕУ или САД", казао је извор у руском министарству спољних послова новинској агенцији Итар-ТАСС. Указујући да је наступио "одговоран период рада" и да се приближава 10. децембар, он је навео да ће Русија "подржати било које решење које задовољава обе стране", али да при том свака од страна треба да учествује у преговорима. "При решењу тог питања између Русије и САД нема трговине. То је наш стил рада", казао је тај руски дипломата. **Бета**

Свети Ђорђе - Ђурђици

Ђурђеви Ступови
(12. век)

УБИСТВО КОНЗУЛА ШЧЕРБИНЕ

Због словенског порекла и православне вере, Србима је било најтеже од свих околних народа у времену откако су изгубили своју стару државу. Ипак, најтеже им је било на Косову, јер Шиптари су од Турака добили повлашћени статус у односу према Србима због сталних покушаја Срба да се ослободе. Стање на

размеђу деветнаестог и двадесетог века постаје неподношљиво. Дипломатија српске државе покушава да бар донекле ублажи невоље својих сународника, али то остаје без ефекта. Представници Русије могли су на том плану да учине више, јер иза њих стоји ауторитет моћне државе.

У последње време и бечка влада се нашла у улози заштитника шиптарских силника. Страх од утицаја српске државе на њихове поданике чини да се аустријски и турски интереси донекле подударају. Ипак, толика умешаност Аустрије на Косову не оставља Турке равно-душним. Мешетарења Беча по Косову позна-та су и султану, који „није одрицао да у томе прст има и једна страна сила која преко својих тајних агената то ради“.

Долазак конзула

За стање на Косову донекле је заинтересована и руска дипломатија. Поред конзулата у Скопљу и Призрену, одлучено је да се отвори и конзулат у Митровици. Званично то је учињено седмог маја 1902. године. За конзула је именован Григорије Степанович Шчербина. Он је ужи-вао углед стручњака за балканска питања, а искуство је стекао радом у Цариграду, Цетињу и Скадру. Већ током рада у Скадру истакао се својом заштитом Срба од шип-тарског насиља. Још пре ступања на своју дужност у Митровици изјављивао је да ће „свим силама настојати да заштити српски живаљ у додељеном му делокругу, да ће при томе међутим, мо-рати бити веома оба-зрив, нарочито у прво време, докле унеко-лико утврди свој ауто-ритет“.

Према Митровици Шчербина креће преко Рима, Петрограда и Цариграда. Турцима и Арбанасима стало је да се долазак новог конзула што више одужи. Са Србима је потпуно другачије. При-тиснути насиљем, са доласком Шчербине очекују олакшице. Зато

српски изасланик у Цариграду настоји да он што пре крене, јер „његово скорије присуство тамо народ српски очекује као озебао Сунце“. Да би се то решило, требало је да прође неколико месеци. Шчербина за Митровицу из Скопља креће 26. јануара 1903. г. Због ровитог стања у околини Порта је предложила ру-

Руски конзул Григорије Степанович Шчербина

ском изасланику да Шчербину и за извесно време позове у Цариград. Тако је Зиновјев већ постао забринут и за живот свог кон-зула: „Сиромаш Шчербина, положај му је заиста незавидан, али као добар војник мора да издржи тамо као на мртвој стражи... Ако Шчербина погине, Срби треба да га причисле у своје свеце“.

Конзулат је отворен тек почетком марта. Бројне делегације Срба посећују Шчербину и саветују му да се „причува и својим шетњама по вароши не излаже опасности“. Од њега се чуо и овакав одговор: „Нисте ви Срби срећни да ја погинем. Моја смрт донела би вама слободу“. Чим је дошао као искусан човек, одмах се прихватио посла и почео да шаље извештаје. На лицу места могао се конзул уверити шта Срби доживљавају. Без насиља не могу да прођу ни погребне поворке. Опасност је висила у ваздуху. Припреме Шиптара за напад на град биле су очигледне. Први талас беса се сручио на Вучитрн, а онда долази ред на Митровицу. Шчербина

је стигао да јави о арбанашкој оп-сади Митровице. Стање Срба је било очајно: „Говорило се да војска нема наредбу да пуца и да ће Арбанасе про-пустити у варош, где би их једва дочекали митровачки Турци, спремни да нападну и изврше покољ Срба и протеривање руског конзула. Због тога су се Срби, чији су домови слаби, склонили по тврђе зиданим кућама да би се тако удружили могли боље бра-нити“. Митровица је на-паднута 30. марта по-подне. Дошло је до сукоба са турском војском. Током окршаја Шчербина је на положају и прати ток борбе „презирући све опасности и не водећи рачуна о томе...“. Зна се како је Шчербина провео следећу ноћ: „Покојни Шчербина је целу ноћ провео на ногама. Ишао је од куће до куће и тешио Србе да се не плаше. Све што је било заплашено и што није могао задржати од бек-

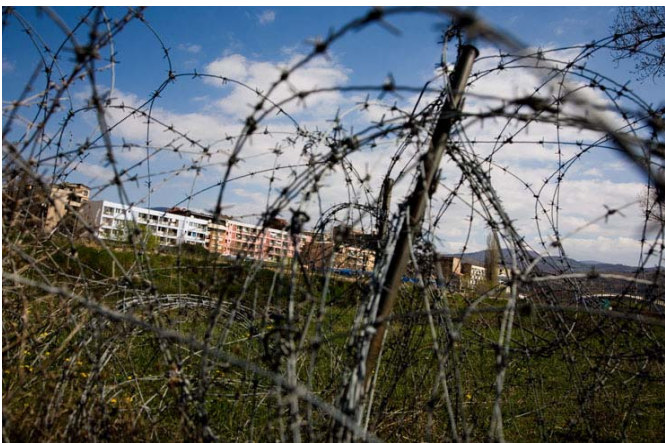

ства, смештено беше у руски Конзулат, а децу је и сам носио на рукама, па их је склањао у своје одаје да се не плаше“.

Следећег дана шире се вести о поновном нападу на град и конзул са пратњом креће у обилазак положаја. При повратку, у близини Железничке станице, бива рањен од каплара турске војске хицем у леђа, што довољно говори о менталитету нападача. Атакатор свој поступак у почетку правда жељом за осветом, јер је претходног дана тобож погинуо један његов рођак. Каснијим испитивањем дошло се до сазнања да је то урађено по наговору.

Рањени Шчербина је пренет у конзулат и убрзо је пао у грозницу. Турци све чине да ублаже стање. Послати лекар дуго путује до Митровице. Из Србије је, по наредби краља Аклександра, упућен у Митровицу др Војислав Суботић. Док се Турци и Шиптари плаше последица атентата, бечки агенти и даље подстичу на сукоб: „Ако умре Шчербина, то није ништа. Цар ће платити одштету 8.000 лира. Русија неће да ратује због смрти једног конзула, јер за рат и није спремна“.

Српске новине су пратиле здравствено стање Шчербине. Има у тим извештајима и ведрине, више као производ жеље, него стварног стања. Атакат је био повод да се разговара са врхунским стручњаком за питања Балкана, Јованом Цвијићем који је Шчербину знао од раније. О његовом знању српског језика каже: „Српски лепо говори са нешто руског нагласка“, а затим додаје: „Шчербина необично воли Србе. Више пута сам мислио где се та и таква љубав зачела у њега. Чини ми се да

Митровица данас: Поглед кроз бодљикаву жицу

ће то бити у Скадру. Они Срби тамо су красни, народ старог типа и карактера, готово заборављени и ваљда упрвом реду топло словенско сажаљење је овога честитог Руса учинило да заволи Србе“.

После десет дана агоније, Шчербина умире. Српски изасланик у Цариграду Сава Грујић тим поводом сећа се оног шта је претходило овом догађају: „Шчербина је морао на наше навалњавање да се крене на своју опасну дужност, јер је очајно стање нашег народа у Старој Србији његово присуство неопходно захтевало. Господин Зиновјев, упућујући Шчербину у Митровицу, тада ће ми као у шали рећи... да он иде као жртва за нашу народну ствар и да Срби треба да га упишу у своје свеце, ако би га Арнаути убили. Нажалост, ово се предсказање брзо испунило и Шчербина ће доиста у спомену српског народа стати у ред осталих његових косовских јунака“. После смрти говорило се да су његовом крвљу преливени гробови косовских јунака Обилића Милоша, Косанчић Ивана и Топлице Милана.

Смрт Шчербине косовски Срби су доживели као националну несрећу. На успутним станицама приликом превоза конзуловог тела масовно су улазили да му и мртвом укажу поштовање. У Скопљу су га дочекала 24 српска свештеника. Званични пратилац био је руски јеромонах Арсеније из ћелије Светог Јована Зла-тоуста са Свете Горе у својству заступника игумана манастира Високих Дечана, којима тада управљају руски монаси. За разлику од свога сабрата по крви и послу, некадашњег конзула у Призрену, такође познатог заштитника Срба Ивана Јастребова, који умире у Солуну и жели да ту буде сахрањен, Шчербина је пренет у родни Чернигов и тамо је сахрањен тринаестог априла 1903. године. У почетку се веровало да ће бити сахрањен у Светој Гори.

По црквама у Србији одржани су парастоси конзулу Шчербини, а

затим издата и споменица посвећена његовој успомени Срби из Старе Србије и Македоније покојном Григорију Степановићу Шчербини 20. априла 1903. године. Београдски митрополит почиње своју беседу речима Јеванђеља: „Од ове љубави нико нема веће, да ко живот свој положи за пријатеље своје“ (Јн 15,13). Помен Шчербини у Бечу био је повод за српске студенте да пред станом слависте Јагића протестују и изразе незадовољство његовим писањем о Србима. Долази полиција и са ухапшенима брутално поступа. Било је и говора да се Шчербини подигне и споменик у Београду, али од тога се није кренуло даље.

Говор одржан на 40-дневном парастосу износи тешко стање Срба Старе Србије. Иако је одржан пре више од сто година, звучи савремено: „Србинове се светиње руше и обесвећују, да би се повредили најнежнији осећаји верски и национални... У самој Рашко-призренској митрополији порушено је преко 40 манастира и 290 црква... Огњиште се раскопава, а имовина насилно отима само зато да би се Србин нагнао да напусти колевку своју и земљу отаца својих па да бега у туђину...“.

Од људи који су сарађивали са Шчербином и ценили његово познавање Арбанаса остало је сведочење: „Делио је Арнауте на две групе: муслимане и римокатолике. Првој групи су припадали сељаци и са њима је Шчербина увек био задовољан. Извором зла он је углавном сматрао Арнауте римокатолике, у које спадају трговци, занатлије и чиновници, и уопште варошани. Ова група највише сеје ненавист и непријатељство. Несумњиво је то да Арнаути римокатолици не раде самостално, него под туђим утицајем“. Очигледно је да Шчербина види у њима само

испружену руку Беча.

Цетињска штампа је писала о раду Шчербине у Скадру и о његовој заштити тамошњих Срба: „Православно село Врака, будући опкољено и притешњено са свих страна Арнаутима, није могло држати своју црквицу како треба. Шчербина је снабдео ту цркву свим нужним стварима и често пута је Враку посећивао особито у недељне дане... Кад је народ чуо да он из Скадра полази, свакоме је било жао. Многи његови пријатељи, знајући на какво опасно место полази, саветовали су га да се тамо боље чува него у Скадру, а он им је то одговорио: „Српски народ није тако срећан да ја као руски конзул у Митровици погинем““.

Штампа бележи још један пример старања Шчербине за православне: „У Елбасану налази се у селу Шпата око сто православних кућа, али они нису смели јавно исповедати своју веру, те не знајући шта да раде, хтели су да се предају под заштиту римског папе. Кад је то Шчербина чуо, по-шао је право код њих, те учинио да они и даље остану право-славни и слободно своју веру исповедају“.

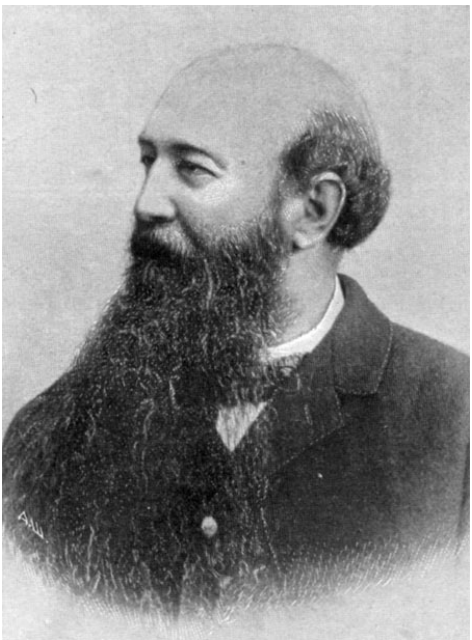
Конзул Шчербина није једина жртва безакоња у овим областима. Неколико месеци касније, у Битољу гине конзул Ростовски. У приликама кад се Русија спрема за ратовање на Далеком истоку, није могла да се одлучније заложити за заштиту свог особља на Балкану, што Беч не пропушта да искористи. Успева да косовску област изузме из подручја захваћеног реформама турске власти и тако омогући даље несметано бујање насиља над Србима. И тад су међународни чиниоци водили рачуна о шиптарском бесу као нечем од чега треба стрепети: „Арнаути су ионако јако раздражени, па би ово могло изазвати разне неприлике“.

Православље, Живорад Јанковић

КОНЗУЛ ЈАСТРЕБОВ И ПРИЗРЕН

Руски дипломата и научник Иван Степанович Јастребов (1839-1984) много је задужио напаћени српски народ под турском влашћу. Чинио је то у оба својства, и као дипломата и као човек књиге. Службовао је по разним местима од Солуна до Скадра, а за Србе највише је учио за време свог службовања у Призрену, где је био у два маха (1870-1876. и 1879-1886).. Смисао свог рада у условима крајње беде сам је одредио: „Мој положај је крајње незавидан, јер ми долази да се одрекнем много чега да бих помогао несрећнима.“ Околности у окружењу биле су такве да му се често пута указивала прилика да учини преко онога што би се могло очекивати.

Добро је познавао терен где је радио, јер га је више пута прошао уздуж и попреко.

Конзул Иван Степановић Јастребов

Знао је људе и услове њиховог живота. Увиђао је да приче о тобожњем јунаштву Шиптара представљају мит. „Мој глас је, уосталом, нејак да би оповргао ту лажну представу која кружи о храбрости и неустрашивости Арбанаса. Они су увек плашљиви кад се сретну са регуларном војском и увек се дају у бекство.“ Скоро пред његовим очима одвијао се процес нестајања српског националног бића кроз примање ислама или латинства и добро осетио драматику тих токова који се граниче са трагедијом личном и породичном. Дуго се чува успомена на празнике и обред причешћа. Приметио је да жене дуже одолевају остајући у старој вери и боље чувају и веру и језик.

Сведок српског страдања

Нико није боље и изворније представио значај сопствене цркве и епископа за опстанак народа од Ја-стребова: „Деца су њихова многе године остајала некрштена, сами они нису слушали службу Божју у селу, јер ниједан поп није хтео к њима долазити, али су славу држа-ли, ломили колач, и при урвинама цркве причешћивали се овим кола-чем заливајући га вином... Док је Јанићије (митрополит призренски, Србин) био жив, није се могло казати да се хришћанство угасило, али смрћу Јанићија нестале и међу Брођанима хришћанства; они се истурче, а неки се преселе у Призрен.“

Пролазио је тамо куда Србин није могао да прође и написао о ономешто је он последњи видео, јер је много од тога нестало. Дуг је списак несрећа које сналазе Србе, а Јастребов о томе сведочи. Често је у покушају да помогне лично интервенисао и излагао се опасности. Спасавао је отете девојке, бранио Призренску богословију са револвером у рукама и њену библиотеку заштитио цедуљом на којој је писао: „У име руског цара забрањујем улазак“. Личним залагањем спасао је живот и познатом професору Богословије Петру Костићу: „Узевши под покровитељство од руље муслимана учитеља Костића о коме сам вас

обавестио и тако спасао неминовне смрти... Али под притиском овдашњих комунара, који су претили да ће пре или после убити Костића, мутасериф је онда решио да га одавде удаљи у Битољ... Руља је покушавала силом да продре у конзулат; само захваљујући неустрашивости мојих каваза и њиховој опрезности под мојом личном присмотром и командом ствар је прошла без крвавог обрачуна испред улаза у конзулат и у њему“. Нажалост, његови извештаји сувише много личе на садашње време: „Редом нема никаквог, а о безбедности се не може ни говорити. Предвече, тојест. пред залазак сунца сви се хришћани скривају у својим прибежиштима; још се плаше терора који је овде царовао пуне три године. Разуздавши једном Арнауте, она (влада) не уме да их стави под своју руку и кад би то хтела...“

Стари Призрен

„Мени су се обраћали хришћани града Ђаковице за помоћ, јер не могу да издрже затворенички живот и да очекују сваког момента смрт.“

Неред у крају и даље се наставља као и пре. Нема дана да се не деси убиство или отимање хришћанских кућа. Рат је погоршао положај овдашњих хришћана. Турци и Арнаути почели су више него пре гледати у свакоме учитељу или попу узрок свих својих прошлих или будућих невоља.“

Нарочито је Јастребов везан за Призрен. „Под Призреном ја разумем уопште сву стару Србију. Као да над њом лебди Божје проклетство“. Свесни су и житељи значаја такве личности као што је Јастребов. „Но будући да међу нама нема нашега омиљенога Ивана Степановича (Јастребова) који нас око себе окупља и улива међу нама дух одважности и самопрегора, поред свију наших жеља да будемо корисни колико би могли овдашњем народу, не би могли опстати.“ Из Призрена Ја-стребов размишља о судбини целе области: „На Косову су Срби из-губили царство, на Косову ће одлу-чна битка решити будућност Балканског полуострва и будућност српског народа“.

Дипломатска и научничка делатност

И дипломатска и научничка делатност Јастребова може се оценити као хроника српских невоља било у савременим или прошлим збивањима. Тако је кад се ради о губитку националног идентитета угње-таваних Срба. „Колико је жалосно што се у овим чистим српским местима изгубило у течају три столећа православље, уто-лико је још жалосније што се у њима ретко где чује српска реч. С променом вере, хришћани - Срби оставише и свој матерњи језик, па узеше арнаутски... Уосталом, узимајући у обзир стање Срба хришћана у Старој Србији у 17. и половини 18. века, кад је побегао други патријарх српски Арсеније IV са многобројним народом, кад су фанариоте интригама уништиле

Пећку патри-јаршију, кад су народни учитељи били истерани, кад су јаничари и Арнаути, с једне, а грчке владике, с друге стране, наваљивали на српску народност, - можемо се још чудити како је српска народност у Старој Србији остала жива и православље није сасвим уништено!..."

Устанак под Црним Ђорђем, поред слободе, доноси српској земљи и своја црквена звона, која се у ропству нису смела чути. Кобне 1813. и она деле судбину свог народа. Звоно из Смедерева, поклон Црнога Ђорђа, доспева у Призрен. О тим догађајима говори турски натпис уз поменуто звоно - превод потиче од Јастребова. Ту се из обести и злурадости истиче већина злодела почињена од турске војске током 1813. године

„Колико су тада Срба-ћафира побили, колико ли су их исекли, колико ли су њиних жена и деце заробили, а колико ли тих имања заграбили!!

боравка овде, а онда ћу се морати вратити у Призрен... Прича се да тамо влада анархија, више него што је то било пре мога одласка. Разуздана руља користи слабост власти.“ Стање је у тој мери очајно, без изгледа на побољшање да је и особа такве енергије под утиском општег очаја. „Остављајући Призрен са дубоком тугом, видео сам како су многи плакали као да се ме пре времена сахранили и као да више нећу видети српску престоницу.“ Погађају га народне сузе. И друге знаке поштовања од стране Срба имао је прилике да доживи већ током свог службовања. „Кад је из Солуна путовао за Београд и даље дочекивали су га виши разреди свих гимназија од Врања до Београда, да виде и поздраве великог пријатеља и заштитника српског народа под Турцима.“ И на последњем растанку Срби му се бар делимично одужују симболичним признањем на погребу у Солуну. „Великоме пријатељу Српства Ивану Јастребову - Српство.“

Панорама Призрена пре 2004.

„Са помоћу Божјом, предузеће је крунисано сјајним успехом. И кад је и Београд освојен, величанствени паша (тј. Махмуд паша Ротуловић), само да стече севап души.“

„Задоби у Смедереву и једно врло лепо звоно, које је подигао на кулу (ове) тврђаве, за то да гласи о времену.“

Поштовање од стране Срба

И човек такве снаге, одлучности и љубави нерадо поново долази у Призрен за конзула (1879-1884), јер зна шта га тамо чека. Служио је још у Скадру и Јањини, али му је у Призрену било најтеже, што само по себи довољно говори: „Колико сам ја трпео у Призрену, о томе знамо само ја и Бог. Жалити се нисам хтео ни Министарству ни Посланству да не бих био повучен као кукавица. У Призрену никоме нисам говорио ништа, штавише, ни сенку мојег унутарњег расположења нисам показивао... Остало је још две недеље мога

Гледано очима савременика, деловање овог човека код Срба у Призрену даје му карактер покровитеља. „Доласком Јастребова у Призрен, наш тамошњи народ, добивши у њему снажнога браниоца и заштитника, пренуо је и оживео. Само благодарећи њему, могла се Призренска богословија Симе Игуманова осно-вати, одржати и развијати. Само благодарећи његовој енергичној помоћи и заузимању, могао је честити Тодор Станковић издавати на српском језику службени турски лист „Призрен“, за који је призренски Валија Абдураман паша тражио да се публикује на бугарском језику. За све време свога службовања у Призрену, Јастребов је био поуздани и енергични заштитник нашег народа од арнаутског насиља и турског безакоња. Јастребов га је бранио са правим пожртвовањем, често с највећом личном опасношћу од освете турске и арнаутске.“

Православље, Живорад Јанковић

Призрен, 17. март 2004 - Погром Срба и рушење православних цркава

О узроцима етничких промена на Косову

Циљ је овог кратког излагања да се неке од чињеница које смо данас чули доведу у везу, ставе у шири оквир и објасне.

Аутори које смо данас имали прилику да чујемо уверљиво су показали да је у средњем веку у Албанији било много словенског становништва. С друге стране, тог становништва сада тамо има мало, али зато има много Албанаца у Југославији. Природно се поставља питање да ли их је било много и у средњем веку. Наука је у могућности да на то питање пружи јасан одговор.

Историјски извори не потврђују тадашње присуство Албанаца у већем броју на земљишту данашње Косовске покрајине, а

топонимија чак изричито доказује да их је могло бити само мало. Добро је познато да топоними у начелу чувају трагове раније етничке ситуације. Тако, на пример, градови Берат, Корча и Подградец у Албанији чувају своја стара словенска имена (првобитни облици тих имена били су **Белград, Горица и Подградец**). Та су имена наслеђена из епохе кад је тамо живело словенско становништво. То значи да би и у топонимији Косова морао постојати стари албански слој, ако је тамо у средњем веку било Албанаца у већем

броју. Међутим, таква појава потпуно изостаје. Средњовековна баштина оличена је, кад је реч о именима градова, искључиво у словенским топонимима: Приштина, Призрен, Вучитрн, Пећ, Ђаковица, Митровица, Ново Брдо итд. Имена Липљан, а по свој прилици и Клина, античког су порекла, дакле опет не албанског. Најзад, Качаник и Феризај (албанско име Урошевца) потичу из турског времена. Све показује да су Албанци у највећем делу покрајине ново становништво, насељено углавном у доба турске владавине.

Како објаснити остварену промену? Има ли она унутрашњу логику, или се - као што би то хтела албанска пропаганда - ради о произвољној претпоставци?

Историјски извори сведоче да су Албанци у почетку били изразито сточарски живаљ, и то онај трансхумантни, полуномадски, никако да проводи лета у висинским пределима, а зиме у низинама. Такво покретно становништво, неуклопано у земљу, лако развија ратничке навике и способности. На то га приморавају и животне околности. У кршевитим високим планинама сушна година носи страховиту глад и ратничко "привређивање" често је једини начин да се преживи. Кад је реч о примени силе такви горштаци су надмоћни над суседним равничарима. У једном од јутрошњих предавања чули смо о оним Албанцима који су у средњем веку суседне Словене земљораднике држали у подређености и експлоатисали их. Ти су им Словени били, каже историјски извор, "quasi servi", као феудални подложници.

Импресивну паралелу за развијање ратничког духа и ратничких способности имамо у непосредном суседству Албанаца. Наиме, те исте одлике налазимо код Црногораца, који су по традицији исто тако сточарска популација из кршевитих планинских крајева.

Исти услови рађају исте последице.

Друга карактеристика сточара ратника из планинских предела јесте снажна етничка експанзија; исељавање везано за освајање нових области. И ту се могу навести многе паралеле. Ограничићу се на две, опет са балканских меридијана.

Потомци оних Романа који су се приликом словенске најезде у VI и VII веку повукли у планине и прихватили покретно планинско сточарење као начин живота, познати су у каснијим временима као Власи, односно Румуни. Они су у средњем веку у данашњој Румунији подвластили, а касније и језички асимилovali Словене по равницама. Ту је развој опет ишао линијом сточари —> ратници —> господари. Други делови тог живља раширили су се по планинама средњовековне Србије, укључујући Зету и Захумље, и по јужним крајевима Хрватске, чак до Истре. Други крак је продро на југ до Македоније, Тесалије и Епира, а трећи је кренуо дуж Карпата кроз делове западне Украјине, Словачке и јужне Пољске, све до северне Моравске.

Сличан је пример наших Херцеговаца. Из историјске источне Херцеговине - области од Пјешиваца и извора Мораче до средњег и доњег тока Неретве - раселило се становништво ијекавског говора са новоштокавском акцентуацијом по западној Србији, Шумадији, источној и западној Босни, Славонији, Барањи, Банији, Кордуну, Лици, континенталној северној Далмацији итд. Наш данашњи књижевни језик почива на том дијалекту управо зато што се он толико раширио. Не заборавимо да је Вук Караџић био потомак насељеника из дурмиторског краја који су се спустили у западну Србију у првој половини XVIII века.

1.-Берат - Белиград, Београд; 2.- Корча - Горица; 3.-Поградец - Подградец; 4. Воскопоја - Москопоље (стари цинцарски центар); Тепелене - Јеленина Глава (вероватно потиче из античких времена)

Стављена у овај оквир, јасна нам је експанзија албанског живља у средњем веку на југ до Пелопонеза, а у турско доба на североисток до горње Топлице. Из једног сразмерно малог планинског гнезда раширио се живаљ истог језика по пространим територијама. У случају ширења Албанаца по јужнословенским земљама деловао је још један чинилац: готово увек они су долазили као муслимани у крајеве настањене хришћанима. На својој страни имали су турску власт, која је у њима гледала драгоцене савезнике против непоуздане хришћанске раје. Тако је њихово ширење било потпомогнуто разноврсним методима притиска, укључујући и честу употребу силе.

Павле Ивић

Зборник радова са међународног научног скупа "Становништво словенског поријекла у Албанији" одржаног на Цетињу 21, 22. и 23. јуна 1990. године

МОСКОПОЉЕ - УНИШТЕНА ХРИШЋАНСКА ВАРОШ У АЛБАНИЈИ

I
У југозападном делу Балканског полуострва, тачније у горњим деловима јужно-албанских и грчких река, налази се пространа планинска целина чији су већи делови Грамос - 2213 м, Острвица 2352 м, Томор - 2417 м и Грабова -2373 м. Та планинска целина има широке површи различитих надморских висина. Одликује се разноврсном вегетацијом, обиљем природних лепота, клисура и долина. У таквој природној средини чо-век се прилагођавао на разне начине. Сточарство, каравански саобраћај, трговина и поједини карактеристични занати били су водеће гране привреде. Западно од Корчанске котлине, у данашњој јужној Албанији, на поменутој планинској целини издиже се површ надморске висине од 1300 до 1400 м. То је у горњем делу слива реке Дево-ли. У центру те површи, а лево од једне речице, налази се Москопоље или Воскопоја, сада мали здравствено-лечилишни центар за смештај плућних болесника. Углавном је без стално насељених становника. Међутим, раније то је била велика и позната углавном цинцарска варош.

Место, на коме је настало Москопоље, са географског гледишта није подесно за развитак великог насеља. Није испуњен скоро ниједан услов који је потребан за опстанак и развитак значајнијег насеља. Није било земље за обрађивање, а приступ из околних нижих области није повољан. И да је било саобраћајних веза оне у прошлости, нарочито под турском владавином, нису биле сигурне.

Међутим, Москопоље је имало само једну добру страну, која је у раније време савладала све негативне. Како је речено, место је било тешко приступачно, па ради тога било је сигурније. У несигурним временима његови становници као и становници неких других насеља тражили су сигурна места, не обзирајући се да ли такво место има све услове за развитак. Нису дакле географски фактори одлучивали приликом постанка Москопоља, већ су једино одлучивали историјски фактори. Има сличних случајева у историји развитака и других насеља. У средњем веку и под турском владавином таквих примера имало је више.

II
Не зна се тачно када је основано Москопоље. Његова ближа околина је простор човековог деловања од најстаријих времена. Остатака материјалне културе има из доба Римљана до 395. године, и из времена Византије. Разни археолошки остаци, нарочито стара гробља, затим географска имена могу се растумачити као остаци римске и грчке владавине. Насеље је издржало и бурну велику сеоба на Балканском полуострву. Али најстарији историјски помен Москопоља потиче тек из XIII века, да би крајем XVII и у XVIII веку постало главна варош, средиште целе данашње јужне Албаније.

По природним и привредним особинама наведено балканско планинско подручје могло је бити углавном област цинцарских сточара. А познато је да су Цинцари (Власи) или Аромуни старо романизовано становништво. Ту су живели у Старом веку и током Средњег века: све подсећа на далеку прошлост. У наведеној области Цинцари су становали и доцније. Њихови сточари са стоком лето су проводили на планинским суватима, док су се зими спуштали у приморске равнине на западу крај Јадранског мора - то је област Мусанија, на југозападу крај Јонског мора - то је област Елип, и на југоистоку крај Егејског мора - то је област Тесалија.

У североисточном делу наведене планинске целине крајем XVII и у XVIII веку Москопоље се нагло развило и постало значајно градско насеље. Лежало је на висоравни, која је део суседне планине Острвице. Насеље је било издужено у правцу ЈЗ-СИ и окренуто југоистоку. Услед знатне надморске висине, одликовало

се са природним лепотама околине и здравом климом. Како је и напред наведено Москопоље је имало повољан положај и са стратешке тачке гледишта.

Планински рељеф представљао је сметњу у саобраћају. Треба се попети неколико стотина метара изнад наведене Корчанске котлине, уз њену западну страну, да би се дошло до Москопоља. Нема скоро ни једног правог пута. Пuteви који постоје су каменити и слабо одржавани. Главнија саобраћајна веза води у град Корчу, али и тај пут био је незгодан ради великог пада, односно успона. Зато нико није могао трајније боравити у овом изолованом насељу сем правих сточара, трговачких кириџија и печалбара. Добија се утисак да су

Православна црква у Москопољу

Цинцари положај насеља изабрали управо због тога да би углавном они ту живели.

Како је речено, Москопоље је по постанку старо углавном цинцарско насеље. И са падом под турску власт у XV веку оно није изменило своје старо становништво. Становништво је чинило углавном једну етничку целину. Али не знамо величину насеља током прве половине османлијске владавине.

Његово брже развијање започело је тек крајем XVII века. Развијало се на рачун околних такође цинцарских насеља - Шиписке, Николице и других. Врхунац просперитета Москопоља пада између 1750. и 1769. године када је у њему било 12.000 домаћинстава са

око 50.000 становника. Постало је највеће насеље планинске области у југозападном делу Балканског полуострва. Било је једино велико урбано насеље на планинској висини. Становништво се бројчано повећало природним прираштајем најстаријих породица и помоћу нових досељевања.

Скоро сви становници Москопоља етнички су били Цинцари, али један њихов део био је у том смислу погрчен што су знали грчки језик и што су били у византијском смислу јако одани православној цркви и поносили се јелинском историјом. Грчки језик код Цинцара на путовањима постао је доминантан, Због тога је овај град у XVIII веку важио као центар грчке културе и грчке националне идеје. Осим Цинцара Москопоље је имало и нешто правих Грка и Словена. Сви су живели завидним животом не долазећи никад у сукобе. А околна нижа подручја даље од Москопоља, као на пример Корчанска котлина и други крајеви, су имали албанско, словенско и право грчко становништво.

Око Москопоља нема земље за обрађивање и људи нису могли живети од својих аграрних производа. Само поједини становници ишли су са стоком на зимовање. Зато ради зараде многи су ишли у разна друга места и били су снажљивији него становништво околних области - албанско и словенско. Москопољци су се радо одавали нарочито поменутом трговачком кирицилуку и имали властите караване

јатеља и познаника. Били су лаки у ходу, а брзи и неуморни у раду. Тако су становници Москопоља важили као веште кириције, трговци, занатлије и по томе су уживали особити глас. Враћајући се у свој град уносили су новине у куће и подигли имовину - постали су најимућнији људи. У кућама са по неколико одељења имали су доста намештаја и накита. Додир са Албанцима код Цинцара није развио ратничке особине и зато у кућама од оружја није било скоро ништа.

Као велико и напредно средиште Москопоље је постало седиште владике (бератског). Затим постојала је истакнута гчка школа, а око 1730. године основана је штампарија у којој су објављене многе грчке, али и цинцарске књиге. Москопоље је важило и као жижа верског и културног живота цинцарског живља. У њему је било више угледних личности. Москопољци су имали дућане и خانове у другим градовима. Град Битољ је био мање место у поређењу са Москопољем. Њему је могао конкурисати једино град Серез.

О богатству и угледу Москопоља сведоче очувана народна традиција и поједине народне песме. Имало је дућане и магацине са трговцима и занатлијама. Наводи се да су веома цветали ови занати кујунџијски, ковачки, зидарски, хлебарски, кожарски и месарски. Град је био познат и као велико тржиште за откуп стоке и сточарских производа. У Москопољу, нарочито у околини, било је неколико цркава и манастира (Св. Богородица, Св. Петка и др), културна добра од посебног значаја, код њих је народ одржавао саборе. У храмовима налазили су се уметнички предмети разних врста.

Како је у детаљима у XVIII веку изгледало Москопоље није познато. Са једне очуване уметничке слике из тог доба види се да је средишни део вароши био ограђен зидовима и украшен јаблановима. Имало је кућа које су спадале у ред најлепших грађевина тога времена. Изван зидина била су предграђа. На истој слици означене су и две цркве. Слика је објављена у по-знатој књизи нашег историчара Д. Поповића: О Цинцарима, издатом у Београду 1937. године (стр. 35).

Зна се и то да су москопољске камене једносратне и двосратне куће са доста прозора биле збијене; улице поплочане и чисте. Како се приповеда, то је била веома уређена варош са видљивим утицајима грчкомедитеранским. Постојао је водовод у коме је вода за бројне зидане чесме на раскршћима текла кроз земљане цеви. Са три стране око Москопоља је планински окир, висок 1640. и 1602 м. Због свега тога ово насеље записано је као "славно Москопоље".

III

Међутим, турска држава и истакнути Албанци у њеној служби подстицали су муслиманско албанско становништво на верски рат противу словенских и цинцарско-грчких православних хришћана. Зато су на територији данашње Албаније и шире од ње, Албанци започели и водили дуги верски рат. Реч је о коришћењу вере као милитантног средства у циљу елиминисања других етничких заједница различите вере.

1) Већ 1769. године десио се први судбоносни догађај у животу Москопоља. Те године руска Поморска експедиција под Александром Орловим помагала је грчки устанак на Пелопонезу. Али се сукоб са Турцима завршио грчким неуспехом. Код Москопољаца такође је постојала жива жеља за слободом па је поменуте године страдала и њихова варош. Како изгледа становници Москопоља били су у некој вези са наведеним догађајем на Пелопонезу. Несакривено су испољавали незадовољство противу дуготрајне турске, односно муслиманске владавине. А то су једва дочекали муслимански Албанци, такозвани Тоски. Од њих се овај хришћански и неалбански град бранио, али није могао одолети нападима. Цинцари нису били довољно ратоборни да се одупру насиљу. Москопоље је било веома опљачкано и уништано. Потпуно су опљачкане богате куће, радње, магацине. Било је и убиства.

Становништво је потражило спас у бекству. Заувек је емигрирала једна половина живља. Исељеници у паничном бекству расули су се на разне стране, највише по европским градовима Турске и то у Македонији, Србији и Босни. Неки су прешли на територију Аустрије, у важна средишта крај Дунава и Саве. Већина тих Москопољаца задржала се у Земуну и Новом Саду.

Покушаји да се врати значај Москопоља из времена пре наве-

Унутрашњост цркве у Москопољу

коња. Куповали су по градовима Охриду, Битољу, Лерину, Елбасану, Берату, Драчу најпотребније ствари, на пример, жито, брашно, со, уље, тканине, сапун, сољену рибу, мирођије. Робу су продавали и по другим градовима и селима. Постали су посредници између насеља и крајева различитим по основним привредним карактеристикама. На честим путовањима Москопољци су стекли доста пословних при-

дене 1769. године нису успели. Насеље није добило нове становнике да му поврате живот и обнове оно што је пропало. Није било ни потребне сигурности. Град је нагло ослабио, а опала су и друга планинска цинцарска насеља. Услед неповољних друштвено-политичких прилика у том делу Полуострва нагло су опали кирицилик, трговина и старо цинцарско сточарство. Живот је био пун несигурности и веома је смањена безбедност на путевима.

2) Није нам познато како је дошло до другог разарања Москопоља 1788. године. То се десило након 19 година иза првог напада. Део народа и после тога поново се одао раду и остао на том месту.

3) Међутим, треће и дефинитивно страдање града извршено је 1821. године. То је у вези са борбом против грчких устаника. Напад на Москопоље извршио је полунезависни господар Алипаша Јањински (1741-1822. г.) са албанским одредима. И порекло поменутог паше је албанско - из места Тепелини на југу Албаније (околина Берата). До наведене 1821. године Москопољци су одржавали политичке везе и са ослобођеном Србијом где је било њихових исељеника. Куће, трговине и хришћански храмови су порушени, многи људи поубијани, неки од-ведени као робље, нарочито жене. Муслимански зулуми над хришћанима били су грозни.

Преживели становници схватили су да им ништа друго не може помоћи, па су сви отишли тамо где су имали сународнике из 1769. и 1788. године. Доста их је отишло у ослобођену Србију. Тада је углавном престао живот Москопоља.

За период дуг 52 године варош је била три пута нападана и разарана. Исељеници су са собом понели неке своје светиње - иконе, крстове, сасуде, књиге. Зато се поједини уметнички предмети из Москопоља налазе у музејима других градова. На пример, у Музеју Српске православне цркве у Београду чува се "рипида", рад Георгија Аргирија, москопољског кујунџије из 1724. године.

IV

Године 1875. дознајемо да је Москопоље имало свега 150 сиромашних и малих породица, што према стању од пре што година (1769. г. - око 12.000 домаћинстава) представља катастрофално смањење. И тада је било страха за личну и имовну безбедност. Насељу више нису враћени нормални услови живота и зато између два светска рата оно није постојало.

Од муслиманских албанских Тоска страдала су и друга хришћанска цинцарска и словенска насеља у широј околини Москопоља. Све се изменило. Та насеља звала су се: Шиписка, Ликотоп, Николица, Фуша, Клисурса, Гопеши, Опар и, Блаце, Пљаса, Љанга, Крушова итд. Удаљена су од Москопоља по један, два и три часа хода. Ретко се на Балканском полуострву може наћи друга област у којој су хришћани толико страдали од албанских муслимана као овде. Не може се установити да ли су се нека околна села касније обновила или се данас друкчије зову.

Москопоље није напредовало ни по престанку турске владавине 1912. године. Остало је на територији нове државе Албаније, која на хришћанско-православни живаљ не само цинцарски, већ и словенски и грчки, није гледала повољно. Затим близина албанско-грчке границе на истоку и близина албанско-југословенске границе на североистоку такође је имала неповољан утицај. Од поменуто године прекинута је саобраћајна и привредна јединственост југозападних дела Балканског полуострва, јер је једна географска целина разломљена на три строго издвојена дела. Државне границе разбиле су на три дела и етничку област у којој је било највише хришћанског цинцарског становништва. Ужи Москопољски крај сада је периферни кутак јужне Албаније и преко њега не води никаква значајна комуникација. То је најзабаченије подручје Балканског полуострва, па је и положај Москопоља по окончању турске владавине остао сасвим неповољан. Једино је у суседној Корчанској котлини на истоку напредовала варошица Корча, удаљена од Москопоља око 20 км.

Остаци многобројних напуштених зграда у Москопољу постепено су се рушили кроз читав XIX и XX век. Најдуже се познају делови јавних грађевина овог данас изумрлог хришћанског града. Међу рушевинама, како је и напред речено, постоји само један здравствено-лечи-

лишни центар за смештај плућних болесника. Стално насељених становника нема. И околина Москопоља углавном је пуста. Природа је дала овом месту услова и за туристичку привреду, која такође не постоји.

V

Као што се из наведеног види: Москопоље, изумрла варош у Албанији, представља врло карактеристичан пример великог хришћанског насеља, које је крајем XVII и кроз већи део XVIII века достигло кулминацију просперитета. Затим је крајем XVIII и почетком XIX века ово насеље доживело потпуну пропаст: Разорили су га муслиманско-албански нападачи. Рушевине Москопоља су траг једног веома неповољног минулог раздобља у историји југозападних дела Балканског полуострва. Старији људи у разговору много жале што је до свега тога дошло.

После разарања Москопоља и њему околних цинцарских насеља агресивни муслимански Албанци незадрживо су надирали и даље на Исток ширећи се у друга хришћанска насеља, већином словенска. Услед тога, за последњих две стотине година (1769-1990. г.), центри ослабљених хришћанских подручја брзо су се померали са Запада на Исток.

Црква Св. Спаса у Призрену, позната и као "Цинцарска црква"

Литература и напомене:

1. G. Weigand: Die Aromunen, Band I, Leipzig 1895.
2. J. Цвијић: Основе за географију и геологију Македоније и Старе Србије, књ. III, Београд 1911.
3. J. Цвијић: Распоред балканских народа, Гласник Српског географског друштва, св. 2, Београд 1913.
4. Д. Поповић: О Цинцарима, Београд 1937.
5. J. Трифуноски: Варошица Крушево, Гласник ЕИ САНУ, св. IV-VI, Београд 1957.
6. J. Трифуноски: Цинцарска насеља у Македонији, Географски хоризонт, бр. 3, Загреб 1959.
7. J. Трифуноски: Корча - град у Албанији, Земља и људи, св. 38, Београд 1988
8. У нашој земљи налазио сам потомке исељеника из Москопоља и из његове околине. Били су у Битољу, Крушеву, Охриду. Код њих сам слушао предања о њиховој старини. Податке из тих предања изложио сам и у овом раду.
9. У више градова у Македонији Цинцари су основали посебне тзв. Влашке махале - у Велесу, Охриду, Ресну итд.
10. Исељени Цинцари из москопољског насеља Гопеши основали су велико село Гопеш код Битоља.

Јован Трифуноски

Зборник радова са међународног научног скупа "Становништво словенског поријекла у Албанији" одржаног на Цетињу 21, 22. и 23. јуна 1990. године

Успостављање међудржавне границе између Краљевине СХС и Албаније после Првог светског рата (1919-1926) (1)

I

Уговором о миру потписаним 30. маја 1913. године у Лондону завршен је први балкански рат. Једна од одредби Уговора била је и признавање Албаније као независне државе, чиме је санкционисана одлука проаустријски оријентисаног Националног конгреса у Валони који је 28. новембра 1912. прогласио независност Албаније. Конференција амбасадора шест великих сила (Велика Британија, Француска, Русија, Немачка, Аустро-Угарска и Италија) која је сазвана на иницијативу Едварда Греја са циљем да реши балканско питање, односно да припреми и диктира услове мира, донела је овакву одлуку у погледу Албаније на предлог Аустро-Угарске, коју су подржале Немачка и Италија посебно. Уговор о миру није предвидео границе као ни политичко уређење нове државе за коју су посебан интерес испољавале Италија и Аустро-Угарска, две до тада супарничке силе које су дуго водиле борбу за превласт на том делу Балканског полуострва.

Војни успеси Србије у првом балканском рату као и међународне прилике створиле су бојазан код ове две силе да она не добије излаз на Јадранско море, а Црна Гора и Грчка исувише велико проширење на рачун турских територија. То би значило угрожавање њихове превласти на јужном Јадрану. Из тог разлога ове две силе су у пројекту независне Албаније (преговори министара Берхтолда и Сан Ђулијана у Сан Росоре 1912.), иако су тајним споразумом биле предвиделе њену деобу, виделе јаку брану на Јадранском мору против Србије, Црне Горе и Грчке. У стратешким Плановима Аустро-Угарске Албанија је требала да буде клин који ће "угрожавати Србију и Црну Гору тим пре што је освајање Санџака и заједничка граница ове две државе затварала даље продирање Аустрије ка Солуну.^[1]

Лондонским уговором о миру, велике силе су добиле право да одреде границе независне Албаније. Није случајно што је Конференција амбасадора решавала питање граница Албаније на основу елабората који су сачинили представници Италије и Аустро-Угарске.^[2] Аустро-Угарска је желела Велику Албанију која је према њеном предлогу крајем 1912. године требало да обухвати: Пећ, Призрен, Охрид, Ђаковицу, Дебар, Корчу и Јањину, док је северна граница требала да остане иста, дакле Скадар у Албанији. Италијани су у односу на овај предлог имали примедбе на јужне границе Албаније одакле су настојали да потисну Грчку, што даље од Валоне, док су на северу допуштали могућност проширења Црне Горе Скадром, Медовом и Љешом.

Под притиском великих сила српска влада је морала одустати од непосредног изласка Србије на море, али је на рачун тог одустајања тражила да јој се признају територије које је српска војска заузела у Старој Србији и Македонији, што је изнела у свом предлогу решења албанских граница.

За разлику од аустро-угарског пројекта Велике Албаније коме се енергично противила српска влада, српско-црногорски предлог решења граница Албаније предвиђао је северну границу реком Маџом, источну брежуљцима западно од Црног Дрима и јужну до Валонског залива. Оваквим разграничењем Црној Гори би припао Скадар, Медова и Љеш, а Србији Дечани, Ђаковица, Призрен, Дебар и Охрид. Грчкој би по овом предлогу припала Јужна Албанија са Корчом, Јањином и Аргирокастром.

Русија и Француска, које су биле наклоњене Србији, у свом предлогу заступале су средње решење, између аустро-угарског и српско-црногорског предлога - граница би ишла реком Дрином и Црним Дримом од Охрида, а одатле на море на Делвино, с тим што би Аргирокастро припао Албанији а Корча Грчкој.

Спор око граница Албаније на Конференцији амбасадора решен је компромисом аустро-угарске гледишта 10. априла за северне и 11. августа 1913. године за јужне границе тзв. Лондонским протоколом. Граница је ишла од мора реком Бојаном до Скадарског

језера, чиме су Скадар и Тарабош припали Албанији, док су Плав, Гусиње, Пећ и Дечани, Ђаковица, Призрен, Дебар и Охрид остали изван граница Албаније. Корча, Валона и острво Сасено припали су Албанији.^[3] За рад на терену на трасирању границе, биле су одређене две међународне комисије, једна за границу са Црном Гором и Србијом, друга за границу са Грчком. Након двомесечног рада на терену комисије су потписале завршни протокол о својим радовима 17. децембра 1913. године у Фиренци. Граница између Албаније и Црне Горе и Србије није била трасирана, што ће приликом трасирања граница након Првог светског рата имати за последицу различита тумачења, потпуно опречна, нарочито на делу јужне границе.

Сер Едвард Греј

Током рада Комисије за разграничење између Албаније и Црне Горе није било никога ко би представљао Црну Гору, осим лица која су била одређена од стране владе Црне Горе, на тражење Комисије, као њена пратња.^[4] Решења Комисије по питању граница између Албаније и Црне Горе нису никада саопштена влади Црне Горе. Граница је највероватније повучена према мапи коју је урадио аустро-угарски посланик на Цетињу барон Гизи, који је као експерт за Албанију учествовао на

Лондонској кон-ференцији.^[5] Несугласице у Комисији су се јавиле око границе у долини реке Цијевне са превојем Пределец, правцем којим је било могуће изградити железничку пругу која би повезивала Метохију и Подгорицу.

Представници Русије и Француске били су за то да се та долина додели Црној Гори, док су уз британски уздржани став, аустро-угарски, немачки и италијански представници настојали, у чему су успели, да се та територија додели Албанији. Барон Гизи је по повратку из Лондона на Цетиње говорио како је његова заслуга што је Врмош дат Албанији из разлога да се омете изградња транс-балканске железнице долином реке Цијевне, јер је та пруга за Аустро-Угарску значила "политичку пругу".^[6]

Спор је постојао и око Тарабоша, важне стратегијске тачке, који је за Црну Гору значио обезбеђење слободне пловидбе реком Бојаном. У овом случају преовладао је аустро-угарски став и Тарабош је остао у границама Албаније.

Граница између Србије и Албаније није повучена због избијања рата. Практично, 1913. године Албанија је била разграничена само са Грчком, док северне и источне границе (од ушћа Бојане до Охридског језера нису биле трасиране).

У Албанији верски разједињеној и племенски подељеној није било организоване државне управе. Привремена влада Исмаила Кемалија имала је власт само у јужној Албанији док су у осталим крајевима управљали поједини племенски прваци. Крајем 1913. године за владара средње Албаније прогласио се Есад-паша Топтани што је имало за последицу оружане сукобе са присталицама И. Кемалија који је јануара 1914 године напустио власт предавши пуномоћја владе Међународној контролној ко-

мисији великих сила формираној 29. јула 1913, која је требала да врши контролу над државном администрацијом и финансијама албанске државе. Очито су велике силе сматрале да Албанија не може сама организовати државну управу и да у њој нема личности чији би ауторитет окупио све Албанце, довеле су на албански кнежевски престо немачког принца Вилхелма Вида који је 7. марта 1914. године формирао владу у Драчу под председништвом Туркан-паше Перметија. У овој влади Есад-паша је водио два ресора - министарство рата и унутрашњих послова. Ова, углавном проаустријска влада није успела да оствари власт у целој земљи па је убрзо дошло до устанка под вођством младог турског официра Хаџи-Ћамил Фејза, кога је поред Турске помагала и Италија, јер је ова по доласку Вида на албански престо видела тежњу за обезбеђење аустро-немачке доминације у Албанији.^[7]

Захтеве које су Италија и Аустро-Угарска постављале Виду као против услугу за помоћ, прва за разне концесије, друга за акције против Србије, он није могао испунити, па је септембра 1914. напустио Албанију у којој је завладала анархија.

Есад-паша Топтани своју политичку стратегију заснивао је на ослободу на Србију и Црну Гору јер је у њима видео савезнике против аустро-угарске и младо-турске доминације у Албанији. Тежио је за споразумом са српском владом, која је у њему видела албанског првака са којим се могла споразумети у циљу обезбеђења својих интереса. Тајни споразум склопљен у Нишу 17. септембра 1914. године између председника српске владе Николе Пашића и Есад-

Никола Пашић

паше Топтанија представљао је оквир у коме је српска влада намеравала да води политику према Албанији. Споразум који се састојао из 15 тачака, између осталог предвиђао је: успостављање трајног мира и пријатељства између две земље, помоћ Србије у сређивању прилика у Албанији и у стварању законског савета албанског народа, оснивање заједничких представништва према другим државама и заједничку одбрану и саобраћај, обавезу Есад-паше да спречава сваку акцију против Србије из Албаније, разграничење између две земље преко мешовите комисије Србије и Албаније, изградњу јадранске железнице до Драча, новчану помоћ Есад-паши, његову обавезу да неће ништа предузимати против овог споразума.^[8]

Почетком октобра 1914. године Есад-паша је повратио власт и прогласио се за владара централне Албаније. Против себе је имао јак протурски покрет са антисрпским тенденцијама - повратак крајева које је ослободила Краљевина Србија у окриље турске државе. Овај покрет устанак - помагале су централне силе сматрајући да ће се Есад-паша приклонити силама Антанте. На позиве Есад-паше који се нашао у тешкој ситуацији притешњен устаницима уследила је војна интервенција српских трупа, након напада албанских чета на српску границу код Св. Наума, крајем маја 1915. године. Освојени су Елбасан и Тирана, а Есад-паша ослобођен из опседнутог Драча.^[9]

Након ових догађаја уследио је и други тајни споразум српске владе са Есад-пашиом 28. јуна 1915. године у Тирани. Споразумом је српска влада, између осталог, гарантовала целокупност албанске територије и заштиту од других држава. Била је предвиђена исправка граница у корист Србије којој је требало

припасти: Подградец, Голо брдо, Дебарска Малесија, Љума, Хас до Слача. Споразумом је било предвиђено стварање реалне царинске уније са Србијом која је требала да пружи сву помоћ у организовању нове власт. Он је за Есад-пашу значио осигурање власти и позиције како према Централним силама тако и према Италији, док је за Србију обезбеђивао доминантан утицај у Албанији, посебно у односу на Аустро-Угарску и Италију.^[10]

Аустро-Угарска и Италија, које су поред осталих великих сила гарантовале независност Албаније, показале су већ у почетку рата своје праве намере и према њој. Италија, иако није била у рату, окупирала је острво Сасено 30. октобра 1914, а Валону 26. децембра, док је Аустро-Угарска у своје ратне циљеве укључила освајање Албаније. Тајним Лондонским уговором од 26. априла 1915. године велике силе гарантују албанску независност, санкционисале су деобу Албаније. Италији је заступање силама Антанте било обећано, поред јужнословенских територија, суверенитет над острвом Сасеном и Валонем са залеђем до реке Војуше на северу и истоку и до северне границе области Химара на југу. Уговор је предвиђао и образовање аутономне, неутралне државе у централној Албанији под протекторатом Италије, која би је заступала у иностранству. Северна и јужна Албанија биле су предвиђене за деобу између Србије и Црне Горе, односно Грчке. Са друге стране Централне силе су Грчком за неутралност нудиле јужну Албанију. Убрзо после окупације Србије уследила је јануара 1916. и окупација северне и средње Албаније од стране аустро-угарских трупа. Са српском војском повукао се и Есад-паша са својим присталицама. Две супарничке силе Аустро-Угарска и Италија, настојале су да санкционишу стечене позиције. Док је главнокомандујући аустро-угарских трупа у Албанији јануара 1917. у декларацији тврдио да се Аустро-Угарска бори за Албанију којој ће једнога дана дати аутономију под протекторатом Аустро-Угарске, италијански генерал Ђацинто Фереро је 3. јуна 1917. у Аргирокастру издао проглас којим проглашава јединство и независност Албаније "под егидом и заштитом Краљевине Италије".^[11]

Након повлачења аустро-угарске војске, Албанију су новембра 1918. године окупирале италијанске, француске и српске трупе. Иако је српска војска прва ушла у Скадар морала га је убрзо напустити према споразуму Савезника. Италијани су након тога у Скадру развили јаку пропаганду против Србије. Ту су се окупљали емигранти са Косова и присталице збаченог црногорског краља Николе које су Италијани обилато помагали.

У стварању нове државе на Балкану Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Италија је видела сметњу својим освајачким претензијама на источним обалама Јадранског мора. Те претензије су директно угрожавале новостворену државу Краљевину СХС која је од почетка свог постојања водила политику сузбијања утицаја и доминације Италије на Балкану. Супротности две политике највише су се испољиле у Албанији на чији део територије је Италија рачунала на основу тајног Лондонског уговора.

II

Албанија, формално створена одлуком Лондонске конференције 1913. године, остала је практично неостварен пројект због избијања рата. Из тог разлога се на Конференцији мира у Паризу 1919-1920. године расправљало - да ли је обновити, у којим границама и да ли јој ограничити суверенитет.

На почетку рада Конференције мира, када су изношени званични ставови о појединим питањима, став Делегације Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, у питању Албаније, био је да је треба успоставити као независну државу са границама из 1913. године.^[12] Међутим у случају да Конференција буде сматрала да у том питању не може да примени одлуке донете у Лондону 1913. године и да буде вољна да призна некој страни држави право на окупацију или протекторат на читавој или делу речене територије обавезни смо да изјавимо да придржавамо себи право да заштитимо своје животне интересе у тим

генерала Петра Пешића од 1. јануара 1919. године, наведени бројни разлози да је та граница "неприродна и не одговара ни једном услову једне стратегијске границе", и да је била наметнута од дипломатије бивше Аустро-Угарске.^[14]

Залагање за независну Албанију у границама из 1913. године и захтев за компензацијама у територијалном погледу у случају непризнавања целовитости независне Албаније, имало је своју позадину.

Присуство Италије у Албанији и њена раширеност да ту и остане, што јој је обећано тајним Лондонским уговором, као и њене претензије на извесне југословенске територије, такође обећане истим тајним уговором, био је чинилац који је веома оптерећивао спољну политику новостворене државе, Краљевине СХС. Извесност да ће Италија још више проширити и учврстити своје присуство и утицај у Албанији проузроковало је став југословенске делегације на Конференцији мира у Паризу за независну Албанију у границама из 1913. године. То је имало за циљ да у очима јавности и председника Сједињених Америчких Држава Вилсона, а посебно код албанских првака на које је Никола Пашић, шеф Делегације Краљевине СХС на Конференцији мира, веома рачунао, створи утисак да се бори и залаже за права малих народа.^[15] Иако је Пашић био уверења да се независна Албанија из 1913. неће очувати,^[16] овакав маневар био је покушај да се спрече италијанске претензије у Албанији.

Како се рачунало са диктатом великих сила као и небројено пута до тада, за неостварење суверенитета Албаније, припремљен је захтев у погледу територијалне компензације и стратегијског обезбеђења новом границом према могућној експанзионистичкој италијанској политици у Албанији.

Мировна конференција у Версају

Стечене позиције у Албанији Италија је настојала да очува и преко делегата привремене проиталијанске албанске владе на Конференцији мира, који су у свом меморандуму захтевали исправке албанских граница одређених Лондонским протоколом из 1913. године, тражећи прикључење Косова и Метохије и западне Македоније Албанији.^[17] Ова италијанска влада основана је уз помоћ Италије у Драчу 25. децембра 1918. године (тзв. "Драчка влада") под председништвом Туркан-паше Перметија коју су подржавали и са њом сарађивали косовски емигранти.^[18] Уз помоћ владе Краљевине СХС меморандум о границама Албаније поднео је Врховном Савету и Есад-паша. Он је у свом меморандуму од 16. априла 1919. протествовао против тајног Лондонског уговора и тражио независну Албанију у границама из 1913. године.^[19]

Политику владе Краљевине СХС према суседима, посебно о питањима граница са њима и проблемима који постоје, Пашић је изнео Председнику САД Вудру Вилсону у разговору воденом априла 1919. године у Паризу.^[20] Став према Албанији у погледу граница, већ истакнут, остао је непромењен: "Желели би да се очува начело "Балкан балканским народима", и да се Албанском народу даде независност у границама одређеним. Ми смо

вољни да уђемо у царинску унију с њима, па вољни смо да ступимо и у савез ради заједничке одбране ако они желе. - Али Протекторат Италије или ма које друге државе значео би стварати немир на Балкану. Значило би стварати другу Босну и Ерцеговину, која би очито била огњиште несигурности и немира."

Пашић је инсистирао на начелу "Балкан балканским народима", баш на оном изнетом у Вилсоновим познатим принципима, којих се, што је време брзо показало није придржавао ни сам Вилсон, признајући јавном декларацијом од 23. априла 1919. Валону Италији, чиме је нарушен интегритет Албаније. Тада је било јасно да се неће сачувати независна Албанија, па је Делегација Краљевине СХС изнела своје територијалне захтеве у погледу северне Албаније, до десне обале реке Дрима, на територије које су 1913. године припале Албанији. Наступио је тренутак када је Делегација Краљевине СХС, поред Ријечког питања, морала да, на инсистирање Андрије Радовића члана Делегације Краљевине СХС из Црне Горе, брани своје територијалне захтеве у погледу северне Албаније а Скадра посебно.^[21]

Пашић, добро упознат са агитацијом Италије у Албанији и међу емигрантима из Краљевине СХС^[22] којима је обећавала да ће тражити да се успостави Албанија у етнографским границама а уколико Косово припадне Србији, створиће покрет који ће тражити његову аутономију под Србијом, дао је инструкције министарству у Београду како се томе супротставити као и надирању италијанске војске^[23] По његовом мишљењу то су могли спречити сами Албанци. "Уколико то не ураде", сматрао је Пашић, "италијанска окупација се изводи по њиховој жељи". Да би се спречило италијанско освајање требало је покренути албанска племена, која су у близини границе, да траже од Конференције мира да се уједине са Србијом, односно са Краљевином СХС. У том случају требало је обећати сваком фису, да ће се управљати према њиховим обичајима и да ће уживати извесну аутономију. "Нашу пак границу, коју смо споразумно утврдили са Есад-пашом чувајте нашом војском и не дајте да прелази преко ње ни Арнаутима ни Италијанима",^[24] поручивао је Пашић министарству, препоручујући да се дејствује међу Есадовим људима да протестују против Италијана и да траже федерацију са Србијом ако им се мисли наметати Протекторат Италије.

Велики број племенских првака, углавном католичких племена, северне Албаније према Пашићевим инструкцијама тражио је уједињење са Краљевином СХС изјашњавајући се против мандата и италијанске окупације. У својим молбама упућеним Конференцији мира, од фебруара 1919. до марта 1920. године, којим су тражили уједињење са Краљевином СХС наводили су пре свих економске и политичке разлоге. "... Налазећи се у овим кршевитим горама пре, а и сада наш једини извор за опстанак јесте наша стока, која нас не би могла издржавати без равница и поља Краљевине Србије, те нам је и опстанак онемогућен без ње. Зато молимо претпостављене српске власти, да се ова наша жеља и молба доставити свима надлежним властима, па и Господину Министру Председнику и молимо да нас узме у сваку заштиту као своје лојалне и исправне грађане. А ми се обавезујемо, да ћемо свуда и на сваком месту свом својом снагом бранити Српске интересе, као најоданији и најлојалнији њени грађани колико нам моћи и снага дозвољава како материјално, тако и морално..."^[25]

Овакви и слични разлози наведени су у молбама католичких албанских племена која су тражила уједињење са Краљевином СХС: племена Клименти и Кастрати северно од Скадра, племена Гаши, Краснићи и Битући на десној обали Дрима, племе Дукађин у Малесији на левој обали, племена Љума (25 села) и Гора (44 села) између Црног Дрима и старе границе Србије, Миридити (8 барјака), племена у Голом Брду на левој обали Црног Дрима (32 села).^[26]

Са сличним захтевом обратио се Пашићу и Н. Иванај, председник клуба "Народни савез Албаније", делегат политичке странке америчких Албанаца при Конференцији мира, у којима поред захвалности за заузимање за независну Албанију моли да се,

уколико се не сачува независна Албанија, одреди привремена граница и повуче бар оном линијом која је предвиђена за Србију и Црну Гору као евентуална, Лондонским пактом из 1915 године, наводећи за то разлоге: што Албанци немају поверења у Италију, јер она под видом мандата хоће да италијанизира а касније прикључи Албанију, што по Лондонском пакту нема права на северну Албанију и што племена Миридити, Мали и Малесија дебарска, економски не могу опстати ако се одвоје од Скадра.^[27]

По његовом мишљењу Албанија није била угрожена на северу од Краљевине СХС која тражи њену независност, него од Италије и Грчке које иду за њеном поделом,^[28] па из тог разлога је апеловао на председника Вилсона да утиче на Италију да се угледа на Краљевину СХС и да прихвати начело потпуне независности Албаније у чему лежи услов мира на југу Европе.

Став Делегације Краљевине СХС у албанском питању који је изложен у нотама Конференцији мира, изнет је у Пашићевом извештају,^[30] од 23. децембра 1919. године који је упутио као "лично и строго поверљиво" председнику Министарског савета"... пристајемо на независну Албанију у границама које је Конференција амбасадору у Лондону 13-те одредила, под тим условима ако Италија напусти Валону, тј. ако и она буде примила закључке амбасадорске Конференције од 13-те године.

Исправка границе према Србији и Црној Гори пристајемо да се реши у споразуму племена која живе на граници.

Ако Италија и савезници не приме у целисти закључке амбасадорске Конференције, него се буду руководили пактом Лондонским од 15-те године, по коме се уступа Валона са хинтерландом Италијанима, онда ми тражимо - кад једна велика сила долази на Балкан у наше непосредно суседство - да добијемо јачу стратегијску границу, која би најприроднија била главни Дрим од мора до састава са Црним Дримом, а отуда Црни Дрим до једне тачке испод Дебра, до утока реке Зете с леве стране у Црни Дрим, а после вододелницом да обухвати цело језеро Охридско, које би остало на нашој страни.

По Лондонском пакту, по којем се Италији уступа Валона и даје неки Протекторат на Средњу Албанију, Северна Албанија намењена је Црној Гори и Србији. Ми не тражимо северну Албанију за себе, него тражимо да се тим племенима даде право самоопредељења, да она сама кажу да ли желе да се сједине са средњом муслиманском Албанијом, која долази под протекторат Италије, или желе да образују засебну државицу као неку "тампон државицу" или желе да са придруже као аутономна државица нашој држави. У сваком случају ми претендирамо на граници општи Дрим и Црни Дрим с поменутом исправком.

Међу присутним Албанцима у Паризу било је више гледишта у погледу албанског питања. Једни су били за Италију на челу са Туркан-пашом Перметијем, и захтевали су да она остане у Валони на основу тајног Лондонског уговора из 1915. и да јој се да Протекторат над целом Албанијом у границама из 1913. одређеним у Лондону, уз прикључење југословенских крајева у којима, по њиховим тврдњама Албанци чине већину.

Друга група је такође заступала идеју Велике независне Албаније уз коју је било америчко албанско друштво "Ватра".

Трећу групу чинили су они који су сматрали да је најбоље решење тог питања - споразум са Краљевином СХС, независна Албанија према границама из 1913. уз исправке границе у корист Краљевине СХС према жељама народа и успостављање неког савеза - царинске уније, како би се обезбедила независност. Ово гледиште заступале су уз подршку Делегације Краљевине СХС присталице Есад-паше и противници протектората Италије. Како је већина тих Албанаца уживала финансијске потпоре од стране Италије, разумљиво је што су заступали њене интересе. Успротивити се италијанским претензијама и интересима значило је изгубити финансијску помоћ. Многи од њих су били спремни окренути леђа Италији уколико би добили гаранције од Краљевине СХС за решење њихових, односно државних финансијских проблема у виду помоћи, о чему су преговарали са Пашићем. Из тог разлога Пашић је тражио да држава одобри кредит за ту намену^[31] у висини од два-три милиона динара (албански прваци су били изложили план да им за државни буџет треба 100 милиона

динара) са чиме се сагласила краљевска влада. Како је убрзо након тога донета одлука о Албанији, која је значила одустајање од успостављања независне Албаније у границама из 1913. године, одустао је од изнете замисли о раду са албанским делегатима у Паризу.^[32]

Наиме, меморандумом од 9. децембра 1919. године, три велике силе В. Британија, Француска и САД предложиле су у погледу Албаније "да Лига Нација даје Италији мандат да администрира независну државу Албанију", са границама на северу и истоку одређеним у Лондону 1913. године док се на јужном делу давало широко задовољење Грчким ревандацијама.^[33] Поред тога било је предвиђено да Италија задржи Валону са залеђем из економских и војних разлога.

Како преговори по овом предлогу, између чланова Врховног савета и италијанских делегата, нису довели до споразума, Италија је меморандумом од 6. јануара 1920. тражила извршење Лондонског тајног уговора.

На меморандум три силе од 9. децембра Делегација Краљевине СХС је реаговала нотом од 8. јануара у којој оспорава предлог којим се даје мандат Италији над Албанијом чиме би била угрожена држава СХС.^[34] Тражено је, из економских и стратегијских разлога, исправка границе из 1913. у средњем току Дрима, на Бојани и у погледу племена Клементи и Кастрати, пошто је та граница утврђена под утицајем две, према Србији непријатељски расположене државе - Аустро-Угарске и Немачке. Поред захтева за исправком граница, као најбоље решење заступана је независна Албанија са границама из 1913. године и са аутономном администрацијом. Уколико би се нашло друго решење и јужни део Албаније био уступљен другим државама Делегација је тражила да се Краљевини СХС додели северна Албанија до реке Дрима, за шта су као разлог наведена историјска права јер је Скадар био престоница српских владара. Дримска долина са Скадром чини географску и економску целину са Црном Гором и пограничним крајевима Србије. За средњу Србију и за Црну Гору Дримска је долина једини директан и најкраћи пут на Јадран. Важна железница Дунав-Јадран треба да прође долином Дрима. Амбасадорска конференција у Лондону од 1913. године признала је Србији то право приступа на море. На крају ноте дат је пристанак да Скадар добије аутономију, како је било предложено за Ријеку и Задар, али само у случају ако се Северна Албанија уступи Краљевини СХС.

Предлажући једно опште решење јадранског питања Клеменсо је, у својству председника Конференције мира, рекао 13. јануара 1920. године Пашићу и Трумбићу, а у вези са уступањем Ријеке Италији, следеће: "Према томе, држава СХС успеће се на врхунац своје моћи, па још кад буде имала Скадар, Дрим и Св. Јована Медованског. Нити (Француског Нити, талијански председник владе) је био на то пристао с тим да Италија задржи Валону и да добије мандат над Албанијом."^[35]

Највеће територијално увећање Краљевине СХС у погледу Албаније, које је нуђено од стране Француске и В. Британије, садржано је у предлогу Жоржа Клеменсоа, председника француске владе, од 14. јануара, којим се покушавало решити јадранско питање. Предлог који је упућен Пашићу и Трумбићу предвиђао је доделу Ријеке Италији (и друга могућност да Ријека дође под Друштво Народа), а Краљевини СХС северне Албаније до Дрима са Скадром, као компензација за Ријеку. Одговор Делегације Краљевине СХС од 20. јануара био је понављање ранијег захтева - да Албанија буде аутономна у границама из 1913. без протектората било које стране силе. Уколико би се делови Албаније доделили другим државама тражен је део северне Албаније који би имао аутономни режим.^[36]

Клеменсо је на овакав одговор краљевске Делегације саопштио да се не може уважити и уколико се предлог од 14. јануара не прихвати Француска и В. Британија ће овластити Италију да примени тајни Лондонски уговор.

Против оваквих решења реаговао је председник Вилсон нотом од 10. фебруара не дајући свој пристанак на решење које негира начела због којих је Америка ступила у рат. Није био за деобу

Албаније и примену тајног Лондонског уговора. У одговору представника владе Француске и В. Британије Александра Милерана и Лојда Џорџа од 17. 02. речено је да су узети у обзир југословенски аргументи да јужни део Краљевине СХС нема излаз на море и да би природан приступ био долина Дрима до ушћа Бојане. Из тих разлога учињен је предлог да се омогући Краљевини СХС изградња, под међународним јемством, железничке пруге и пристаништа за саобраћај јужног дела њене територије. Вилсон је и након овога чврсто стајао на гледишту (меморандум од 25. фебруара) да ниједна влада нема права да располаже територијом једног слободног народа. Енергично се противио решењу по ком би била задовољена Краљевина СХС на штету Албаније или Италија на штету Краљевине СХС.

Нотом од 6. марта 1920. године Вилсон је саопштио да се не би сагласио ни са једним планом којим би се краљевини СХС дала територијална компензација у северном делу Албаније за оно што би јој се одузело на другој страни. Овакав став био је одговор на становиште британске и француске владе које су у Лондонском тајном уговору виделе једину важећу алтернативу за решење спора уколико се не постигне други споразум.^[37] Након Вилсонових интервенција владе Француске и В. Британије су одустале од свог пројекта чиме је албанско питање одвојено од ријечног.

Предлози о подели Албаније и увођењу талијанског мандата, у Албанији су пропраћени видним незадовољством, што је довело до сазивања општег националног конгреса у Љушњу јануара 1920. године. Збачена је "драчка влада" и формирана нова под Сулејманом Делвином. Конгрес у Љушњу је упутио протест Конференцији мира против деобе Албаније, доносећи одлуку о протеривању италијанског окупатора из земље и против анексионистичке политике Краљевине СХС и Грчке. Тражена је Независна Албанија "у њеним етнографским и природним границама",^[38] чиме је истакнута идеја Велике Албаније.

Вудроу Вилсон

У Пашићевом личном и строго поверљивом извештају председнику Министарског савета од 3. марта 1920. године^[39] у коме извештава о састанку са Нитијем, изнето је незадовољство Вилсоновим ставовима у погледу решавања албанског и ријечног питања. Нитију је саопштио став краљевске владе у погледу Албаније - независна, са границама из 1913. што одговара истакнутом принципу народног самоопредељења и оном другом "Балкан балканским народима" - што је интерес Краљевине СХС као вековног суседа. У случају одбијања тих захтева тражиће се ради безбедности мира у земљи боља стратегијска граница која би била Главни и Црни Дрим што се "слаже са израженом жељом насељења које лежи на десној обали споменутих река". Нити је заступајући интересе своје владе одговорио да се они не могу одрећи Валоне и њене околине која им је дата у њихов суверенитет а што се тиче мандата он им је понуђен и не би се противили да се он да некој неутралној држави. Незадовољство Вилсоновим ставовима је очито кад каже "Из одговора Вилсоновог види се да се он томе не противи [Валона Италији, Аргирокастро, Горица (Корча) Грчкој], али се противи да нам се уступе територије које су нам понудиле Енглеска и Француска у познатом ултиматуму."

"Вилсон у име принципа националности противан је да се нама придруже она слаба племена, која траже да остану с нашој државом у заједници, а прима и даје Италији која је најопаснија не само за Албанију него за цео Балкан да остане у Валони, и поверава јој да уређује албанску државну администрацију, и даје Грчкој Аргирокастро па и Горицу, где има помало и нашег еле-

мента. А само нашој држави не дозвољава да добије Скадар, који живи и може да се развија само у нашој заједници, и пристаје да нам се и Фиума (Ријека) истргне из заједнице ради Италије."

Пашић је процењивао да након оваквог развоја догађаја "Треба покушати све што нам стоји на расположењу те да спасавамо Скадар и десну страну Главног и Црног Дрима", предлажући да се покрену сва албанска племена која су против италијанског мандата, да протестују код Вилсона и Конференције и да траже да сами уређују своју земљу и да се спремају на оружани отпор. Незадовољство албанског становништва окупацијом италијанских трупа је уследило након рата, подржавала је влада Краљевине СХС јер је окупацију Албаније сматрала као највећу опасност по своју егзистенцију. Италијани су из Албаније покретали црногорско и македонско питање као и идеју о Великој Албанији. "Ми смо против њих водили час потајну час јавну акцију, придобијајући за паре арбанашке прваке и служећи се идејом "независне Албаније" и "Балкан балканским народима".^[40] До краја јуна италијанске трупе су од стране устаника истиснуте из Албаније и задржале су само острво Сасено.

Док је влада Краљевине СХС помагала покрет Албанаца, посебно присталице Есад-паше^[41] и Миридите, за истеривање италијанских трупа из Албаније, дотле је италијанска влада свесрдно помагала и подстицала акцију протеривања југословенских јединица које су се налазиле у граничном појасу до демаркационе линије коју су поселе крајем 1918. године. Средином августа југословенске јединице су биле потиснуте али су се убрзо после противнапада вратиле на исту линију.^[42]

Покушај Делегације Краљевине СХС на Конференцији мира да Вилсон уважи њене аргументе у погледу решавања албанског питања био је и меморандум Андрије Радовића који је у име Делегације предао саветнику америчке амбасаде у Паризу за председника Вилсона 29. марта 1920. године.^[43] Поред већ познатог става о албанском питању у меморандуму су изнети и одговори на Вилсонове примедбе које је имао на предлоге француске и британске владе, изнете у јануару и фебруару, у погледу решавања албанског питања. Основно начело изложено у меморандуму је независна Албанија из 1913. године. Уколико се оствари, тражиће се исправка границе. Ако се донесе супротна одлука, па се део Албаније да Италији и Грчкој, наведени су економски, географски, етнички и историјски разлози да се северна Албанија повери југословенској управи. Посебно је образлагао питање Скадра за који се посебно борио да припадне Краљевини СХС - "Историјски, сјeverна је Албанија колијевка српске државе. Пријестоница првог крунисаног српског краља била је у Скадру, за који народна предања везују најинтимнијим везама душу нашег народа. Скадар су у ствари поарнаутили Турци пошто су га освојили од Срба."

Ово обраћање Вилсону није дало резултата јер је он био изричито против уступака Краљевини СХС на рачун Албаније, заступајући принцип народности у конкретном случају. Поред тога Делегација је схватала да Вилсон не намерава да јадранско питање реши у корист Краљевине СХС.^[44]

Покушај решења јадранског питања настављен је у директним италијанско-југословенским преговорима између министара двеју земаља Анте Трумбића и Шалоје, 13. и 14. априла 1920. који нису донели резултата, као ни преговори од 11. маја у италијанском градићу Паланца између Пашића и Трумбића са југословенске и Шалоје и Гарабсоа са италијанске стране, овог пута због пада Нитијеве владе. Питање и Статус Ријеке решени су Рапалским уговором од 12. новембра 1920. док је решавање албанског питања настављено у Конференцији амбасадора у Паризу која је решавала питања проистекла из рада Конференције мира.

Наставак у следећем броју

Миладин Милошевић

Зборник радова са међународног научног скупа "Становништво словенског поријекла у Албанији" одржаног на Цетињу 21, 22. и 23. јуна 1990. године

САД - РУСИЈА: КОСОВО КАО АДУТ

Садржај

Док Русија и Сједињене Државе настављају да плешу танго по питањима противракетне одбране и Ирана, треба решити још једно питање: Косово. Док колају гласине о уступцима Сједињених Држава Русији, косовско питање могло би да постане још један у низу компромиса.

Анализа

Док Сједињене Државе и Русија плешу свој ватрени танго, колају гласине да САД чине уступке Русији, упоредо са преговорима о постизању компромиса по питању противракетне одбране и конвенционалних војних снага у Европском споразуму. Заузврат, САД очекују да Русија смањи своју подршку Ирану и да, по могућству, помогне при увођењу санкција које за циљ имају ирански нуклеарни програм. Али, у сенци се налази још један нестабилан адут у игри између Русије и Сједињених Држава: Косово.

Преговори између САД и Русије променили су фокус у последњих пола године. Русија је парирала потезима САД у источној и централној Европи изражавањем јавне подршке Ирану, компликујући на тај начин америчко-иранске преговоре о Ираку. На састанку у јулу између руског председника Владимира Путина и председника САД Џорџа Буша у Кенебанкпорту, дошло је до великог заокрета, јер једна од најважнијих тачака у агенди било је питање независности Косова.

То питање је на столу од 1999. године, кад је понашање Срба на Косову разљутило САД и њихове НАТО савезнике па су, занемаривши противљење Руса, водили рат против Југославије у трајању од 60 дана. Сада је Москва против могућности стварања независног Косова – не зато што сматра Србију својим савезником, већ због евентуалне успешности напора Запада да наметне своју вољу Србији, а против воље Русије, што би могло да значи крај руског утицаја у Европи. То би, такође, могло да значи да Запад цени да противљења Русије могу лако да се гурну под тепих.

Пошто се током дуготрајних преговора око малог балканског сецесионистичког региона ништа није променило, Косово сада прети да ће 10. децембра прогласити независност. Премда би могло да изгледа као да се питање Косово негде затурило приликом мешања карата у игри светских сила, исто тако би Косово могло да буде и питање које је убачено у лонац са концесијама.

Мада ни Русија ни Сједињене Државе не спомињу много Косово у последње време, мале ствари у средини у којој живе Срби и Косовари указују на то да је питање и те како живо унутар преговора. Преговори између Приштине и Београда одржани су ове недеље у Бечу, и Приштина је изнела претпоставку да је до одлуке која ће бити донета тог 10. децембра, остало још само шест недеља. Међутим, ови преговори су само доказали да је *тројка*, састављена од САД, ЕУ и Русије - чврсто подељена. Штавише, могло се видети да су ставови САД и ЕУ оборени.

До ове недеље, Сједињене Државе и Европска унија биле су јединствене у ставу да је независност Косова не само неминовна, већ да ће бити и остварена ове године. То је одувек било адут против руског и српског противљења независности. У сваком случају, 29. октобра Сједињене Државе су неочекивано предложиле нову опцију замрзавања независности Косова за наредних 12 година – на ужас Приштине. Поврх свега, следећи предлог који ће бити разматран на састанку *тројке* са Србијом и Косовом, није дизајнирао, наравно, нико други до Русија, и могао

би да онемогући било какав потез за остваривање независности Косова.

Осим тога, министару одбране САД, Роберту Гејтсу, омакло се 27. октобра на конференцији о Авганистану да Сједињене Државе разматрају могућност да повуку своје трупе из коалиције НАТО-а на Косову (КФОР).

Ова најава може значити једну од две ствари: или да САД имају већ превише тога на свом тањиру па морају од некуда да се повуку, или је Косово постало само још један уступак који Вашингтон жели да учини Москви.

Што се тиче прве могућности, Сједињене Државе су умешале своје прсте у много колача упоредо са својим обавезама у Ираку и Авганистану, а да не спомињемо растућу забринутост у вези са Ираном и Русијом. Током деведесетих, САД су се умешале у косовску кризу пошто Европљани нису могли с тим да изађу на

крај. Али то је било у време кад Сједињене Државе нису биле толико заузете. Повлачење са Косова у дипломатском као и/или војном смислу оставиће проблем у крилу Европе, која, географски гледано, има највећи интерес за проналажење решења на Балкану.

С обзиром на време у коме се Гејтсова изјава појавила, све указује на другу могућност. Нови предлог се појављује у тренутку кључних потеза између Сједињених Држава, Ирана и Русије, и у време док колају гласине о уступцима САД. Уколико дозволе Европи да се позабави питањем Косова, Сједињене Државе ће се повући са руске борбене линије. Што се, такође, може додати на списак улога који је Вашингтон оставио по страни како би одржао баланс са Москвом док се игра наставља.

01. новембар 2007. Stratfor (Стратфор)

https://www.stratfor.com/products/premium/barrier.php?err=3&prodid=&subid=&url=/products/premium/read_article.php?id=297675&id=297675&camp=

Даш сепаратистима прст...

НАТО интервенција на Косову 1999, протекторат УН који је уследио након тога, и удружени напори за покретање косовског питања и његове независности, оставили су многе аналитичаре и политичаре у недоумици да ли да оплакују или багателизују утицај који би коначни статус Косова имао на глобални поредак.

Са 10. децембром у ваздуху, као роком за последњу рунду преговора, чини се одвећ невероватним да ће Вашингтон бити у стању да убеди Москву да пригрли независност Косова у Савету безбедности УН. Па ипак, фрустрирани косовски Албанци, који чине више од 90 процената становништва у покрајини, нагостили су да се налазе на корак од једностраног проглашења независности, чак и ако то подразумева поновне сукобе са Београдом.

На крају крајева, у нашем систему међународних односа, „независност“ једне нације представља само нешто више од спремности остатка света да је као независну признају. Стога, чак и ако Москва стави вето на понуду за независност Косова, оно ће и даље моћи да ужива у неким повластицама које имају независне државе. Са сваком државом која призна Косово, те повластице постајаће све значајније. Слично томе, вероватноћа да изнова дође до сукоба повећаће се уколико друге земље буду сматрале легитимном косовску самоодбрану.

То, међутим, значи да је Вашингтон, будући да ће преговори вероватно пропасти, охрабривао и да ће наставити да охрабрује стране владе да подрже технички легално, самопрокламовано, независно Косово, за случај да преговори пропадну. Али та врста убеђивања ипак није без потешкоћа.

Широм света постоји више од 50 сукоба са сепаратистима и мали је број Владе - који је претрпео проклетство иредентизма - а који данас „нестрпљиво чека да призна Косово“, уколико се такав преседан врати да их прогања.

Наилазећи на огроман талас забринутости европских званичника и других ван Америке, Дениел Фрид, помоћник Државног Секретара САД за европска и евроазијска питања, у фебруару је одговорио следећом логиком: „Косово представља јединствен случај, зато што је НАТО био принуђен да интервенише у циљу заустављања а затим и окретања етничког чишћења у супротном правцу. Савет безбедности је овластио УН да ефективно управља Косовом, а не Србији. У резолуцији СБ УН 1244 такође се каже да ће коначни статус Косова бити предмет преговора. Овакве прилике немају везе ни са једним од конфликта који се обично помињу у овом контексту“.

Нажалост, „јединствене“ ставке, о којима је говорио Вашингтон,

заправо су се дубоко урезале у сепаратистичке стратегије, крчећи величанствен пут који ће сепаратисти пратити са још већом одлучношћу, већим бројем следбеника и, све су прилике, са успехом.

Сепаратистички региони попут Баскије или Абхазије можда неће сместа личити на Косово – како Вашингтон брзо примећује – али тако експлицитним постулирањем заслуга косоварског самоопредељења и независности, Вашингтон суштински ствара иновативни кодекс, чинећи да формула за независност постане доступна јавности. Све што садашњи и будући сепаратисти треба да ураде, јесте да произведу исте околности и редослед који је присилио Запад да пригрли независно Косово: да тероришу локално становништво, позивају на обарање Владе, подстичу побуну и вабе страну интервенцију и, на крају, да истичу своју „посвећеност обнови“.

Када наоружани борци стигну дотле, Косово више неће бити јединствен случај – макар и по особеним вашиingtonским стандардима – и области које имају исте карактеристике као и Косово, једнако ће заслуживати независност. Језива иронија, наравно, лежи у томе што Вашингтон, проглашавајући Косово јединственим случајем, свесно покушава да спречи будући сепаратизам - али притом нехотице подучава наоружане борце како да управљају комплексном геополитичком недоследношћу. У ствари, што су западне Владе одлучније и убедљивије у вези са косовском „јединственошћу“, то ће сепаратистичке амбиције постати легитимније само ако прате косовски модел.

И не само то, јер Вашингтон је прошао кроз тежак период „продајући“ косовску независност свима сем најближим савезницима, али сама основа тог захтева представља још већу претњу за Владе које би се суочиле са јачањем сепаратизма на прагу косовске независности – чак и ако је она незванична и технички противзаконита.

Одобравањем „јединствености“, Вашингтон и неколицина главних градова у Европи још речитије затварају врата која ће им бити потребна да *клицну* када дође време да се одбију сепаратистичке аналогije у будућности, а наш неуспех у предупредивању тих компликованих препрека које стоје на путу коштаће наше савезнике више него било ког другог.

Дејвид Јанг је сарадник организације Abraham's Vision и дипломац Института за анализу и решавања конфликта на George Mason University, Arlington Вирџинија.

<http://www.csmonitor.com/2007/1105/p09s02-coop.html>

If you give separatists an inch...

Arlington, VA. - The NATO intervention in the Serbian province of Kosovo in 1999, the UN protectorate that followed, and the symbiotic push for Kosovo's development and independence have left many analysts and politicians scrambling either to bemoan or trivialize the impact that Kosovo's final status could have on the global order.

With the looming Dec. 10 deadline for the latest round of negotiations, it seems exceedingly unlikely that Washington will be able to persuade Moscow to endorse Kosovo's independence at the UN Security Council. Yet Kosovo's frustrated Albanians, who make up more than 90 percent of the province's population, have hinted that they are on the brink of declaring independence unilaterally, even if it means renewed conflict with Belgrade.

Ultimately, in our international system, a nation's "independence" is little more than the rest of the world's willingness to recognize it as independent. So, even if Moscow vetoes Kosovo's bid for independence, Kosovo can still enjoy some of the benefits of being an

independent country. These benefits become more substantial with every state that recognizes Kosovo. Similarly, the likelihood of renewed violence would decrease if other countries viewed Kosovo's self-defense as legitimate.

This means, however, that because negotiations are likely to fail, Washington has been encouraging, and will continue to encourage, foreign governments to support a technically illegal, self-declared, independent Kosovo in the event that negotiations collapse. Yet this kind of persuasion does not come easily.

There are more than 50 separatist conflicts across the globe, and few of the governments that have endured the bane of irredentism will be eager to recognize Kosovo if such a precedent could come back to haunt them.

Echoing countless other US and European officials, Daniel Fried, the US assistant secretary of State for European and Eurasian Affairs, responded to such concerns in February with the following logic:

"Kosovo is a unique situation because NATO was forced to intervene to stop and then reverse ethnic cleansing. The Security Council authorized Kosovo to be ruled effectively by the United Nations, not by Serbia. UN Council Resolution 1244 also stated that Kosovo's final status would be the subject of negotiation. Those conditions do not pertain to any of the conflicts that are usually brought up in this context."

Unfortunately, Washington's "unique" talking points are actually engraving a separatist playbook in stone, blazing a glorious trail that separatists will follow with greater determination, recruits, and (in all likelihood) success.

Separatist regions like the Basque Country or Abkhazia might not resemble Kosovo right now – as Washington is quick to note – but by so explicitly stating the merits of Kosovar self-determination and independence, Washington is essentially creating an innovative code, only to make the cipher publicly available. Current and future separatists merely have to manufacture the same conditions and sequencing that have compelled the West to embrace an independent Kosovo: terrorize locals, invite government crackdowns, incite a rebellion, and lure in foreign intervention and commitment to rebuild.

Once militants get this far, Kosovo will no longer be unique – even by Washington's peculiar standards – and areas that share Kosovo's

characteristics will be equally deserving of independence. The horrid irony, of course, is that declaring Kosovo's uniqueness has been Washington's deliberate attempt to prevent future separatism, but it is inadvertently teaching militants how to navigate the complex inconsistencies of geopolitics. In fact, the more thorough and persuasive Western governments are about Kosovo's "uniqueness," the more legitimate separatists' ambitions become, if only they follow the Kosovo model.

Not only, then, has Washington had a hard time selling Kosovo's independence to all but its closest allies, but the very basis for that appeal is even more threatening to governments that would face invigorated separatism in the wake of an independent Kosovo – even if that independence is informal and technically illegal.

With the "unique" endorsement, Washington and a few European capitals close even more rhetorical doors that they will need to slip through when the time comes to reject separatist analogies in the future, and our failure to anticipate these complicated roadblocks will cost our allies more than anyone else.

David Young is a fellow at Abraham's Vision and a graduate student at the Institute for Conflict Analysis and Resolution at George Mason University in Arlington, Va.

<http://www.csmonitor.com/2007/1105/p09s02-coop.html>

Дистанца и перспектива

Након недељу дана у Лондону и Берлину постаје јасно да би многим припадницима елите америчке иностране политике могло да буде од користи да на неке од својих суштинских тврдњи погледају из друге перспективе.

Пол Џ. Сондерс

Очигледно је да се две љубимице америчких неоконзервативаца и неолиберала – Пољска и Грузија – посматрају са ближе тачке гледишта веома разликују од гледишта са друге стране Атлантика. У Лондону, многи стручњаци за инострану политику, са којима сам разговарао, видели су како је претходна влада Пољске себе водила у правцу самоуништења понашањем према своја два другара, чланицама Европске уније и Русији, јер је заузела тврду линију према Москви ограничавајући тако свој утицај, а да притом нема другу карту у рукама

осим америчке подршке. Ово суштински отуђује европске владе, које су пољски позив на „солидарност“ у односима са Кремљем схватиле као настојање да се трошкови варшавског приближавања са Пољске пребаце на Европу.

Тачније, многи стручњаци су изразили забринутост да Пољска блокира обнову Европског партнерства и Споразума о сарадњи са Русијом – оквирни споразум који омогућава легално постављање основа за специфичне споразуме између ЕУ и Русије у другим областима – у намери да оствари утицај на поље енергетике. По њиховом мишљењу, Пољска греша што блокира споразум који би Европској унији управо требало да дозволи да учини корак напред у успостављању система правила у европско-руским односима по питању енергије.

Међутим, много оштрије коментаре изнео је пољски стручњак, настањен у Лондону, у вези са енергетским потребама своје земље. Слушајући америчку дебату о руско-пољским енергетским везама, човек би могао да помисли да се Варшава брине како ће прекид снабдевања гасом из Русије парализовати читаву земљу. Међутим, овај стручњак наводи да за производњу 95 посто електричне енергије Пољска користи домаће ресурсе угља,

а за остатак су задужене хидроелектране. Природни гас се користи за грејање становништва (око 20 посто) и индустријску употребу, укључујући и петрохемијску индустрију (око 80 посто). Такође наводи да би с обзиром на то да је у Пољској 40 одсто гаса домаће производње, земља требало да има довољно гаса да (о)греје своје грађане током зиме и да одржи несметан рад готово четвртине укупне индустрије, не користивши притом уопште гас из Русије.

То наводи на помисао да Пољска има значајан потенцијал у смањивању зависности од руског гаса, тако што ће побољшати сопствену производњу енергије, која је још увек прилично бедна, и реструктурирати индустрију. Пољски стручњак, са којим сам разговарао, дао ми је то за право, али се пожалио да би то политички тешко било изводљиво, јер би неки радници могли да остану без посла. Једно је штитити Пољску од руске доминације, али сасвим је друга ствар штитити пољску владу од тога да не направи неке тешке изборе на домаћем терену са чим се владе других земаља свакодневно суочавају.

По питању Грузије, најупечатљивије је то да ни један једини британски, француски или немачки стручњак за инострану политику, са којима сам се сретао, не види грузијског председника Михаила Сакашвилија као демократу. Са друге стране, Сакашвили и његови саветници учинили су велики уступак научивши да понављају демократске мантре током својих путовања по иностранству, али су рутински игнорисали ту реторику у владању својом земљом. Посматрачи су приметили Сакашвилијево умешно елиминисање других политичких центара моћи или извора алтернативних перспектива у парламенту и медијима, као и апсолутно непостојање независних судова.

Имајући ово на уму, европски аналитичари са којим сам контактирао дубоко су скептични у погледу циља који Бушова администрација жели да оствари примањем Грузије у НАТО. Они сматрају да се унутрашње прилике у Грузији фундаментално разликују од прилика у многим другим новим чланицама алијансе, које су имале више искуства у владавини демократије, другачију политичку културу и, што је најважније, вође који су се трудили да пре свега учврсте демократску власт у земљи, а не себе на власти. Изразили су своју забринутост због изгледа да

неки истакнути Американци, као што је агилни Ричард Холбрук, подстичу Сакашвилијеве најгоре инстинкте описујући Грузију као „тест“ за односе између САД и Русије. Прилично је јасно да је грузијско-руска напетост тренутно подрејана Сакашвилијевим театралним читањем буквице руском мировном официру пред камерама грузијске телевизије, што је код већине Европљана пре смањило него повећало интересовање да се споразумно обавезу да бране Грузију.

На крају крајева, није најзанимљивија чињеница да Европљани имају другачије погледе од Бушове администрације и многих других у естаблишменту америчке иностране политике, већ то да

човек веома ретко може да чује како они своје аргументе или информације износе у нашој сопственој дебати о иностраној политици наше земље. Зашто, 2007. године, неко мора да путује у Европу да би чуо те веома озбиљно изнете перспективе? Како Америка може да буде успешна као глобални вођа без јавних расправа у којима се износе различити погледи не само по овим питањима, већ и о многим другим питањима, знатно важнијим за интересе САД?

Пол Џ. Сондерс

**Пол Џ. Сондерс је извршни директор Никсон Центра
Објављено 11.06.2007. у The National Interest.**

Distance and Perspective

Spending a week in London and Berlin makes clear that many of America's foreign policy elite could benefit from taking another look at some of their core assumptions, from another perspective.

Two of the darlings of American neo-conservatives and neo-liberals—Poland and

Georgia—clearly appear very different from a closer vantage point than they do on the other side of the Atlantic. In London, many foreign policy experts to whom I spoke saw Poland's previous government as pursuing a thoroughly self-destructive course in its dealings with both fellow European Union members and Russia because it took a hard line toward Moscow with limited leverage of its own and no real card to play other than American support. This profoundly alienated European governments, who saw Polish calls for "solidarity" in dealing with the Kremlin as an effort to shift the costs of Warsaw's approach from Poland to Europe.

More narrowly, many experts expressed frustration that Poland is blocking the renewal of the European Union's Partnership and Cooperation Agreement with Russia—a framework agreement that provides the legal foundation for specific EU-Russia understandings in other areas—in an attempt to gain leverage on energy issues. As they see it, Poland is wrong-headedly blocking precisely the agreement that would allow the European Union to move forward in establishing a system of rules in European-Russian energy relations.

More striking, however, were comments by a London-based Polish expert about his country's energy needs. Listening to the American debate on Russia's energy relationship with Poland, one would think that Warsaw is concerned that interruptions of Russian gas supplies would shut down the entire country. According to this expert, however, Poland uses domestic coal resources to produce 95 percent of its electricity and hydroelectric power for the rest. Natural gas is used for residential heating (roughly 20 percent) and industrial applications, including petrochemicals (roughly 80 percent). Since he also said that Poland produces about 40 percent of its gas domestically, the country should have enough gas to keep its citizens warm through the winter and to keep around quarter of those industries going without any Russian gas at all.

What this suggests is that Poland has considerable scope to re-

duce its dependence on Russian gas by improving energy efficiency, which is still very poor, and by industrial restructuring. The Polish expert to whom I spoke admitted this himself—but complained that it could be politically difficult because some workers might lose their jobs. Protecting Poland from Russian domination is one thing, but protecting the Polish government from making the kinds of difficult domestic choices that other governments face every day is rather different.

In discussing Georgia, what is most remarkable is that not a single one of the British, French or German foreign policy experts whom I encountered views Georgian President Mikheil Saakashvili as a democrat. On the contrary, the overwhelming consensus was that Saakashvili and his advisors have learned to repeat the key democratic mantras during their foreign trips but routinely ignore this rhetoric in governing the country. Observers noted Saakashvili's skillful elimination of other political power centers and sources of alternative perspectives in the parliament and the media as well as the utter lack of independent courts.

With this in mind, the European analysts whom I met were deeply skeptical of the Bush Administration's goal of bringing Georgia into NATO. They considered Georgia's domestic conditions fundamentally different from those in many other new members of the alliance, which had more experience with democratic governance, different political cultures and—most important—leaders who were trying to empower democratic governments rather than themselves. And they were concerned that some prominent Americans, like aspiring Secretary of State Richard Holbrooke, seem to be encouraging Saakashvili's worst instincts by describing Georgia as a "test" of U.S.-Russian relations. And it was quite clear that Georgian-Russian tensions, temporarily fuelled this week by Saakashvili's theatrical berating of a Russian peace-keeping officer in front of Georgian television cameras, make most Europeans less rather than more interested in a treaty commitment to defend Georgia.

What is ultimately most interesting is not the fact that Europeans have different views from the Bush Administration and many in America's foreign policy establishment—it is that one very rarely hears their arguments or the information they present in our own country's foreign policy debate. Why, in 2007, should one have to travel to Europe to hear these perspectives presented in a serious way? And how can America possibly be successful as a global leader without a public discussion that incorporates disparate views on not only these issues, but many that are considerably more important to U.S. interests?

**Paul J. Saunders
11.05.2007**

**Paul J. Saunders is executive director of the Nixon Center
and associate publisher of The National Interest.**

НЕЗАВИСНОСТ ЈЕ СА ДРУГЕ СТРАНЕ РУБИКОНА

Приштина, 30. октобар - Фатмир Сејдиу и Хашим Тачи требало би пажљиво да слушају Агима Чекуа и Ветона Суриоа када говоре о потреби одређивања датума за проглашење независности.

Утолико пре што су ова четворица, заједно са Кољ Беришом, у процесу решавања статуса представници заједничког интереса, уз обавезу изградње јединства. Дакле, јединства у представљању интереса народа Косова, а не јединства за постизање сагласности са међународним позицијама.

А, то би требало да ураде брзо и уз пуну пажњу, с обзиром да је сада видљиво да међународне позиције у односу на Косово нису ни јединствене нити у потпуности јасне.

Оно што се догађа са процесом статуса у време када је већина започела политичку кампању за освајање власти унутар Косова, требало би да забрине и наше лидере, било да су на власти или у опозицији, али и грађане, без обзира да ли ће гласати или ће се суздржати од изласка на предстојеће изборе.

Косово у дефанзиви, губи стечени терен

Процес статуса је већ извесно време утонуо у велику маглу несагласности између међународних званичника. Сада је магла резултирала са неколико одлагања, почев од новембра 2006. године.

Првобитно су српски парламентарни избори од јануара 2007. године били разлог за одлагање решења статуса. Потом је уследило чекање на отварање Ахтисаријевог пакета. Затим је именоване статуса као "надзирана независност" одузела читаве седмице и стигли смо до марта 2007. године.

Уследила је прва блокада у СБ ОУН која је резултирала посетом 15-орице амбасадора СБ ОУН Косову. Одлагања статуса током априла и маја су "конзумирана" јер се рачунало на разјашњења која је требало да уследе током састанка Г8 у Хајлегендаму.

Јасно изјашњавање председника Буша у Тирани на кратко је обезбедило ублажавање велике срџбе и љутње. Одлагање од 120 дана које је промовисао француски челник Саркози прихваћено је уз цену великог нарушавања кредибилитета косовских преговарача.

И, сада, процес који је поново започет а формулисан је као "додатне консултације", претвара се у ревизију Ахтисаријевог пакета, док ће крај, сада се то већ јасно види, бити нова понуда на столу коју међународна заједница назива "Ахтисари плус", док на Косову има ефект "Ахтисари минус".

Дакле сваки нови документ који буде проистекао из ових преговора, као што то каже и сам европски посредник, Волфганг Ишингер, могао би да буде само компромис међу странама - што је у стварности компромис између Ахтисаријевог пакета (позиција Приштине) и "суштинске аутономије" унутар Србије (позиција Београда).

Дакле, свима онима који су заслепљени шароликим предизборним слоганима, без икаквог оклевања треба разјаснити да је, у процесу решавања статуса, Косово - у дефанзиви, у повлачењу и да губи већ стечени терен јер све што буде било уместо Ахтисаријевог пакета може да буде само још мање, а не више од тог пакета.

Самим тим, свака даља пасивност косовске стране резултираће не новим победама у процесу, већ новим концесијама и новим даљим одлагањима.

Зато, крајње је време за промену пасивног курса - сада је право време за деловање.

Два месеца припрема - за све

Већ одавно су Чеку и Суриои предложили деловање које би могло да пребаци тежиште у корист Косова - одређивање датума за проглашење независности.

Сагласност унутар Тима јединства - не да би независност била проглашена одмах и сутра, већ да би, укратко речено, после 10. децембра био одређен датум за проглашење независности - створила би Косову неколико нових повољних позиција у процесу статуса у односу на део међународне заједнице која оклева и

калкулише и у односу на две земље које одбијају независност - Србију и Русију.

Прво, уколико буде одређен датум, рецимо, на пример, два месеца од сада, када Косово на основу Ахтисаријевог пакета буде прогласило своју независност од Србије, такво деловање би створило нови терен за игру, уз редуковање могућности за одлагања или за нове квалитативне деградације статуса Косова, али би, заједно са тим, било остављено и потребно време свим странама које су спремне да дочекају оно што многи називају "Дан Д" за статус.

Пре свега, такво изјашњавање би створило толико потребну јасност за Косовце, а тиме би, уједно, било дато време да се сви прилагоде чињеници да ће Косово стећи независност одређеног дана, дакле и КФОР-у и НАТО-у, како би могли да се припреме за то, као и различитим државама, које треба одлучно да донесу одлуку како ће да реагују на проглашење независности - да ли ће је одмах признати или не.

Друго, то би спречило спекулисања поводом врсте статуса који ће Косово имати на крају овог процеса, као и даља одлагања коначног решења.

Треће, изненадно проглашење ће, сасвим сигурно, резултирати краткорочном дестабилизацијом ситуације на Косову, посебно у деловима земље где су концентрисани Срби на Косову, али најаву проглашења ће омогућити потребно време од, рецимо, два месеца, да различити фактори - домаћи и међународни - спрече могућу ескалацију напетости.

Четврто, одређивање датума за проглашење независности могло би да резултира додатном активношћу и унутар ЕУ, да оне три-четири државе за које се каже да још увек оклевају, прихвате чињеницу да ће се независност догодити и да је време да одлуче шта даље да чине. И то да одлуче тако што ће мислити и на заједничку позицију ЕУ, а не само на своје индивидуалне позиције.

Остали позитивни ефекти који би могли да резултирају из таквог деловања конкретно су смиривање ситуације међу већином становништва, у време када је земља ушла у изборни процес који би, иначе, могао да има неконтролисане ефекте.

Затим, уследила би јасна идентификација могућих адреса са којих би могла да уследе дестабилизаторска залагања.

Такође, било би омогућено отварање пута за конкретна планирања за убудуће, један дан после "Дана Д".

Напокон, била би остављена по страни спекулисања о могућности проналажења алтернативних решења на штету Косова, као што су конфедерација, подела Косова или пак делимична примена Ахтисаријевог плана без јасно дефинисаног статуса...

Прелазак тог Рубикона изгледа као нужност и, без обзира што не представља идеалан одговор, ипак је јасан и много је више у интересу становништва Косова у односу на калкулаторска чекања која у себи носе много више опасности, од којих је најреалнија замењивање Ахтисаријевог пакета неким слабијим документом са много више уступака, а можда и уз непостојање јасно дефинисаног статуса.

Напокон, уколико такав документ буде производ консензуса "Тројке", неће имати значаја да ли ће га стране одбити - СБ ОУН би могао да га усвоји уз "центлменско" ћутање Русије и његовог коаутора Александра Боцан-Харченка.

Није довољно само одредити датум

Разуме се, свако активно деловање у себи ће носити многе опасности и могуће негативне ефекте.

Први је ефекат је да би "унилатерално" проглашење могло да вреди само уколико га буде признао довољан број држава и међународних тела, како би било функционално.

Зато, рад Тима јединства не би требало једноставно да буде ограничен само на усаглашавање датума за проглашење, већ и на планирање конкретних корака, не само политичких, које треба пре-

дузети током временског периода до проглашења независности, како би могла да се генерише што шира подршка појединачних држава за признање те независности.

Међу ове кораке сасвим сигурно треба да спадају и позиви међународним телима да остану на Косову - НАТО, ОЕБС, ОУН - док не буде функционализована држава и док не почне имплементирање Ахтисаријевог пакета.

Друго, приоритет би требало дати "проахтисаријевској" агенди будућег састава Скупштине Косова који ће проистећи из избора од 17. новембра како би била створена снажна законска основа за независност која ће бити проглашена.

Треће, требало би упутити позив ЕУ, односно земљама које су у оквиру ЕУ вољне да признају нову реалност, да започну са успостављањем своје мисије предвиђене Ахтисаријевим планом, као што треба позвати и земље међународне заједнице - које су вољне да признају независност Косова - да на себе преузму мисију Међународне цивилне канцеларије.

Ови и остали пратећи кораци подразумевају да би један део институ-

ционалних и партијских званичника требало да се делимично или у потпуности повуче из изборне кампање, али то би била мала це-на коју би они могли и коју би требало да плате како би обавили велики задатак који им је поверен. И, за крај, како све ово не би изгледало као нечија победа или нечије страдање и патња на политичкој сцени Косова, могао би да помогне датум који би био одређен за проглашење независности - 23. децембар.

На овај датум који, иначе, представља дан када је настала ДСК - после проглашења независности, Скупштина Косова би могла да озакони и могућу владајућу коалицију ДПК-ДСК, тако да се ни Тачи ни Сејдиу не осећају потпуно изгубљеним због тога што су тако дуго одбијали добру идеју Чекуа и Суроија.

У супротном, уколико буду дозволили да се изложе корумпираности како би утолили глад за влашћу и уколико забораве на шта су се обавезали као и уколико забораве на обавезе које су преузели као преговарачи како би направили независност, неће им бити потребна ни изборна победа ни власт - на Косову без статуса.
Агрон Бајрами

Косовски гамбит: Политички аспекти односа САД према косовском питању

Смисао гамбита

Иако није сасвим извесно колико година уназад постоји – као препознат, установљен и формулисан у облику стратегије – непосредан и посредан интерес САД за питање статуса јужне српске покрајине, данас је очигледно да је реч о најмање једној деценији покушаја остварења нечега што се најчешће именује као "амерички интерес". Када кажемо да је реч о дугогодишњем процесу, пре свега мислимо на шире пласирање и често неопрезну употребу тезе о непосредној вези између питања статуса Косова и Метохије и процеса распадања СФРЈ. Теза, наиме, потиче од Мортонa Абрамовица који истиче да је и у случају Косова реч о "незавршеним пословима из бивше Југославије". (1) Теза је нетачна и опасна пошто је усмерена ка директном изједначавању статуса републике и статуса покрајине и сем Косова и Метохије већ посредно отвара и питање Војводине. Истовремено, међутим, управо оваква поставка ствари представља један од показатеља да је амерички интерес за Косово вероватно старијег датума као и да није немогуће да је план САД за јужну српску покрајину, бар у форми грубог нацрта, настао још у време распада бивше СФРЈ.

"Амерички интерес", у овом случају, по свему судећи, подразумева бескомпромисно и отворено кршење међународно-правних норми – повеље УН, Хелсиншког завршног акта из 1975. и Резолуције СБ УН 1244 - и стварање друге албанске државе на Балкану. Овај амерички циљ последњих месеци демонстриран је прво кроз покушај усвајања Ахтисаријевог плана (2), а потом кроз покушај увођења независности "на мала врата" – превасходно настојањем да се ограничи рок за преговоре и кроз претње у виду најаве да ће, у случају да преговори пропадне, доћи до једностраног проглашења независности, а онда и кроз претње да би ма који сценарио који не подразумева независност Косова и Метохије засигурно довео до албанског насиља (3).

Артикулисан и вишеструко јавно декларисан на овај начин, амерички циљ стварања нове државе на простору Косова и Метохије *пост фактум* објаснио је не само главни смисао бомбардовања Србије 1999, које ће историјски бити схваћено као једна од најважнијих фаза у процесу успостављања независности покрајине,

(4) већ такође и зашто је (још) било важно створити мит о Србима као дежурним кривцима и обезбедити даљи континуитет анти-српске хистерије и анти-српске политике. Америчка идеја била је, дакле, да се сложена операција изведе поступно, кроз више различитих фаза, и да независност Косова уследи као некакав логичан и природан исход, као нормална и политички легитимна последица "тежњи и аспирација албанског народа и њихове дугогодишње борбе", као "заслужена награда" и реципрочно "заслужена казна".

У Анексу 11 Ахтисаријевог плана изричито је записано да НАТО треба да буде коначан орган власти на Косову – без цивилне контроле. Ово се потврђује и у једном од последњих извештаја о косовском питању сачињених за Конгрес САД, у којем се такође наводи да Ахтисаријев план афирмише важну улогу НАТО-а и да никакав прелаз са НАТО-а на ЕУ није договорен. (5)

На тај начин Анекс 11 Ахтисаријевог плана представља први јавни запис који појашњава смисао америчког гамбита са Косовом, гамбита у којем се жртвује територијални интегритет и суверенитет Србије да би се оствариле сопствене позиције, а чији битан део представља проширење зоне утицаја према истоку. (6) У том смислу, донекле је иронично, а донекле само ствар изузетно лоше стратешке процене да САД као одговор нису предвиделе чврст став Русије о овом питању. Одбацивањем Ахтисаријевог плана Русија не само да се у великом стилу вратила као озбиљан играч на светску политичку сцену, већ је најдиректније посведочила да се досадашња констелација светске моћи заиста изменила и да ће у блиској будућности највероватније бити реч о новој политичкој мултиполарности. (7) Овакав исход догађаја несумњиво је изненадио многе аналитичаре, експерте, лобисте и агенције, понајвише у САД, али и свуда где је слепа вера у *Pax Americana* као искључивог носиоца моћи и јединог рортијевског "светског полицајца" и/или у Фукујамин (већ оповргнути) „крај историје“ (8) била јача и однела превагу над критичком анализом стварних кретања.

Историјски смисао косовског гамбита из тог разлога чак превазилази одлучујући историјски значај који Косово има за Србију,

могуће последице по међународно право и идеју Европе, као и вредности на којима је утемељена: смисао је сада историјски (и) за однос САД и Руске Федерације. (9) Сасвим је вероватно да ће се у ближој будућности испоставити да је управо отворено противљење Русије идеји САД да наметне Ахтисаријев план о "надгледаној независности" био догађај који је означио својеврсну прекретницу, окретање листа и успостављање нове констелације међународних односа и другачије дистрибуције светске моћи. САД више нису једина светска суперсила.

У реалполитичком смислу, дакле, у идеји косовске независности садржан је амерички покушај остварења сопствених геостратешких и војно-безбедносних интереса, као и руски одговор на такав покушај. Политика САД у најсавременијем облику представља нарочити вид синтезе неопрагматистичких елемената (10), постмодернистичког дискурса и нечега што (амерички) критичари америчке политичке теорије називају крипто-шмитијанизам (11) – тј. Преузимање парадигме "пријатељ–непријатељ" као основе за међународну политику с циљем успостављања апсолутне доминације и остварења моћи.

Покушај реализације апсолутне контроле и политичке надмоћи САД кроз поменути теоријски оквир најпре се огледа у, на специфичан начин изолаченом, квазипроцедурализму, у којем се нпр. подразумева да је, свака чланица НАТО-а *eo ipso* и велика политичка демократија (док аналогно, с друге стране, ма ко и из ког разлога да се НАТО-у одупире, његова демократичност се одмах доводи у питање). Зато инсистирање америчких аналитичара да "НАТО није искључиво војна организација, већ и политичка институција која подржава демократију и владавину закона" (12) делује крајње амбивалентно. Реч је о томе да је поменуто "подржавање" схваћено у крајње лабавом, произвољном и субјективно-процедуралистичком маниру, унутар којег се (амерички) *интерес* појављује као доминантна категорија. У таквом "политичко-правном" оквиру, интерес (стратешки, војни, политички) јесте прва и последња референца целокупног јавног делања и ангажмана – а питање Косова и Метохије само је једно од многобројних за које се испоставило да представља непосредну интересну сферу САД.

Америчка администрација, амерички аналитичари и америчке "реалности"

Иако су још од 1999. у више наврата јавно саопштили бројни челници администрације САД да Косово треба да постане независна држава (13) (став који за осам година није промењен, а чији је основни циљ да Албанци не прихвате компромис и да чак уопште и не преговарају), сведоци смо да се одговори на питање о аргументима и разлозима за овакву позицију свде на две изречене тврдње. Прва је да је то „реалност“ ситуације, а друга да само независност може „стабилизovati“ регион (14).

Поменута „реалност“ односи се на тзв. демографски фактор, на престану понављању чињеницу да Албанци чине 90 одсто становништва на Косову (док нема помена о структури аргумент, о „стабилности“, у којем се подразумева да би ма који другачији исход преговора о статусу Косова и Метохије засигурно узроковао албанско насиље. Додатна невоља је што се овде такође прећутно подразумева и да то насиље не би било спречено.

У овако неспретно и површно формулисаним аргументима о „реалности“ и „стабилности“ постоји низ парадокса и апсурдности на различитим нивоима. Пре свега, на делу је озбиљно неслагање процена америчких аналитичара и стручњака за Балкан и америчке администрације. У септембарском издању угледног америчког спољнополитичког часописа *The National Interest* Стивен Мејер, професор студија националне безбедности на Факултету за националну одбрану у Вашингтону, о „реалности“ пише следеће: „Настојања Запада била су неоснована и каприциозна, слепи за ре-

алност, и нудила су решења која више одговарају њиховим интересима него интересима људи у Србији и на Косову.“ Ахтисаријев план „*избегавао је реалност* и служио интересима тих земаља много више него интересима оних који живе у региону“. (15)

На сличан начин, Џефри Сајмон, политички аналитичар у Институту за стратешке студије при Наци-оналном универзитету за одбрамбена питања, наводи да је најгора могућа опција једнострано проглашење независности Косова и једнострано признање Косова и Метохије као независне државе од стране САД. Такав исход, сматра Сајмон, најдиректније би омогућио Србима у северном делу Косова да прогласе своју независност, а до-мино ефекат осетио би се и у Македонији и у Републици Српској „у којој би косовски расплет и те како могао да има утицаја“. Један од последњих интервјуа Сајмон завршава проценом да је реч о низу „неизвесности опасних по стабилност целокупног региона“. (16)

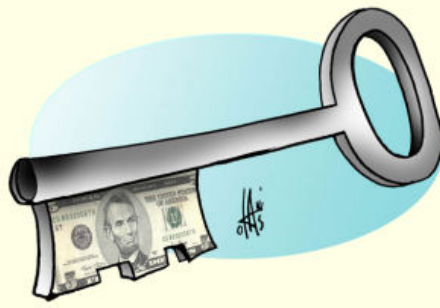
Није реч, међутим, само о томе да у погледу „реалности“ и „стабилности“ наилазимо на сасвим супротна гледишта и размимолажење америчких аналитичара и америчке администрације. Изненађена чврстим ставом Русије, али, као што подсећа Николас Гвоздев, уредник часописа *The National Interest*, и ставом Србије такође, чије се политичко јединство није очекивало, као ни успех у погледу наставка процеса, администрација САД је, изгубивши „прву рунду“ одбацивањем Ахтисаријевог плана, наједном и сама почела другачије да разумева и „реалност“ и питање стабилности. У не сасвим безначајној мери, Запад је сада несигуран куда да иде. Док је у претходном периоду стварање независне државе на простору Косова и Метохије била апсолутно неупитна ствар, у прошлонедељној анализи часописа *The Economist* у сличном смислу наводи се да се процес испоставио као компликованији него што се мислило и да сада „пут у независност изгледа дужи него што је био“. (17)

Док је, наиме, став Стејт департамента званично остао непромењен, (18) кроз многобројне формалне и неформалне изјаве и разговоре са западним званичницима испоставило се да – мада текући пре-говори за САД углавном и даље преважодно представљају начин да се купи време (које ће се, по свему судећи, продужити и након 10. децембра) (19) – америчка администрација разматра и алтернативне предлоге и начине како да изађе, ако не из форсажа, онда засигурно из нимало једноставне новонастале ситуације, узроковане новим одмеравањем снага на међународној политичкој сцени.

Свакако, не треба имати илузија у погледу тога да се различити по-кушаји да се изађе из тешко размрсиве косовске енигме најчешће и даље односе на исти сценарио успостављања независне државе на простору Косова и Метохије, само другим путем. Тако нпр. и предлагачи идеје о асиметричној конфедерацији анализу завршавају изричитим наводом да је то „прелазни период након којег ће Косово постати потпуно независно.“ (20)

Даље, да се идеја поделе јужне српске покрајине заиста разматрала, јасно је не само из претходне Ишингерове изјаве, ставова Стивена Мејера и Роберта Прангера (стручњака за Балкан и бившег заменика секретара одбране), горког признања Мортон Абрамовица, (21) већ такође и из најновијег извештаја Међународне кризне групе, који овог пута није посвећен Косову и Метохији, већ Прешевској долини. Изражавајући наводну забринутост за одржавање мира у овој области, аналитичари Међународне кризне групе истовремено инсистирају на томе да се Албанци нису интегрисали у органе јавне управе и да сви албански политичари из Прешевске долине желе да се припоје Косову. У поглављу под називом „Tit for Tat: The Valley and Mitrovica“ наводи се да би Прешевска долина требало да припадне Албанцима у замену за северни део Косовске Митровице уколико би он припао Србији. (22)

Оно што је, међутим, најважније, јесте да говор о томе како администрација САД површније или детаљније разрађује наоко другачије

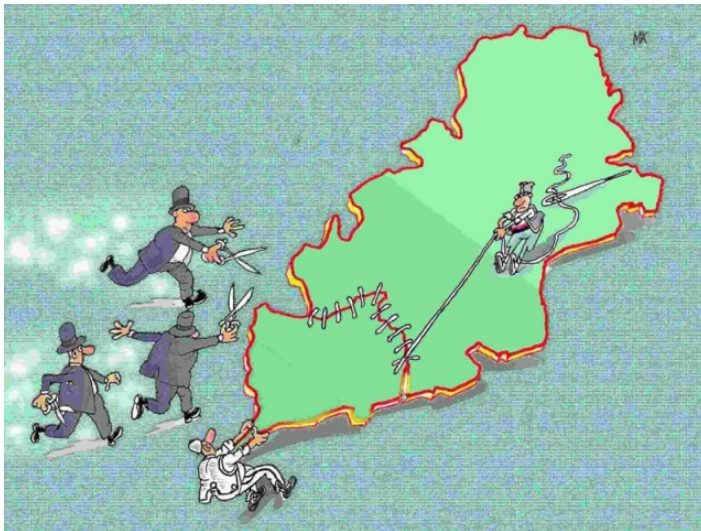

Кључ који недостаје

сценарије од независности представља својеврсни израз неспремности и чињенице да би САД ипак нерадо приступиле једностраном признању независности покрајине, али ни у ком случају не значи да је реч о некаквој озбиљнијој идеји редефинисања политике према Србији или евентуалном крају вишедеценијске антисрпске хистерије.

Иако је без сумње тачно да је, као што се слаже велики број америчких аналитичара, став САД према Косову у битној мери условљен клинтоновским наслеђем, (23) политика поменути администрације не може се деконструисати управо стога што она није нарочито „клинтоновска“, већ *политика САД*, унутар које увек када је реч о одлучујућим спољнополитичким одлукама постоји јединство које је управо *амерички интерес*. (24)

У том погледу је питање о томе како је дошло до тога да водећа Бушова администрација, која је превасходно деловала незаинтересовано (25), најједном инсистира на ургентности решавања питања Косова у извесном смислу сасвим промашено. Овој „промени“ става, наиме, која се пре односи на фазу у политици континуитета (а не дисконтинуитета), није узрок некакав силни успех албанског лобија (или неуспех српског), већ превасходно албанско *насилје*. То не значи, међутим, како се често, мада погрешно тврди, да су Албанци „награђени“ за насилје (док се Срби за њега кажњавају), (26) управо зато што Албанци нису политички субјект – у смислу да ниједну одлуку не доносе самостално и без благо-лова САД. Заључак који следи је стога нешто другачији: Албанцима „нешто“ насилја ако није било *дозвољено*, онда сигурно није било *најстроже забрањено* управо зато што је оно колатерално допринело напуштању политике „стандарди пре статуса“ и даљем убрзавању решења питања о статусу, до чега је администрација САД, из сопствених интереса, врло стало.

Политика силе *vs.* политика суверене демократије

Да ли је интервенционизам САД, као што сугерише један број аутора, већ мртав (27) или се метода употребе силе због сопствених интереса неће променити (између 1989. и 2001. САД су интервенисале осам пута значајним војним снагама, у једнакој мери републиканска и демократска администрација), видећемо у наредном периоду у погледу ангажмана у Ирану и другде. Оно што је, када је реч о односу САД према Косову и Метохији, најважније јесте да је на различитим нивоима реч о односу грубе политике силе САД и политике суверене демократије Србије.

С обзиром на то да је оваква политика Србије истовремено и политика Европе, утемељене на људским правима, владавини права и демократији, остаје да се види да ли ће Европа на крају заиста одлучити да пређе границу и започне писање нове историје. У овом тренутку, међутим, уопште није извесно чак ни да ли су САД чврсто решиле да погаше међународно право и да ли су спремне на признање УДИ (unilateral declaration of independence), али је зато прилично извесно да ће се 10. децембра испоставити да је Србија, ако не

добила „другу рунду“, онда свакако да се изборила за још једне пројекте. А време не само да није безначајан фактор, већ у политици најчешће и пресудан. Ситуација поновног (привременог) „замрзавања“ конфликта, ситуација новог одгађања за коју ће се наћи погодан „лингвистичко решење“, највероватнији је сценарио за период који следи. Али то не значи да ће доћи до некакве структуралне промене политике силе САД (редовно праћене моралном реториком), већ да је, у реалполитичком смислу, нарочито реч о одмеравању снага и различитих сила у међународној утакмици. И да улог и добитак САД у косовском гамбиту нису сасвим извесни.

Фусноте:

1. Видети М. Абрамовиц, „Окончавање косовског проблема“, М. Абрамовиц–Ј. Рупник, *International*, октобар 2007.
2. Ахтисаријев план видети www.unosek.org/docref/Comprehensive_proposal-english.pdf.
3. Листа оваких политичких интерпретација и низа синхронизованих акција није коначна. У њеном склопу такође се нпр. налази идеја из прошлонедељног чланка *Washington Post* -а, под називом „Neo-Nazis Arrested in Protest Against Kosovo Independence“, у којем се отворено сугерише да су у Србији „ухапшени нацисти који захтевају да Косово остане део Србије“. The Washington Post Company, *Associated Press*, Tuesday, October 9.
4. Ово такође значи – поготово када се размотри заједно са чињеницом да су након НАТО бомбардовања Албанци Косово добили такорећи „на тацни“ – да се Албанци не могу сматрати за озбиљан *политички субјект*, и да у знатно већој мери (поново) имамо посла понајвише, ако не и првенствено, са САД. Са САД се заправо и воде преговори о статусу Косова и Метохије, док Албанци ниједан корак не предузимају без претходне подршке САД.
5. Видети CRS Report for Congress, „Kosovo and U.S. Policy: Background and Current Issues“, 3. 7. 2007, стр. 20–24.
6. То значи да у случају идеје о стварању независне државе на простору Косова и Метохије имамо посла не само са вишедеценијским програмом албанског покрета за сецесију, и да није ствар само у успеху албанских лобија оличеном у утицају на чланове америчког Конгреса или Међународне кризне групе, већ да је реч о далеко озбиљнијој ствари која се тиче *америчких интереса* за питање статуса Косова и Метохије.
7. Тако се сад све више чују гласови да је питање Косова ствар „одмеравања снага“ САД и Руске Федерације. Видети нпр. „Go Slow on Kosovo?“ *The Economist* 3. октобар 2007.
8. Видети Френсис Фукујама, *The End of History and the Last Man*, Avon Books, New York, NY, 1992.
9. Тако М. Абрамовиц наводи следеће: „Будућност Косова је постала опасна међународна збрка, а Русија је успела да тај проблем претвори у претњу како стабилности на Балкану, тако и прекоокеанском савезу. (курзив Б. К.)“, „Окончавање косовског проблема“, М. Абрамовиц– Ж.Рупник, *International*, октобар 2007. У истоветном маниру К. Рајс (С. Rice) изричито наводи да је „у Кремљу концентрисано превише моћи“ (ББЦ, 12. 10. 2007)
10. Видети Ричард Бернштајн (Richard Bernstein) *The Abuse of Evil: The Corruption of Politics and Religion after 9/11*, Polity Press, Malden, MA 2005. Бернштајн убедљиво аргументује да је прагматизам једина аутентично америчка филозофија, објашњавајући такође везе и сличности између (нео) прагматизма и постмодернизма не само када је реч о „створеној“ концепцији знања, већ у битно *политичком* и *етичком* смислу који говори о променљивости принципа делања и релативности вредности. Иако по себи несумњиво теоријски релевантне и смислене, када се механички присвоје у поједностављеном облику од еминентних политичких актера, ове идеје безмало омогућују управо практично делање којем кршење међународног права не представља проблем. Ствар постаје још политички опаснија када се по-менуте идеје остварују кроз парадигму „пријатељ–непријатељ“, којом не само да се онемогућава стварни демократски дијалог, већ се тежи уобличињу једне *real politique* која превасходно смера да ангажује емотивни наместо рационалног потенцијала грађанске јавности. О прагматизму као кључу за целокупно америчко схватање политике такође видети и мишљење Димитри Сажмса, www.nspm.org.yu/debate_2007/2007_koljevic1.htm
11. Опширније о идеји крипто-шмитијанизма видети Сажмон Кричли (Simon Critchley), *Infinitely Demanding*, Verso Press, London - New York, 2007, стр. 150–157.
12. Видети нпр. Ш. Фрелих, виши сарадник у вашингтонском центру

Вудро Вилсон, ВОА, 4. 7. 2007.

13. Један од упечатљивијих наступа у текућој години свакако је био говор Џ. Буша у Тирани. Видети *International Herald Tribune*, 11. 6.07.

14. "Косово ће бити независно. Ми смо томе привржени. То је једино решење које ће потенцијално стабилизovati Балкан, а не дестабилизovati га." К. Рајс, *Политика*, 25. септембар 2007. Такође видети нпр. Ф. Визнер: "Желимо мир и стабилност у региону. Питање Косова мора бити решено." ВОА 14. 8. 2007.

15. Видети Стивен Мејер (Steven Meyer), *The National Interest*, 5. 9. 2007.

16. ВОА, Вашингтон, 16. 10. 2007.

17. Видети анализу "Go slow on Kosovo?", *The Economist*, 3. 10.07.

18. У последњем извештају Стејт департамента наводи се следеће: „Уколико не буде споразума до 10. децембра, очекујемо да се кре-не даље са надгледаном независношћу за Косово по смерницама које је предложио господин Ахтисари“, Том Кејси, портпарол Стејт департамента, *Политика*, 16. 10. 2007.

19. Све је више мишљења да ће се преговарачки процес наставити и након 10. децембра. Осим мишљења америчких аналитичара Сајмса и Гвоздева, од последњих анализа видети „Забринутост“, *The Economist*, 18. 10. 2007.

20. Видети А. Cassese *The Daily Star*, 29. 9. 2007.

21. Абрамовић изричито наводи да „виши западни званичници почињу да причају о подели као компромисном решењу“, објашњавајући даље да је реч о процесу који се што пре мора зауставити.. Видети „Окончавање косовског проблема“, М. Абрамовић-Ј.Рупник, *Интернационал*, октобар 2007.

22. "Serbia: Maintaining Peace in the Presevo Valley", *International Crisis Group, Europe Report No. 186 – 16 October 2007.* стр. 10–15. У добронамернијој верзији идеје о подели јужне српске покрајине формулисане су на следећи начин: "Свако ко подржава независно Косово истовремено подржава комадање Србије. Ако је комадање Србије прихватљиво, зашто не отићи корак даље и поделити Косово", Џон Ситилидис, ББЦ 13. 8. 2007.

Такође видети Н. Гвоздев о подели каже следеће: "То свакако не би било решење које би потпуно задовољило обе стране, али макар не бисмо

имали блокаду са којом се суочавамо последњих месеци" – са важном напоменом да, упркос изјавама званичника, треба бити врло обазрив јер је реч о нечему што *Вашингтон не би прихватио* (курзив. Б. К.), ББЦ, 15. 8. 2007.

23. Димитри Сајмс, директор вашингтонског Никсон центра и бивши спољнополитички саветник председника Никсона, сматра да се један од основних разлога зашто САД подржавају независност тиче утицаја демократа из претходне администрације, а нарочито групе окупљене око Р. Холбрука. М. Слешингер, директор Одсека за источноевропске студије у угледном америчком центру Вудро Вилсон, такође наводи да један од главних разлога за америчку подршку независности јесте активно деловање људи из Клинтонове администрације, објашњавајући да се многи од њих налазе на истим положајима, док су други и даље изузетно активни. Опширније видети Богдана Кољевић, „Амерички експерти о Косову: још има времена за Србију?“, www.nspm.org.yu/debate_2007/2007_koljevic1.htm

24. Из истог разлога, када је реч о виталним америчким интересима, не треба, као што је подсетио М. Слешингер, преценити улогу Конгреса и лобирања за његове одлуке: "Конгрес није креатор спољне политике САД." Тањуг, 23. 2. 2005. Конгрес САД није дао зелено светло ни за НАТО интервенцију. Конгрес САД не припада ни групи одговорној за "децисион макин". У сличном смислу, позиви администрацији САД од стране америчких аналитичара, од Гвоздева и Сајмса до Мејера и Прангера, на важност редефинисања политике САД према Балкану, Србији и особито сад у случају косовског питања, не значе да се нешто важно у ставу САД заиста изменило.

25. У првих десет интервјуа К. Рајс није чак ниједном поменула ни Косово ни Балкан www.state.gov/secretary/RM

26. У том смислу, Тед Карпентер из института Кејто у Вашингтону тврди да је политика Запада мотивисана страхом од албанске побуне – за коју се мисли да је неминовна у случају да Косову буде ускраћена независност. ББЦ 14. 8. 2007.

27. Џејмс Џ. Полос „Интервенционизам је мртав“, *The National Interest*, 13. 8.2007.

Богдана Кољевић

ФАКТИЧКО СТАЊЕ И БУДУЋИ СТАТУС КиМ

Поштована госпођо председавајућа, Џејн Корди

Даме и господо,

1. Задовољство ми је што унутар задатог проблемског оквира овог семинара и ове сесије, у облику основних теза, са вама могу да поделим неколико идеја о *фактичком стању и будућем статусу КиМ*.

2. Разуме се, тај задатак није лак, нарочито имајући у виду контекст у коме треба да га испуним. Јер, као што знате, централно питање официјелних и неофицијелних разговора који се у међународним политичким, дипломатским и војним, безбедносним и обавештајним круговима, али и јавности уопште, воде ових дана поводом текућих преговора око будућег статуса КиМ, јесте шта ће Република Србија урадити у случају који се протеклих месеци најављује практично свакодневно. Наравно погађате, реч је о претећој и уцењивачкој најави једностраног, незаконитог и сецесионистичког проглашења "независног Косова" као друге моноетничке албанске државе у Европи. Прецизније, реч је о "независној држави" коју политички прваци етничке заједнице косметских Албанаца обећавају да ће прогласити после 10. децембра као своју државу на 15% територије суверене и демократске Републике Србије.

3. Разуме се, такав исход није нужан, али је зато веома вероватан. Не због тога што су политички представници етничке заједнице косметских Албанаца већ проглашавали "независно Косово", било је то у Качанику 1992, по најмање због тога што постоје стварни легитимни историјски и актуелни разлози да се тако нешто догоди, него само због тога што вероватноћу за један такав исход потврђује, оснажује и несумњиво обезбеђује политика коју у случају косметског чвора воде САД – конкретно једна од утицајних фракција у владајућим круговима те земље – свакако од половине 1998.

Верујем како вашој пажњи није промакла изјава Вилијема Монтгомерија, бившег амбасадора САД у Београду, који је недавно, у програму РТС, изјавио како је одлука да ће КиМ бити независно донета ако не раније, онда свакако 1999, током оних 78 дана нуклеарног рата ниског интензитета који су САД и НАТО водили против тадашње СР Југославије, односно Србије.

4. Истина је да се на основу једног сведочења, па макар то било и сведочење амбасадора Монтгомерија не могу довести дефинитивни закључци, али је чињеница да несумњиво уверљивост том сведочењу даје актуелни председник САД, Џорџ Буш Млађи који је, током оне спектакуларне и краткотрајне посете Тирани, еуфорично и раздрагано изјавио како ће САД учинити све да Косово заиста постане "независно". Актуелне изјаве високих функционера америчке администрације, као и припадника једне од утицајних фракција у политичком животу те земље, додатно доприносе веродостојности сведочанства амбасадора Монтгомерија, а посебно веродостојности обећања самог председника Буша. Као што је, наиме, познато, госпођа Олбрајт, госпођа Фрид, Бернс, Лантош, Холбрук, Абрамовић, Бугајски, госпођа из *Међународне кризне групе* и други не само да са много ентузијазма заговарају "независно Косово" као другу албанску државу у Европи, него и обећавају да ће такву нелегалну творевину одмах, или макар веома брзо, признати САД и онај "савез вољних" који за ту прилику САД буду успеле да обезбеде у свету.

5. Најзад, можда највећи аргумент у прилог веродостојности сведочења амбасадора Монтгомерија, као и уверљивости обећања председника Буша, понудио је сам Марти Ахтисари. Сетићете се, то је човек који је о својој улози у окончању нуклеарног рата ниског интензитета који су САД и НАТО водили 1999. против тадашње СР

Југославије, односно Србије, оставио ону поучну књигу *Мисија у Београду*. Исто тако, то је и човек који је крајем 2006, доживео звездане тренутке глобалне славе као потписник и главни аутор пројекта Косова као идеално "надгледане независности" где врховну и неприкосновену власт има НАТО. Иако пројекат таквог Ахтисаријевог Косова није ни разматран па следствено није могао бити ни усвојен, због чега је изгубио свој оперативни карактер и постао безпредметан, управо је тај тзв. Ахтисаријев план, друго име за најављено "независно Косово". Наиме, сви главни протагонисти "независног Косова" са обе стране Атлантика, из дана у дан понављају како ће то бити идеална земља у потпуности изграђена у складу са сваком одредбом и свим анексима Ахтисаријевог плана. У Приштини ових дана чак и доносе законе по списку и по синопису Ахтисаријевог плана. Ахтисаријев план је политички манифест међународног савеза који најављује проглашење "независног Косова" које ће, тврди се, засигурно признати САД и "савез вољних". Другим речима, програм "независно Косово" јесте програм Косова као идеално "надгледане независности" где врховну и неприкосновену власт има једини војно-политички савез у данашњем свету. Војна диктатура или, да будем блажи, војна држава друго је име за тако замишљени поредак.

6. Стога програм проглашења таквог "независног Косова" представља и кривички доказ неуспеха тзв. новог либералног колонијализма, са његовим схоластичким досеткама о рушењу и изградњи нација, са његовом доктрином тзв. хуманитарних интервенција и превентивних ратова и, нарочито, са његовим темељним принципом, принципом двоструких стандарда. За отворени опис и кохерентну интерпретацију идеологије тзв. новог либералног колонијализма, имамо да захвалимо Роберту Куперу, генералном директору за спољне и војно-политичке послове Европске уније који је непосредно одговоран Хавијару Солани. Ниме, по Куперу, основно својство актуелног "тренутка" светске историје јесте његова турбулентност, конфликтност и хаотичност. Овај хаос последица је чињенице да је данашњи свет наводно подељен на постмодерне (САД, Велика Британија, Европска унија, Јапан), модерне и предмодерне, односно неуспешне државе (failed states). Уређени поредак, нови светски поредак, како каже Купер, у таква свет могу и морају увести постмодерне државе, милом или силом. Због остварења тог великог

идеала – увођење поретка у хаос – постмодерне државе морају користити "идеју двоструких стандарда", каже Купер. Разлог који у сваком погледу оправдава ову принципијелну неприципијелност за Купера је више него очигледан. "Међусобно, постмодерне државе делују на основу закона. Али када имају посла са много старомоднијим облицима државе изван постмодерних граница, Европљани морају да се врате много грубљим методама ранијег периода – сила, превентивни напад, превара и све друго што је неопходно за оне који још увек живе у деветнаестовековном свету самодовољних држава. / У џунгли, морамо користити законе џунгле." Ово место из Куперове књиге *Сламање нација, The Breaking of Nations* (2003), представља саму срж идеологије новог либералног империјализма. Као најизразитије доказе који недвосмислено потврђују да "у џунгли морамо користити законе џунгле", Купер посебно наводи главне "епизоде" десетогодишњег рата за југословенско наслеђе, рат у Хрватској, рат у Босни и Херцеговини, случај Србије и, посебно, рат за Косово 1999.

7. Међутим, ништа није даље од истине него пропагандна тврдња да нови либерални империјализам представља не само нов иде-

олошки, него чак и нов теоријски концепт међународних односа.

Управо је супротно. Реч је о доктрини субјугације која је стара колико и писана историја човечанства. Тако, на пример, Куперова предмодерна, односно неуспешна држава (failed state), она "џунгла" која наводно присиљава постмодерне државе да и саме користе "законе џунгле" како би планетарни хаос уредиле по начелима постмодерног светског поретка, није друго него савремена варијација осамнаестовековне доктрине о "неорганизованим територијама", односно "варварским" земаљама које су *res nullis, ничија ствар*, па су, управо због тога, више него подобне да у складу са тада важећим међународним правом и у складу са високим идеалима "хришћанства" и "цивилизације" буду "поштено" подељене и колонизоване између две или више уређених хришћанских држава. Ова *res nullis, ничија ствар*, данас је Република Србија, суверена и демократска земља која у складу са данашњим високим идеалима "хришћанства" и "цивилизације" треба да буде "поштено" подељена и колонизована између две или више уређених постмодерних држава.

8. Ипак, следимо ли логику догађаја које захваљујући Куперовој отворености и акрибичности можемо видети и разумети јасније,

неће нам бити тешко да случај КиМ, свакако од 1998 – ако не и од раније – сместимо тамо где и припада. То је, на име, један гигантски постмодерни политички, војни, економски и сваки други експеримент деконструкције и реконструкције у живо, експеримент креативне деструкције како би рекао Шумпетер. Овај експеримент флексибилне рециклаже само што није измакао свакој контроли. Његов једини стварни, опипљиви и мерљиви резултат јесте то што је људску патњу и бол мултипликовао до неслућених размера.

9. Ово потврђују све расположиве чињенице о фактичком стању прилика током осмогодишњег периода у коме се КиМ уређује унутар оквира, често тумаченог на тзв. креативан и веома флексибилан начин, оквира који је дефинисала Резолуцијом СБУН 1244, дакле од 10. јуна 1999. до данас, 26. октобра 2007. Ове чињенице су неумољиве. Ево неколико примера. До јуна 1999. на КиМ је живело 372.444 припадника српског народа, као и припадника других дискриминисаних етничких заједница; од јуна 1999, у албанској кампањи систематског етничког насиља и етничког чишћења, преко 250.000 Срба и припадника других дискриминисаних

етничких заједница протерано је са КиМ; преко 50.000 радника српске националности остало је без посла, а само из система производње електричне енергије на КиМ протерано је око 8.000 инжењера, техничара, менаџера и других радника српске националности; од 423 насеља на КиМ где су живели до јуна 1999, Срби су у кампањи етничког чишћења потпуности протерани из чак 312 насеља; од 10. јуна 1999. до 31. децембра 2006, на КиМ је извршено 7.108 етнички мотивисаних напада на Србе и припаднике других дискриминисаних етничких заједница, од чега је 4.769 напада класификовано у категорију терористичких; убијена су 662 лица (558 Срба, 104 припадника других дискриминисаних етничких заједница), киднапована је 1.091 особа (861 Срба, 230 припадника других дискриминисаних заједница), теже је повређено 960 особа, порушено или на друге начине оштећено 17.736 стамбених и помоћних објеката, опљачкано 18.557 кућа, срушено, оскрнављено или опљачкано 119 црква и манастира Српске православне цркве, порушено или оштећено 122 православна гробља, порушено или оштећено 24 културно-историјска споменика и противправно заузето и присвојено око 30.000

Роуз-Пот семинар у Светом Стефану 2005.

станова и кућа чији су власници Срби и припадници других етнички дискриминисаних заједница; за ове злочине, према расположивим подацима, до сада је процесуирано и осуђено само 18 починилаца; у новом таласу антисрпског албанског насиља, за време погрома 17. марта 2004, прогнано је и остало без домова нових 3.870 лица, убијено је 18 Срба, рањено 143, етнички очишћено 6 градова и 9 села, уништено 935 кућа и 10 друштвених објеката, спаљено 35 цркава и манастира СПЦ и оскрнављена 3 српска православна гробља; године 2004. прогнани Срби и припадници других дискриминисаних етничких заједница поднели су преко 17.000 тужби судовима на КиМ (који раде у оквиру привремених институција) за накнаду штете над непоретном имовином, али до данас надлежни судови нису покренули ни један једини поступак против починилаца. Од избијања текућег циклуса косметске кризе и јуна 1999. до јуна 2004. регистровано је укупно 226.147 интерно расељених лица са КиМ која дуже од шест година живе у Републици Србији и Црној Гори, од чега је 68% Срба, 12% Рома и 8% Црногораца; до данас, према подацима УНХЦР-а, од преко 250.000 прогнаних, на КиМ се вратило свега 16.452 лица, односно једва 7% од укупног броја прогнаних; тренутно, на КиМ живи 146.297 Срба и припадника других дискриминисаних етничких заједница; ови људи живе у условима апартхеида. То је један аспект драматично туробне косметске сцене.

Сесија у Дому војске

10. Исто тако, после осам година примене постмодерног концепта "сламања нације" – "изградње нације" под међународном управом на КиМ, ни други аспекти туробне косметске стварности нису се померили напред. Напротив, погоршани су. Ову ноторну чињеницу није могао да игнорише чак ни најновији, октобарски, иначе оптимистички интониран и пун полета извештај г. Јоакима Рикера, актуелног Високог представника ГС ОУН на КиМ. На пример, у одељку *Економија*, # 15, страна 5, тог извештаја говори се о "још увек недостатку електричне енергије", о "ниском нивоу капацитета јавних установа", као и о недостатку "адекватних вештина на тржишту рада". Ове констатације, да додам стидљиве констатације, представљају, иако невољно, признање да УМНИК администрација са њеним привременим установама локалне самоуправе не само да није померила ствари са мртве тачке, него је допринела да се оне драматично погоршају у периоду од 1999. до данас, укључујући овде и три последња месеца на које се односи извештај за СБ ОУН. Иако је то тако, ипак се у истом извештају, у одељку *Управљање*, са много сасвим испразног оптимизма и доктринарног самозадовољства констатује како се "напредак наставља у области управљања на централном нивоу". Ова тврдња потпуно је неоснована. Наиме, не може бити речи о било каквом напредку уколико тзв. "централни ниво" неке управе, а то значи врх неке власти, није у стању да за седам година стабилизује производњу електричне енергије, уколико се недвосмислено признаје да после седам година вршења власти на некој територији та иста власт има проблем са "ниским нивоом капацитета јавних установа", као

инедостатком "адекватних вештина на тржишту рада". Чињеница да је од 1999. са КиМ протерано 50.000 образованих и искусних професионалаца у различитим областима који су претежно Срби, али и припадници других дискриминисаних етничких заједница, у овом извештају се игнорише и не помиње. Економија КиМ, свакако, није међу онима која се може опоравити после таквог губитка изазваног радикалним етнички мотивисаним насиљем.

11. Општа последица тог насиља јесте насилна промена етничке структуре на КиМ. Ни у овом извештају Јоакима Рикера, као ни у ранијима, о насилној промени етничке структуре нема ни помена. Реч је, међутим, о демографској офанзиви и демографској агресији која је експлодирала после 10. јуна 1999. Тренутни резултат ове демографске агресије јесте такав да, на пример у Приштини, где је 1998, према проценама (последњи попис целокупног становништва на КиМ извршен је 1981; попис из 1991. албанска етничка заједница је бојкотовала) живело око 225.000 људи, међу којима и око 45.000 Срба и припадника других етничких заједница које су протеклих година дискриминисане, данас живи око 550.000 становника, а град је потпуно албанизован. Наиме, процењује се (процене УМНИК-а, као и локалних привремених институција) да од око 550.000 становника у Приштини, Албанци данас представљају апсолутну већину од преко 98%. Српска, ромска, јеврејска и друге дискриминисане етничке заједнице потпуно су искорњене из главног града КиМ.

12. Ова вештачка популациона експлозија (за осам година број становника Приштине порастао је за око 325.000, са око 225.000 на цца. 550.000) представља једну по свему ексцентричну појаву у савременом свету. Она се наиме одиграла у Приштини, главном граду покрајине у којој већ осам година нема довољно електричне енергије, у којој постоји хроничан проблем производње пијаће воде и хране, у којој постоји "низак ниво капацитета јавних установа", недостатак "адекватних вештина на тржишту рада", у којој привреда фактички не функционише, образовање је у расулу, а стопа незапослености је преко 60%. Одакле су дошли сви ти људи? Овде се отвара проблем тзв. илегалних миграција и недржављанства. Питање илегалних миграција до данас је остало без било каквог одговора. Данас, наиме, нико не зна колико људи заиста живи на КиМ. Нити одакле су сви они дошли. Слободне процене различитих установа привремених институција и УМНИК-а, крећу се од око 2,5 милиона до 1,700.000. Разлика у овим проценама је читавих 800.000.

13. Заокружену слику стварног стања чињеница на КиМ, употпуњују бројни веродостојни извештаји различитих међународних установа, организација и појединаца. Да овде поменем извештаје о стању људских права на КиМ Марека Новицког, поверљиве извештаје НАТО о структури и размерама криминалне индустрије и корупције на КиМ, извештај који је берлински Институт за европску политику урадио за потребе немачког Министарства одбране у јануару 2007. где се о КиМ говори као о "црној рупи" Европе, "криминалној држави" или "заробљеној држави", затим скорашњи извештај ММФ-а у коме се изричито каже да се Косово не може сматрати одрживом економијом, нити ће то постати за много година у будућности, најновији извештај ЕУПТ-а где се говори о ширењу исламског екстремизма и непостојању капацитета који би се на КиМ супротставио тој појави. На овом месту треба поменути и сведочење генерал а Фабиа Минија, затим чланке Мајкла Мечера, једног од министара британске лабуристичке владе са најдужим стажом (1999 -2003), као и Грегори Кларка, аустралијског дипломате, политичара и универзитетског професора који је у угледном *The Japan Times* 2. јула 2007, објавио веома запажен чланак *Serbia owed justice in Kosovo*, у коме критикује политика ОУН, САД и међународних институција на КиМ.

14. Сви доступни извештаји о стању прилика на КиМ, нарочито о стању прилика унутар албанске етничке заједнице, сагласни су да је дубока структурална криза основно својство тог друштва: урушена економија која животно зависи од међународних донација и породичних дознака из иностранства, стопа незапослености од преко 60%, ендемско непоштовање закона и правног поретка, индустрија криминала и корупција, репресивни и милитаризовани со-

цијални простор, култура страха, нетолеранције, агресије и међу-етничке мржње, гетоизација дискриминација мањинских етничких група, нарочито Срба и насиље које се над њима систематски врши, апсолутна безперспективност, посебно младих генерација.

15. Другим речима, чињенице недвосмислено потврђују да је у овом постмодерном социјалном експерименту гигантских размера током протеклих осам година простор КиМ заиста трансформисан у "црну рупу", "криминалну државу" или "заробљену државу" на територији Републике Србије и у самом срцу Европе. План да се прогласи "независно Косово" има за циљ да обезбеди међународно-правни легалитет таквој творевини и њеним главним архитектама и протагонистима са обе стране Атлантика. Са свим безбедносним, политичким, моралним и другим тешким последицама за регион, читав континент, друге крајеве света, међународни поредак и међународне односе уопште.

16. Овакво стање захтева комплексно решење. Само социјално инвентиван и одговоран приступ косметској кризи може довести до делотворног и дугорочно одрживог решења. Такво решење понудила је и за њега се свим својим капацитетима бори Република Србија. То је концепт суштинске аутономије, најбоља понуда коју је албанска етничка заједница на КиМ икада добила и најбоља понуда коју ће икада добити. На жалост, и упркос ноторним чињеницама, заглашујућа је пропаганда програма "независног Косова" који се програм темељи на "једноставном" фундаменталистичком програму "независност или рат". Као што је већ речено, овај социјално неинвентивни и неодговорни, а морално неодрживи програм уцене и насиља, заступају сви протагонисти "независног Косова". Европа и свет већ су доживели структурално идентичну ситуацију, тзв. Минхенски споразум из септембра 1938. Зато су за будући статус КиМ, али и међународни поредак уопште, од виталног значаја одлуке које ће донети ЕУ, САД, Русија и сви други актери на сцени светских послова, укључујући овде и НАТО, разуме се. Србија је свој став у овој ствари изложила јавно, отворено, принципијелно и без икаквих скривених намера. Уколико тај став буде игнорисан у прилог "независног Косова", дубока криза постаће трајно својство међународног поретка, читав свет биће захваћен њеним хаотичним током, акцелерација неповољних тенденција наставиће се и продубити, ЕУ ће се суочити са дубоком кризом властиог идентитета и властитих институција, односи између САД и Русије погоршаће се, институти међународног поретка биће озбиљно, можда и неповратно нарушени, Србија ће, разуме се, бити принуђена да предузме све оне мере који за такве ситуације стоје на располагању свакој сувереној и демократској држави у савременом свету, а "независно Косово" постаће још једно кризно жариште за чије ће санирање бити потребне деценије, ако не и читавих 100 година.

17. Иако је, видели смо, овакав расплет вероватан, он разуме се није и нужан. Хоће ли се вектори који утичу на догађаје променити

и хоће ли читав ритам збивања бити преусмерен у правцу за који се залаже Србија, али не само Србија, остаје да се види. Та могућност је, уосталом, исто тако вероватна не, међутим, и нужна. У сваком случају, од одлука које су већ донете, које се управо доносе или ће се донети колико сутра, зависи наша заједничка, краткорочна и дугорочна перспектива и наши људски изгледи уопште.

Аутор Љубомир Кљакић помоћник је министра за КиМ

Фусноте:

*. Излагање на 67. Роуз-Рот семинар у парламентарне скупштине НАТО, Србија и Европа: изазови интграције, у организацији Парламентарне скупштине НАТО и Народне скупштине Републике Србије, Београд, Дом Народне скупштине РС, од 25. до 27. октобра 2007; Сесија II, Косово и Метохија: Ка коначном статусу, петак 26. октобар 2007; у оквиру ове сесије, говорници су били, по редоследу наступа, Стивен П. Шук (Stephen P. Schook, general US Army у пензији, Главни заменик специјалног представника ГС УН, УНМИК-Косово, PDSRSG - Principal Deputy Special Representative of the UN General Secretary-General in Kosovo), Jonas Jonson (Jonas Jonsson, шеф Међународне цивилне канцеларије-Специјални представник припремног тима Е У, УНМИК-Косово, ICO, EURPT - EU Special representative preparation Team in Kosovo) и Љубомир Кљакић, помоћник министра за КиМ у Влади Републике Србије; председавала је Џејн Корди (Jane Cordy, Канада, члан Либералне партије, члан Парламентарне скупштине НАТО). Током дискусије о саопштењима, у расправи поводом различитих делова саопштења Љубомира Кљакића учествовали су: Николај Кондратенко и Виктор Алснис (Руска Федерација; "у име Русије" захвалили су се помоћнику министра за КиМ на чињеницама које је представио), Jonas Jonson (говорио о будућој мисији ЕУ на КиМ и узео у заштиту Роберта Купера), Брус Џонс (Bruce George, Уједињено Краљевство, потпредседник Парламентарне скупштине НАТО, изразио неслагање са "апокалиптичким визијама" поводом последица могућег једностраног проглашења "независног Косова", изнео мишљење да се не може говорити о искључивој одговорности Запада за стање на КиМ, заложио се за додатни напор у правцу компромисног решења), Andrea Celino (Andrea Cellino, заменик генералног секретара НАТО за партнерство и спољне односе, негирао да НАТО жели да успостави "војну државу" на КиМ, говорио о Роберту Куперу) и Стефен Елгерса (Steffen Elgersma, НАТО, такође негирао да НАТО жели да успостави "војну државу" на КиМ, говорио о Роберту Куперу). Током паузе између две сесије семинара, Стефен Елгерса, показао је и додатно интересовање за Кљакићево саопштење (рекао је да би било корисно да се то саопштење представи Политичком комитету НАТО у Бриселу), као и Ђанкарло Ђорђети (Giancarlo Giorgetti, Италија, Лига за север, члан Парламентарне скупштине НАТО).

UNILATERAL ACTION ON KOSOVO STATUS WOULD AFFECT SERBIA'S EUROPEAN PATH

A unilateral declaration of independence by Kosovo would seriously undermine Serbia's fragile democracy, stall its march towards Euro-Atlantic integration, and erode regional stability. This was the overarching message that Serbian government officials and parliamentarians conveyed to NATO legislators and representatives of international organizations gathered in Belgrade for the NATO PA 67th Rose-Roth seminar, on 25-27 October.

The situation on the ground remains very uncertain. Participants in the seminar heard many fears about the potential consequences in Serbia, as well among Kosovo Serbs, of the unilateral independence of Kosovo. However, several speakers emphasised that it was equally unclear what would happen in Kosovo if the status quo were to be prolonged.

In view of this looming crisis, former UN envoy to Kosovo Kai Eide called for moderation on all sides and urged the international community to "turn every stone" to find a compromise solution acceptable to both sides before the 10 December deadline set by the UN Secretary General for the negotiations led by the EU-US-Russia troika. He warned however that a

continuation of the *status quo* could have destabilising consequences for Pristina. Now more than ever, there was a need for clarity and for closure. "You have to draw the line somewhere", he said.

In his keynote address, the Norwegian diplomat soundly criticised the international community for neglecting, as part of the status process, to provide "sufficient incentives" for Kosovo Albanians to implement the standards that would make Kosovo politically and economically viable.

Arben Qirez, advisor to Kosovo's prime minister, disagreed with Eide's assessment on standards implementation, insisting that many provisions of the Ahtisaari plan had already been adopted. He further accused Belgrade of undermining this process by encouraging Kosovo Serbs to boycott elections and the Provisional Institutions of Self-Government (PISG).

Other participants argued that further implementation of standards was not possible under the current arrangement, and that the *status quo* in Kosovo was no longer sustainable. Steven Schook, Deputy Special Representative of the UN Secretary General in Kosovo, stated that true

economic development was very problematic without a status resolution, as foreign investments would not flow in until there was institutional clarity. In addition, worrying signs of a loss of trust in the PISG and the role of the international community presented a serious risk for Kosovo's security.

Jonas Jonsson, head of the EU Preparation Team in Kosovo, maintained that a new arrangement along the lines of the Athisaari report, with the EU in the lead, would be able to guarantee the major elements for Kosovo stability, notably institutional and administrative decentralization, protection of cultural heritage and full respect for the rights of all ethnic groups. Most people in Kosovo were united by a desire to become EU citizens and this helped EU efforts to develop civil society and promote economic growth. "Kosovo is a European problem and needs a European perspective", he stated. In contrast, Serbian Deputy Minister for Kosovo and Metohija, Ljubomir Kijacic, maintained that the Athisaari report's proposals were based on double standards, and an independent Kosovo would represent little more than new Western colonialism. "Kosovo, he insisted is "a blackhole", and it is not sustainable economically, unless within Serbia.

EU and NATO officials and analysts presented a mixed assessment of Serbia's progress towards Euro-Atlantic integration. Judy Batt of the EU Institute for Security Studies, bluntly stated that "the European perspective for Serbia is dying" and wondered: "who is killing it?" While praising the current Serbian government for demonstrating more commitment to EU integration than the previous executive, she regretted the "chronic weakness of the internal drivers for reform", noting that reform is only happening

Speaking at a NATO-held Rose-Roth seminar in Belgrade, Serbia, Russian State Duma member Viktor Alksnis said that when Russia will recognize Abkhazia, South Ossetia and Transdnistria, it will be joined by a group of around ten other countries, including Belarus, Cuba and Venezuela.

under external pressure. Ms Batt argued that the Serbian leadership appears not to understand the rules of the game, or rather, to be playing a different game, "using Kosovo as a new ground of confrontation between East and West". She insisted that resolution of Kosovo's status was not a condition for Serbia's European integration, but nonetheless represented "baggage hindering Serbia's EU aspirations". Unfortunately, the attraction of EU membership in Serbia, long seen as the magnet which would facilitate the acceptance of an unpopular decision on Kosovo, is waning.

Co-operation with the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia also remained a serious problem and a condition for further EU integration, as recalled by Carla Del Ponte, the Tribunal's Chief Prosecutor ([link](#)).

NATO officials delivered a similarly mixed picture of Serbia's relationship with the Alliance. Following the invitation to join Partnership for Peace (PfP) in 2006, Belgrade had stepped up its efforts in the area of defence reform, notably in setting up wide-ranging defence reform working groups, as described by both Defence Minister Dragan Sutanovac and Army Chief of Staff, Lt Gen Zdravko Ponos. NATO officials underlined however that much remained to be done. Compared with other regional states, Serbia still appeared to lack a clear political commitment to work with NATO. Basic steps - notably the adoption of important legislation on defence and the armed forces - had still not been taken due to resistance in certain circles and disagreements between the two major parties in the government. Frank Boland, NATO's Director of Force Planning, supported the Minister's "up-beat" assessment of the defence reform process. He noted that the level of engagement by Serbia and NATO was very high, and that Serbia had made great progress in the year since it joined PfP. However, he stated that NATO was prepared to offer more - including an Individual Partnership Action Plan - and he felt that Serbia was "not yet fully taking advantage of what PfP has to offer".

As NATO prepares for an important summit in Bucharest in April 2008, Kai Eide expressed the hope that all countries of the region would be ready to take one step further towards integration. He warned however that progress by some countries should not be held hostage to the slower pace of others. Jaroslaw Skonieczka, NATO's Director for Euro-Atlantic Integration and Partnership, widened the discussion of further integration by noting that "there is a risk that Serbia will fall behind". He warned that "the prospects of different speed in the region is becoming real".

The 67th Rose-Roth seminar gathered in Belgrade some 60 legislators from NATO and partner countries, together with a significant number of academics and experts, in the Serbian capital to discuss with government officials, international officials and opinion leaders from the Balkans about the major regional political and security issues.

МЕДИЈСКИ "КОСОВСКИ МИТ"

Продужени преговори о статусу Косова, поред основаних сумњи у извесност исхода, на медијском пољу довели су до занимљиве „еволуције“. Када је пре безмало две године преговарачки процес био отворан, у већини домаћих медија преовладала је готово помирност са неминовношћу настанка нове, друге албанске државе на Балкану од постојећег УН протектората, све под геслом да је то „реалност“. Већина иностраних медија, у убеђењу да ће преговори бити тек рутинска ствар пошто се од Србије није очекивао одлучан отпор, здушно је подржавала пројект независног Косова.

Чак и када се први пут појавила могућност да Москва уложи вето у Савету безбедности, убеђивани смо – и скоро убеђени – да се то неће догодити и да ће Руси, „као и увек до тада“, оставити Србе на цедилу... А када се то није десило, говорено нам је како нам „одуговлачење“ преговора не иде наруку јер, наводно, „кочи европске интеграције“ и „штети српској заједници на Косову“. Често се могло чути како би било страшно да нам „врате Косово“ јер „ми не бисмо знали шта бисмо са два милиона Албанаца“, па нам тако „међународна заједница заправо чини услугу јер неће допустити Србији да се врати на Косово“. Лаж овог „аргумента“ је што нико не говори о томе да Косово буде „обична аутономија“, већ да се сачува барем тапија на Косово или неки елементи суверенитета.

Покушавала се „продати“ српској јавности идеја независног Косова као нешто што је у нашем националном интересу, па се чак кокетирало и са политички коректним шовинизмом – „ко жели да живи заједно са Албанцима, да их издржавамо и слично...“.

МЕДИЈСКИ „ФЛЕШБЕК“ ДЕВЕДЕСЕТИХ

Када се ова медијска еристика показала недовољна и јалова да жељена „реалност“ то стварно и постане, догодио се чудан обрт. У недостатку других аргумената (будући да су сви правни, политички, економски и морални на страни српског преговарачког тима), поново су се у медијима почели појављивати гласови који су се трудили да нас подсећају на трагичне догађаје са краја прошлог века, оживљавајући искривљену слику о репресији и злочину који су Срби, наводно, спроводили над албанском популацијом на Космету. Покушаји патетичног поновног наметања неодрживе слике о недавним догађајима у функцији „омекшавања српске јавности“ више су него симптоматични.

Тако се поново, у најстрашњим бојама, сликају српски масовни злочини, а лидери ОВК портретисани су готово увек као хероји, професионални војници без иједне мрље на униформи (1). Албанске паравојне формације приказују се као ослободилачка герила, а њихове одмазде над српским и другим неалбанским

цивилина као местимични изливи „разумљивога“ осветничког гнева због неправде која им је учињена. Албанци се у медијима представљају као секуларни муслимани привржени западним вредностима, са тек спорадичним везама са међународним исламистичким тероризмом. Њихове масовне криминалне активности су скоро „младалачки несташлуци“, претње мисији УН правдају се нестрпљивошћу или се минимизирају, а одговорност се пребације на српску страну која није довољно „кооперативна“.

Све је ово већ виђено. Притисцима међународних сила да се нелегалним и једностраним путем наметне жељено решење свакако треба бар некакво морално оправдање за овакав чин којим ће се легитимисати у свету медија. Не треба превидети ни инерцију, непознавање компликоване косовске реалности и историје, и уверљивост једностраних слика које су масовни медији готово деценију градили поводом јужне српске покрајине. Иста медијска слика која је формирана некад, крајем прошлог века, макар и пољубана, постоји и сада, јер се интереси оних који су је креирали нису променили.

Приметно је да су се опет појавили и домаћи гласови потпуно саобразни овој медијској слици, док неки – ионако јасно интересно везани за овакво приказивање стварности – заправо никада нису ни утихнули. Да ли је реч о стварном убеђењу, последици свесне и несвесне условљености оваквим приказивањима који су имплантирани утицајем глобалних медија и невладиних организација, моралистичкој наивности, или отуђености од времена и простора – није лако разлучити. Јасно је да ове црно-беле слике иду наруку овом сасвим сигурно слабашном и патетичном покушају да се легитимише насиље над једном сувереном државом и међународно правним поретком.

црно-беле слике у којој су Албанци, „наше црње“, приказани као до-бри мали Хобити, а српски хегемонисти, мрачни, неокајани ксено-фоби, криви за репресију и конфликт који је довео до међународног протектората у покрајини. Ова слика заправо, замењујући тезе и прећуткујући брдо чињеница, робује предрасудама које су путем глобалних медија стекле.

Није, рецимо, „српски мит“ како су се Албанци доселили на Косово прешавши „преко границе (неким још неразјашњеним чудом) и населили се ту поред нас, пред нашим очима, и ‘ником ништа“ (3). Почели су да пристижу са простора Албаније крајем 17. века, да би бројчано први пут почели доминирајући након Берлинског конгреса 1878. године, претварајући овај простор у подручје сталне неста-билности са чиме ниједна држава није умела да изађе на крај – ни турска царевина, ни српска држава. Свести косовску причу на српско-албански спор кроз репресију првих над другим потпуно је нетачно. У вековима пре српског интегрисања ове покрајине у свој државни простор, шеријатом привилеговано албанско становништво је, поред репресије над свим хришћанима, стварало и константан хаос истоверним, отоманским властодршцима сталним побунама, пљачкањима и уништавањем административног апарата, претварајући Косово у тамни вилајет.

Рећи (или признати) да се после балканских ратова смер репресија само обрнуо, а да су Срби од потлачене раје постали тлачитељи превиија бескрајно много. Са српским овладавањем овим простором дошла је и модерна држава, изграђена су насеља и путеви, створена привредна инфраструктура од које су користи имали сви житељи. Па ипак, албанско становништво није престало да задаје главоболје државним властима,

ДЕМОГРАФСКЕ ПРОМЕНЕ НА КИМ - DEMOGRAPHIC CHANGES IN KOSOVO AND METONIJA THROUGH AGES*

Доба, Age	12-15.th Бек, century	18,th Бек, century	Касни, late 19.th Бек, century	Рани, early 20.th Бек, century	Попис census 1948.	Попис census 1961.	Попис census 1981.	Процена Estimation 1999.	Процена Estimation 2006.
Срби Serbs	>95%	70%	60%	35%	27%	27%	16%	12%	7%
Албанци Albanians	<2%	25%	35%	60%	68%	67%	78%	82%	88%

У црно-белој визури косовски Албанци се приказују као наше „црње“ (2) – добри, али помало заостали и затупати житељи једне балканске регије, који су не само константно били жртве предрасуда и тешке репресије, него се и Србија представља као друштво у коме су ксенофобија и мржња према њима у међувремену још и ојачали. Положај Албанаца у Србији је био исти или гори него положај „црња“ у некада расно подељеној Америци.

Да би се одржала тако једнострана и нетачна слика, „негирају“ се чињенице да су „црње“ имале своју покрајину са државоликим атрибутима, свој универзитет и огромна средства која су се сливала преко фондова за развој неразвијених. Негира се и то да су Албанци деценијама етнички чистили Косово од Срба и осталих неалбанаца. Тако се бројни историјски факти проглашавају за „митове“ који ојачавају српску мржњу и ксенофобију, држећи је у запећку модерности и интегративних процеса. Из сећања се извлаче медијски жестоко злорабљене флоскуле о Милошевићу као балканском тиранину, „рефрешују“ се слике злочина, случајеви хладњача са лешевима и упире прстом у њихово порицање као крунски доказ безосећајности и неспособности већинске српске популације да се суочи са прошлошћу, све са патетичним вапајем да је то нужност која треба да послужи духовном оздрављењу будућих генерација које, попут Годоа, никако да дођу.

Жеља за духовним оздрављењем и брига за будућност нових нараштаја заиста су оправдане и све би то било дирљиво да је поткрепљено чињеницама које би говориле у прилог томе. Али косовски проблем и српска свакодневница знатно су комплекснији од

користећи сваку прилику за побуну. Врхунац је достигнут 1941. када су дочекали немачке нацисте и италијанске фашисте као „ослободиоце“ не би ли, уз њихову помоћ, оживели вековну традицију безвлашћа и репресије над другим народима. Исте устаничке тенденције показивали су и 1968 и 1981. године у мултунационалној Југославији у којој је владала идеологија „братства и јединства свих народа и народности“, иако су им Србија и Југославија буквално створиле привреду, здравство, школство (укључујући и Академију наука) и подариле аутономију са којом се није могла поредити готово ниједна национална мањина у напредним демократским државама.

МИТ О „ЗЛОМ“ МИЛОШЕВИЋУ – ПОНОВО

Приче о репресији према албанским, „нашим црњама“, као жртвама својеврсног апартхејда, јесу пропагандни фантазми. На њих су сви јужнословенски народи гледали са својеврсним потцењивањем, углавном због њихове затворености, заосталости и помањкања културе, али они нигде – ни правно, ни фактички – нису били стављани у потчињени положај. Предрасуде су постојале, с временом више бојазан него презир, а мржња је, чак и у периодима када су ескалирала етничка осећања, сасвим ретко добијала већи простор. Рећи да се континуирано захтевало од сваког Србина да покаже мржњу према Шиптарима, и да ко није неговао ову мржњу, није се ни у ком случају могао назвати правим Србином (4) – крупна је неистина и тешка подметачина. Она је била далеко од

стварности чак и у најгорем периоду Милошевићевог режима очу, током и након НАТО ваздушних удара. У Београду је све време Милошевићеве власти и после живело око 10.000 Албанаца којима се ништа није десило свих ових година.

Портретисање Милошевића као тиранина (који је био толико лукав да превари „међународну правду“ тако што је умро (?)), који имао намеру да „се једном за свагда разрачуна са овим 'Шиптарима'“ (5) (термин који наводно служи као доказ српске мржње према Албанцима, мада они сами себе тако називају) и који је сковао „фантастичан план“ да „полиција и војска уз помоћ масовних медија некажњено дискриминишу и понизе косовске Албанце“ (6) још један су фантастичан „косовски мит“.

Овом ауторитарном апаратчику, који додуше јесте сузио обим покрајинске аутономије и појачао државну, и самим тим и полицијску управу над Косовом, никада није одговарао сукоб који би довео до стране интервенције. У ситуацији када су Албанци бојкотовали државне институције и створили паралелни систем власти, њему је одговарало да – ако већ не може да се премости проблем – задржи статус кво бескрајно дуго. Не заборавимо да су сигурни посланички мандати из покрајине знатно олакшавали останак његове партијске структуре на власти. Неспособност државе да Албанце интегрише и учини да постану лојални грађани била је очигледна. Међутим, подједнаку одговорност носе и сами Албанци који су највећим делом тврдоглаво следили сепаратистичку политику. Ово двовлашће је готово деценију функционисало уз обострано толерисање и сарадњу Албанаца и често корумпиране српске администрације. Било је појава репресије, поприличне злоупотребе и самовоље на локалном нивоу, која је из центра државе била заташкавана, али никада расприривана и охрабривана. Прогласити „за главне кривце“ крвопролића „Србију и Црну Гору“ (7), премда је оружани устанак албанске паравојске изнудио страну противправну војну интервенцију, значи одржавати аргументацију из репертоара Џемија Шеја, портпарола НАТО током бомбардовања.

„СРПСКА ЦРЊА“

Ако су све ове нетачности које се поново појављују условљене предрасудама и глобално имплантираним стереотипима, приказивање стања садашњег српског друштва спрам Албанаца и Косова новија је и ипак нешто оригиналнија појава. Србија свакако не може рећи да има идеалан однос према „другом“, као уосталом ниједно модерно друштво. Међутим, када се упореди искуство људи који су отишли из Србије, код њих се као лајтмотив

појављује став да је српско друштво мање елитистичко и социјално ригидно од неких толико хваљених западних друштава. Када се томе дода полувековно искуство комунистичке индоктринације, па трагичан слом система-идеологије-државе кроз сукобе, ратове и социјални суноврат, онда је ниво ксенофобије изузетно низак. На крају, имамо и деценију невиђене медијске сатанизације Србије у којој смо били обасипани огромном количином мржње и предрасуда како глобално, тако и из „региона“. Довољно је присетити се како смо у једном тренутку били не „чича Томе“, већ парије међународног поретка, озлоглашенији од најозлоглашенијих, и у дуалистичкој визири глобалног села, црњи од најцрњих „црња“.

Право је чудо да истраживања међуетничких односа и постојања

степен ксенофобије показују не само да су они у Србији у оквирима европског просека, већ и знатно нижи. Зашто се нико не запита колики је степен ксенофобије косовских Албанаца не само у процентима које дају упитници за истраживање мњења, већ у политичкој равни када су све друге етничке заједнице на простору Косова (не само српска), и поред страног војног присуства, буквално сатеране у гето?

И ко је онда „црња“ на Косову, а ко спроводи „апартхејд“ и етнички чисти један простор, заговарајући сепаратизам, док му у исти мах матична држава нуди, поред огромне количине сопствених пренетих надлежности, све услове за заједнички живот и интеграцију, упркос свим лошим искуствима и неповерењу? И зашто је онда битно што се изван број српских испитаника негативно односи према кинеским трговцима, да није одушевљен да буде близак са оболелим од ХИВ-а или „сексуалним мањинама“ када је иста појава, упркос константном

Непромењен приступ Косову - Клинтон и Буш

„терору политичке коректности“, широко присутна и у самој ЕУ. О „толеранцији“ унутар САД, готово након 11. септембра и *Патриот Акт* - а, да не говоримо. Или ћемо ширу слику стварности да игноришемо, поричемо и скривамо се иза њеног енглеског превода *дениал*, мислећи да нас то аутоматски инаугурише у „просветљену“, моралну популацију, не увиђајући да нам ова туђица служи за прећуткивање факата и подупирање новокомпонованих, интересом конструисаних медијских „косовских митова“. Тако се они који Србе оптужују као „митомане“ показују као творци најгорих медијских митова који о Србима промовишу расистичке предрасуде какве овде нису виђене од Другог светског рата.

Сужавањем слике стварности, порицањем (*denial*) њене комплексности и первертирањем не може се допринети доброј жељима Србије (укључујући ту и Косову), а да не говоримо о добробити будућих генерација. Порицање деценија етничког чишћења на Косову, бомбардовања и егзодуса Срба и осталих неалбанаца представља озбиљан перцептивни, али и психолошки проблем. Ако већ имају аверзију према жртвама из сопственог народа јер је то „политички некоректно“, могли би да се сете и оних који су страдали од албанског терора, а нису ни Срби. Ми верујемо – као што неко рече – да све жртве и патње заслужују сећање, па макар биле и српске. Стога, они који и даље верују у такве „митове“, па и сами учествују у медијској митоманији која је увек непогрешиво на штету сопственог народа, нека се прво запитају зашто та њихова манихејска и моралистичка слика личи на ону коју су креирали глобална сила и интереси, па нека се тек онда позабаве савешћу. Да би се изашло из „стања порицања“, потребно је суочити се са сопственом савешћу, па тек онда упирати прстом у туђу.

Фусноте:

- *Извор—source - Kosovo - Compromise 2007, Institute 4S, Brussels
1. Види Финеган Вилијем, „Одбројавање“, *The New Yorker*, преведено на www.nspm.org
2. Владимир Арсенијевић, „Наши црнци, наши непријатељи“, *Die Ziet*, бр.39, пренето на www.nspm.org
3. Исто.
4. Исто.
5. Исто.
6. Исто.
7. Исто.

Никола Малбашки

ОДБРОЈАВАЊЕ

Рано ујутро 14. маја 1999. године јаке јединице српских паравојних формација, војске и специјалне полиције појавиле су се у Ћушку, селу на западном Косову. Срби су и раније долазили у Ћушк у потрази за оружјем и вредним предметима, али овога пута су одвели у центар села све његове становнике, које у потпуности сачињавају етнички Албанци. Рекли су да траже Хасана Чекуа, који је отац генерала Агима Чекуа, главног заповедника штаба Ослободилачке војске Косова. Ово се десило када је рат између снага србијанског председника Слободана Милошевића и ОВК био на врхунцу, седам недеља пошто је НАТО ушао у сукоб, при чему је бомбардовао Београд и остале делове Југославије у покушају да заустави Милошевићеву бруталну кампању против албанске већине на Косову. Шездесетдеветогодишњи Хасан Чеку је у том тренутку иступио, како тврди један очевидца. Показао је слику свог сина Агима како би доказао ко је. „Убили су Хасана на лицу места и запалили га“, рекао је други очевидца. Срби су убили и Агимовог стрица, Кадрија Чекуа.

Срби су почели да ударају становнике села кундацима и наносе им убоде ножевима захтевајући информације о ОВК, како су догађаје реконструисали Хјуман Рајтс Воч и два америчка радијска извештача. Издвојили су Ћауша Љушија, најбогатијег човека у селу. Према речима сведока, један Србин је упитао Љушија: „Хоћете ли државу? Нас Срба има једанаест милиона, па ако хоћете државу, тражите помоћ од Клинтонa и Блера. Одмах затражите помоћ од НАТО-а.“ Љуши је одговорио: „Имамо државу“. Дао је Србима аутомобил и десет хиљада немачких марака у нади да ће му поштедети двадесетједногодишњег сина Арјана. Упркос томе, убили су их обојицу. Љушијева жена Ајша нашла је његово тело у пољском клозету. Једну шаку су му готово сасвим одсекли како би му скинули сат.

Срби су остале мушкарце из Ћушка одвојили од породица, постројили их и на њих пуцали из митраљеза. Затим су им спалили тела. Тог јутра је у Ћушку убијена четрдесет једна особа. Хасан Чеку је био најстарији. Најмлађа жртва имала је деветнаест година.

Ћушк се налази у делу долине Бистрице обраслом бујном вегетацијом, у близини магистралног пута који од Приштине, главног града Косова, води ка западу, према Пећи. На ниском мермерном споменику подигнутом у Ћушку налазе се имена жртава овог покоља. Недалеко од њега налази се бела кућица, у којој и даље живи породица Чеку и где је рођено Хасаново деветоро деце. Његов син Агим, командант ОВК, сада је премијер Косова. Имајући у виду број косовских Албанаца погинулих у рату против Срба – а процењено је да је погинуло десет хиљада људи, чија су тела пронађена у масовним гробницама далеко у Србији – можда и не чуди што је породица Чеку пала као жртва. Мени је било чудно то што нико ван Ћушка није знао да су Срби убили премијеровог оца.

Недавно, када сам се сусрео са Чекуом, упитао сам га због чега никада не говори о томе да му је отац убијен. Седели смо у његовом кабинету у новој згради владе у Приштини. Неколико улица даље стајала је рушевина шестоспратнице у којој је некада био штаб Милошевићеве полиције. Зграда је била бомбардована, опљачкана, а из рушевина је вирила арматура. Чеку, крупан и кошчат четрдесетседмогодишњи професионални војник кратке косе и искреног погледа, упутио ми је поглед. „Отац ми је убијен зато што је мој отац“, коначно је рекао. Затим је додао: „Има он своје име“.

Схватио сам да то значи да је живот његовог оца окончан сам по себи, и да син то не сме злоупотребити. Помало круто, Чеку је наставио: „Сматрам да није у реду да стичем корист на рачун оца.“ Било како било, признао је да на послератном Косову овакво играње саосећањем може да се врати као бумеранг. „Неки други су изгубили децу“, рекао је. „А то је горе него изгубити оца.“ Признао је и да у неким приватним разговорима није био толико

уздржан. „Може се десити да то употребим у приватним разговорима са Србима“, рекао је. „Кажем им: 'Видите, мени је отац убијен. Ја, међутим, то остављам по страни. Сада имамо задатак да изградимо бољу будућност. То се свима дешавало. Десило се вама. Десило се мени. Дошао сам да разговарамо о будућности, а не да седимо и расправљамо око тога ко је више страдао.“

Осам година пошто је НАТО протерао српске снаге, Косово остаје у квазиколонијалном лимбу. Законски гледано, оно је покрајина Србије, а у пракси протекторат Уједињених нација, где и даље има 16.000 припадника мировних снага из тридесет четири земље. Косовски Албанци, који сачињавају деведесет одсто становништва, постају све нестрпљивији са „странцима“. Огромна већина Албанаца жели независност. Косово, које је сиромашно, углавном муслиманско, и које се сматра главним упориштем албанске мафије, често је представљено, углавном из Београда, као криминално предузеће које се маскира као нација, као потенцијално упориште Ал Каиде, или као држава пропала у процесу настанка. Често се исказује страх да би независно Косово могло постати „црна рупа у срцу Европе.“

Поглед на Пећ из разореног села Црни Врх

Мисија УН у покрајини је од 2000. године четири пута организовала изборе, а резултат је да Косово сада бар номинално има парламент и све што уз то иде. Моћ владе је ограничена, али како већ постоји државни оквир, чини се све вероватнијим да ће Косово једнострано прогласити независност. Независност Косова подржавају све битне европске силе, а највише САД. Србија се томе жестоко противи, а Русија, која је традиционални савезник Срба, у Савету безбедност УН-а блокира независност Косова.

„Велики су изгледи да овде буде насиља“, рекао ми је Ричард Холбрук, који је крајем деведесетих био Клинтонов специјални изасланик за Косово. Тренутну ситуацију описао је као „дипломатски судар возова који је сваког тренутка све ближе“, и додао да до краја ове године очекује да [Косово] објави независност. САД су пристале да признају ову нову државу, али Европска Унија ће по свој прилици бити подељена око овог питања, и, према Холбруким речима, „можда ће укинути помоћ, што би било катастрофално.“

Чеку је прошле године, када је постао премијер, био најпопуларнији човек на Косову. Очекивало се да ће бити лидер који ће коначно одвести Косово у независност. Међутим, током његове власти прошло је неколико рокова за то. Крајем априла изјавио је за Интернешнал хералд трибун: „Очекујем да ћу прогласити независност до краја маја“. Николас Бернс, државни подсекретар за политичка питања, као да је две недеље касније у За-

гребу рекао исто то, предвиђајући „независност Косова до краја овог месеца.“ Вашингтон, међутим, није заправо ништа обећавао. Како ми је рекао један знавничник УН-а на Косову, то је био „сигнал“ за нешто. Чеку није схватио разлику.

Чеку није политичар. Он је војник који се колеба између пркосних захтева за напретком и послушничког поштовања према моћним „партнерима“ Косова. „То ме разочарава“, рекао ми је Чеку. Мисија УН-а има „апсолутни ауторитет“, али „представници међународне заједнице не дају све од себе“, како је рекао. „Није исто када нешто радите за другога. Ми сами ћемо бити бољи, јер ћемо радити зарад сопствене деце.“

Тензија између националног поноса и међународних супервизора на Косову постала је видљива исто колико и тензија између етничких Албанаца и Срба. У 2004. години избили су нереди широких размера. Углавном се наводе као напади руље на преостале Србе и Роме, а извесно је следеће – погинуло је деветнаесторо људи, а девет стотина повређено, док су домови преко седам стотина припадника српске и других мањина порушени, као и тридесет православних цркава и два манастира. Побеснела омладина спалила је средњовековни манастир и узела монахињу као таоца. Бес и насиље били су директно усмерени и према УН, које су изгубиле на десетине возила и срећом, нису имале људских губитака.

Један од разлога што се Агиму Чекуу толико диве је и у томе што је имао успешну каријеру у југословенској војсци, иако потиче из обичне сеоске породице. Пре распада Југославије, осамдесет одсто официрског кадра сачињавали су Срби, а Албанци официри били су готово непознати. Пошто је на националној војној академији дипломирао са одличним успехом, Чеку је распоређен у Задар, приморски град, који је данас у Хрватској. За жену је узео Драгицу, која је пола Српкиња, а пола Хрватица. Имају троје деце, а породица му данас проводи време између Приштине и Задра. Када је Хрватска 1991. прогласила независност, српске паравојне јединице отишле су тамо да ратују, а Чеку је одлучио да се сврста уз хрватску војску. Уздигао се до чина бригадног генерала и од Хрватске добио девет медалја. Добио је и четири метка у ноге. Чеку се први пут сусрео са Американцима док се борио у Хрватској. Хрватска влада ангажовала је приватну фирму за војне услуге *Military Professional Resources* из Вирџиније како би осавременила своје снаге, а Чеку је похађао њихов курс. Официри који су се обучавали код ове компаније, укључујући и Чекуа, 1995. године помогли су у протеривању око 150.000 српских цивила из Хрватске, у тада највећој епизоди етничког чишћења у југословенским ратовима. (Милошевић је касније на Косову поставио нови рекорд.) Међународни кривични суд за бившу Југославију у Хагу је по завршетку рата осудио три хрватска заповедника због злочина против човечности.

Чеку није био међу осуђенима у Хагу, али га је 2002. српски суд осудио за злочине које је наводно починио у Хрватској. Био је оптужен да је одговоран за смрт више стотина српских цивила. Нешто касније исте године, још један српски суд га је у одсуству осудио за геноцид над Србима на Косову. Налози Интерполу за његово хапшење које је издала Србија довела је до тога да Чекуа накратко задрже на аеродримима у Мађарској и Словенији. У оба случаја интервенисали су званичници УН-а како би га ослободили. Када су у питању ратни злочини, Срби пате од акутног проблема са кредибилитетом, јер је опште мишљење да су они били агресори у сваком од ратова на Балкану – за ратне злочине осудили су и Била Клинтон и Тонија Блера на по двадесет година затвора. Оптужба за геноцид против Чекуа веома је слабо утемељена. Ипак, према часопису *Џејнс Дефенс Викип*, Чеку је играо главну улогу у хрватским офанзивама из 1995. као и у оној из 1993. када је такође било масовних и добро документованих злочина над цивилима. Упитао сам Чекуа о оптужбама за ратне злочине. „Мој случај веома је пажљиво протудиран у Хагу“, рекао је хладнокрвно. „Ништа ми нису пронашли. Био сам професионални војник. Веома озбиљно сам схватао своје дужности. Свој посао сам обављао веома професионално. Савест ми је мирна због тога. Добро знам да никада нисам наредио извршавање

злочина. Ја нисам извршио ниједан злочин. Нисам ни видео никакав злочин.“ (Портпаролка Хашког трибунала, коју су питали за истрагу против Чекуа, одговорила је: „Било би некоректно закључити да само зато што против неког појединца није подигнута оптужница то значи да је установљено како тај појединац није учествовао ни у каквој криминалној активности.“) Чеку је изјавио како је одувек веровао да је рат једини пут којим се косовски Албанци могу ослободити српске доминације. Ипак, већим делом је савезитетом у Приштини, из државне и осталих служби протерао практично све етничке Албанце, па су Албанци изградили паралелно друштво – парадржавне системе здравствене и социјалне заштите и образовања. 1991. године прогласили су независну републику, коју је предводио књижевни критичар Ибрахим Ругова. Био је то колективни напор који је на западу привукао минималну пажњу, а 1996. косовски Албанци започели су оружану борбу ниских размера. Стратегија ОВК била је да провоцира Милошевића путем препада на његову војску и полицију на Косову и тиме их наведе да преоштро реагују, што би увукло запад у сукоб. Ова стратегија се одлично показала. Фебруара 1998. један високи амерички дипломата на Балкану описао је ОВК као „неоспорно терористичку групу“. Међутим, једва нешто више од годину дана касније, пошто су Милошевићеве снаге покренуле још једну офанзиву, Клинтонова администрација се ставила на страну Косовара и ОВК је одједном, како су Косовари волели да кажу, добила авијацију – НАТО. Срби су протерали готово милион Албанаца преко граница у Македонију, Албанију и Црну Гору. Чеку је тада већ био преузео команду над ОВК. Из Албаније је преко планина прешао на Косово, пролазши преко Македоније, кроз дубоки снег. Рекао ми је да му је то био највећи физички напор у животу. Користио је непознате и нерашчишћене стазе како га не би открили и више пута је наилазио на српске снаге. Пошто је преузео команду, његов главни задатак био је да сачува ОВК од уништења.

„Срби су намеравали да окончају рат тако да не остане ништа од ОВК“, рекао је. „Изгубили смо много војника.“ Чекуове трупе успеле су да помогну НАТО-у тако што су извучиле српске јединице из скровишта на отворено. Када се рат завршио, после 78 дана НАТО-овог бомбардовања, ОВК је бројала двадесетак хиљада људи. (Међу њима су била и тројица Чекуове браће – Аффрим, Арсим и Бесим.) Упркос победи НАТО-а, ОВК није имала државу. Педи Ешдаун, који је провео више од три године на челу Босне и Херцеговине, написао је да ниједна хуманитарна окупација не може успети без одређивања „коначног циља интервенције“ – тј. детаљно изложеног достигнутог циља. Коалиција која је протерала Милошевићеве снаге са Косова, како је устврдио Ешдаун, није јасно ставила до знања да је сврха рата била да обезбеди државу Косоварима. Никада није било никакве реалне алтернативе – бар не онакве какву би Косовари прихватили. Ово је требало да буде очигледно 1999. и требало је то на крају рата јасно рећи.

Ричард Холбрук се са тиме не слаже. Окончање рата под било којим условима који изричито спомињу независност би „захтевало још много додатних борби и копнену инвазију“, како ми је рекао. До завршетка сукоба НАТО није претрпео губитке. Велики неуспех коалиције наступио је касније, према Холбруковим речима, пошто је Милошевић пао с власти 2000. „Бушова администрација је током првог мандата имала добре услове за остварење независности Косова“, како је рекао. „Срби су били у периоду умерених реформи, САД доминантне на глобалном нивоу, а што је најважније, Русија је била на коленима.“ Међутим, званичници Бушове администрације, укључујући Доналда Рамсфелда и Кондолизу Рајс, јавно су одбацивали америчко ангажовање на Балкану. Када је Бела кућа усмерила пажњу на проблем Косова, како је рекао Холбрук, воз је прошао – конзервативне снаге су вратиле на власт у Београду и имали сте „поново пробуђену Русију, са агресивним Путином, који се издигао јер је Буш ослабљен у Ираку.“ (Путин је независно Косово назвао претњом за мир у Европи.)

Ирак је, наравно, нови репер за неспретну интервенцију, а представници међународне заједнице на Косову теше се мишљу да, ма колико да је тешко у Приштини, није тешко колико и у Багдаду. Међутим, неке од базичних грешака у „изградњи мира“ које су начињене на Косову нису се много разликовале од оних начињених касније у Ираку. На почетку је било великих неуспеха у покушајима да се наметну ред и мир. На Косову то је значило некажњена убиства из освете над Србима и осталим мањинама, што је допринело томе да готово половина косовских Срба буде протерана у Србију и Црну Гору. Остало их је само сто хиљада, и углавном живе у енклавама које штите мировне снаге УН-а. А то је значило да ће криминалне мреже – кријумчарење, јавне куће, рекетирање – процветати.

Данас сива економија конкурише оној правој. У Приштини цвета градња, али чини се да се то не одражава у званичним статистикама. Већина традиционалних копнених кријумчарских путева између југозападне Азије и Западне Европе пролазе преко Балкана, а Косово види свој део у тој огромној трговини. У Швајцарској су косовски Албанци познати по томе што контролишу тржиште хероина и сматра се да профит шаљу кући да би се тамо опрао.

Још један проблем, нарочито од 11. септембра, представља исламски тероризам. Балкан је, попут Авганистана и Чеченије, био попрштен на коме су се борили муџахедини – нешто као станица на „великој турнеји“ светих ратника. У босанском рату, страни контингент исламиста познат као „Ел Муџахид“ придружио се муслиманској страни, а било је гласина да су се ветерани џихада из Босне придружили ОВК. За Осаму бин Ладена се верује да је у Албанији током средине деведесетих основао низ добротворних организација као параван, а један од његових оперативаца наводно се обратио ОВК током 1998. нудећи им финансијску помоћ. Косовари су га одбили. Њихова стратегија била је да привуку подршку запада, а знали су да је Ал Каида на Западу већ постала омражена.

Албанци су одувек били познати по слободном схватању религије. На Косову кафане добро послују, а жене носе тесну одећу и штикле. На Косову постоји исламистичка политичка партија, али освојила је само једно место у парламенту, добивши мање гласова чак и од Хришћанско-демократске партије. (У самој Албанији је тридесет одсто становништва католичке или

православне вероисповести).

Ипак, после рата, Саудијска Арабија и разне добротворне организације из земаља Залива великодушно су допринеле обнови џамија на Косову. (Српске снаге оштетиле су или уништиле више од две стотине џамија.) Џамије које су изградили Саудијци виде се из даљине. Њихови минарети, направљени од металних плоча, изгледају као нос ракете – можда су идеалне за пустињу, али су архитектурално катастрофалне за Балкан. Исламске добротворне организације дају стипендије младим Косоварима, а неки од њих су се кући вратили са Блиског истока преобразени и узнемирили су своје породице новопронађеном религиозношћу. Иако су малобројни, лако их је приметити – младићи носе браде и хаљине, а младе жене покривају лице. Министарство просвете недавно је искључило из школе три девојке јер су носиле мараме. У балканском стилу, шири се обиље гласина о томе како Саудијци плаћају младима да носе ову страну одећу. Према другим гласинама њих плаћају Срби, који покушавају да направе лошу слику Косова.

Двадесетседмогодишњи студент медицине Арбер Вокри ми је рекао: „Ја им се на неки начин дивим. Људи су тако непријатељски расположени и подозриви. 'Зашто доносе овамо те туђе назоре? Удаљиће нас од савезника!' А ово почиње да узима све више маха после 11. септембра. Они, међутим, увек остају хладнокрвни. Ми нисмо у опасности, већ они, од наше ксенофобије.“

Вокри је провео готово две године у Немачкој, где је живео у баракама са избеглицама из целог света. „Упознао сам много муџахедина, радикале из Чеченије, људе из Хамаса“, рекао је. „Већина њих мрзи саудијску владу, државе Залива, и било коју другу муслиманску земљу која има добре односе са САД. Било ми је чудно кад сам се вратио и затекао неке старе другаре који су почели да иду у џамије и који су постали религиозни. Њихови разговори свели су се на то како морамо бити захвални НАТО-у што нас је ослободио, и како су хришћанске државе наши пријатељи. Овде никада не бих могао да видим те момке, чак ни оне који су се борили у ратовима, како подржавају опаку политичку културу каква је Ал Каида.“

Вилијам Финеган, 15.10.07, The New Yorker

The Countdown

Early in the morning on May 14, 1999, a large force of Serbian paramilitaries, soldiers, and special police appeared in Qyshk, a farming village in western Kosovo. The Serbs had come to Qyshk before, searching for weapons and valuables, but this time they herded the residents, all ethnic Albanians, toward the center of the village. They said that they were looking for Hasan Ceku, the father of General Agim Ceku, the chief of staff of the Kosovo Liberation Army. This was at the height of the war between the Serbian President Slobodan Milosevic's forces and the K.L.A., and seven weeks after NATO had entered the conflict, bombing Belgrade and other parts of Yugoslavia in an attempt to halt Milosevic's brutal campaign against Kosovo's Albanian majority. Hasan Ceku, who was sixty-nine years old, came forward, according to an eyewitness. To prove who he was, he produced a picture of his son Agim. "They shot Hasan right there, and set him on fire," another witness said. The Serbs also killed Agim's uncle Kadri Ceku.

The Serbs beat the villagers with rifle butts and stabbed them with hunting knives, demanding information about the K.L.A., according to reconstructions of the events by Human Rights Watch and two American radio reporters. They singled out Qaush Lushi, the richest man in town. One Serb, according to a witness, asked Lushi, "Do you want a state? We are eleven million Serbs, so if you want a state ask for help from Clinton and Blair. Ask for NATO's help now." Lushi said, "We have a state." Lushi gave the Serbs his car and ten thousand Deutsche marks, in the hope that they would spare his twenty-year-old

son, Arjan. Still, they killed both men. Lushi's wife, Ajsha, found his body in an outhouse; one hand had been nearly severed in an effort to remove his watch.

The Serbs separated the rest of Qyshk's men from their families, lined them up, and machine-gunned them. Then they burned the bodies. Forty-one people were killed in Qyshk that morning. Hasan Ceku was the oldest; the youngest was nineteen.

Qyshk sits in a lush stretch of the Bistrica River Valley, near the main road running from Pristina, Kosovo's capital, to the western city of Peja. A low marble monument in the village lists the names of the victims of the massacre. Not far away stands the whitewashed hut, still used by the Ceku family, where Hasan's nine children were born. His son Agim, the K.L.A. commander, is now the Prime Minister of Kosovo. Given the number of Kosovo Albanians killed in the war with the Serbs—it is estimated that ten thousand died, and bodies were found in mass graves far away in Serbia—it is perhaps not surprising that Ceku's family was victimized. What I found strange was that no one outside of Qyshk seemed to know that the Prime Minister's father had been executed by the Serbs.

When I met with Ceku recently, I asked him why he never talked about the murder of his father. We were sitting in his office in a new government building in Pristina. A few blocks away stood the shattered seven-story hulk of Milosevic's old police headquarters—bombed, looted, and wreathed in hanging rebar. Ceku, a big, rawboned forty-seven-year-old career soldier with a buzz cut and a

frank gaze, looked at me. "My father was killed because he was my father," he said finally. Then he added, "He has *his* name."

I took that to mean that his father's life had a completeness of its own, which it was not the son's place to traduce. Ceku went on, a bit stiffly, "I consider it not fair that I should try to get some benefit from my father." Anyway, he conceded, in postwar Kosovo such plays for sympathy could backfire. "Somebody else lost children," he said. "That's worse than losing a father."

He also admitted that, in certain private conversations, he wasn't so restrained. "Maybe sometimes, in arguments with Serbs, I use it," he said. "I say, 'Look, my father was killed. But leave it. We are now invited to build a better future. It happened to everybody. It happened to you. It happened to me. I'm here to talk about the future, not to sit and argue about who suffered more.'"

Eight years after NATO drove out the Serbian forces, Kosovo remains in a quasi-colonial limbo. It is legally a province of Serbia and effectively a protectorate of the United Nations, and there are still sixteen thousand peacekeepers deployed, from thirty-four countries.

Kosovo Albanians, who make up ninety per cent of the population, have grown increasingly impatient with "the internationals." They want, overwhelmingly, independence. Kosovo—poor, predominantly Muslim, and a reputed stronghold of the Albanian Mafia—is frequently portrayed, not least by Belgrade, as a criminal enterprise masquerading as a nation, a potential Al Qaeda beachhead, or a failed state in the making. The fear often expressed is that an independent Kosovo might become "a black hole in the middle of Europe."

The U.N. Mission in the province has conducted four rounds of elections since 2000, with the result that Kosovo now has, at least in name, a parliament and its trappings. The government's powers are limited, but, with the framework of a state in place, it seems increasingly likely that Kosovo will simply declare independence unilaterally. Independence for Kosovo is supported by all the major European powers and, most strongly, by the United States; it is fiercely opposed by Serbia and is being blocked in the U.N. Security Council by the Russians, who are the Serbs' traditional allies.

"The chances of violence are very high here," Richard Holbrooke, President Clinton's special envoy to Kosovo in the late nineties, told me. He described the current situation as "a fast-approaching diplomatic train wreck," and said that he expects a declaration of independence by the end of this year. The U.S. has agreed to recognize the new state, but the European Union will likely be divided on the issue, and, according to Holbrooke, "may cut off aid, which will be catastrophic."

Last year, when Ceku became Prime Minister, he was the most popular man in Kosovo. He was expected to be the leader who would, at last, shepherd Kosovo to independence. Instead, he has presided over a series of missed deadlines. In late April, he told the *International Herald Tribune*, "I expect to be able to declare independence by the end of May." Nicholas Burns, the Under-Secretary of State for Political Affairs, seemed to say the same thing two weeks later in Zagreb, foreseeing "the independence of Kosovo by the end of this month." But Washington wasn't really promising anything. It was, as a U.N. officer in Kosovo told me, "signalling" something. Ceku hadn't understood the difference.

Ceku is not a politician. He is a military man who finds himself vacillating between defiant demands for progress and obsequious deference to Kosovo's powerful "partners." "It is frustrating," Ceku told me. The U.N. Mission has "absolute authority" but "the internationals

are not doing all they can," he said. "It's not the same when you're doing something for someone else. We'll do a better job for ourselves, because we'll be doing it for our children."

The tension between national pride and international supervision in Kosovo has become as pervasive as the tension between ethnic Albanians and Serbs. In 2004, widespread rioting broke out. It was mostly reported as mob attacks on the remaining Serb and Roma minorities, and it certainly was: nineteen people were killed and nine hundred injured, and the homes of more than seven hundred Serbs and other minorities were destroyed, along with thirty Orthodox churches and two monasteries; rampaging schoolchildren burned down a medieval convent and took a nun hostage. But the anger and violence were also clearly directed at the U.N., which lost scores of vehicles and was lucky not to lose any people.

One of the reasons that Agim Ceku is so widely admired in Kosovo is that, even though he came from an ordinary village background, he had a successful Yugoslav military career. Before the breakup of

Yugoslavia, eighty per cent of the officer corps was Serbian, and ethnic-Albanian commanders were almost unknown. Ceku, after graduating from the national military academy with highest honors, was stationed in the seaside town of Zadar, which is now in Croatia. He married a half-Serbian, half-Croatian woman, Dragica. (They have three children, and the family now divides its time between Pristina and Zadar.) In 1991, when Croatia declared its independence, Serbian paramilitary units went to war there, and Ceku cast his lot with the Croatian Army. He rose to the rank of brigadier general, receiving nine medals from the Croatians. He also received four bullets in the legs.

Ceku first got to know Americans while fighting in Croatia. The Croatian government had hired a private military

contractor called Military Professional Resources, based in Virginia, to upgrade its forces, and Ceku took the course. In 1995, officers trained by the company, including Ceku, helped drive an estimated hundred and fifty thousand Serbian civilians out of Croatia, in what was then the largest single episode of ethnic cleansing in the Yugoslav wars. (Milosevic later set a new record in Kosovo.) The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, in The Hague, eventually indicted three Croatian commanders for crimes against humanity for their actions.

Ceku was not one of those indicted in The Hague, but, in 2002, he was indicted by a Serbian court for war crimes allegedly committed in Croatia. He was accused of responsibility for the deaths of hundreds of Serbian civilians. Later that year, another Serbian court convicted him, in absentia, of genocide against Serbs in Kosovo. Interpol arrest warrants requested by Serbia led to Ceku's being detained briefly at airports in Hungary and Slovenia; U.N. officials intervened to obtain his release on both occasions. When the subject is war crimes, the Serbs suffer from an acute credibility problem, since they are widely considered to have been the aggressors in each of the Balkan wars—they have also convicted Bill Clinton and Tony Blair of war crimes, and sentenced them to twenty years each. The genocide charge against Ceku in Kosovo seems notably weak. According to *Jane's Defence Weekly*, though, Ceku played a leading role in the 1995 Croatian offensive, and in another, in 1993, which also featured extensive, well-documented atrocities against civilians.

I asked Ceku about the war-crimes charges. "My case has been very carefully looked at in The Hague," he said evenly. "Nothing was found. I was a professional soldier. I took my duties very seriously. I did my job in a very professional way. So my conscience is very

clean. Really, I know for sure that I have never ordered a crime. I have never committed a crime. I have never seen a crime." (A spokeswoman for the Hague Tribunal, asked about its investigation of Ceku, said, "It would be incorrect to conclude that just because there is no indictment issued against an individual this individual has been determined not to have participated in any criminal activity.")

Ceku has said that he always believed war was the only way that Kosovo's Albanians would ever be free of Serbian domination. For most of the nineties, though, they tried nonviolence. Milosevic had banished virtually all ethnic Albanians from the university in Pristina, from the civil service, and from the professions, and the Albanians built a parallel society—underground systems of health, education, and welfare. In 1991, they declared an independent republic, led by Ibrahim Rugova, a literary critic. It was a collective effort that drew minimal Western attention, and by 1996 the Kosovo Albanians had launched a low-level armed struggle.

The K.L.A.'s strategy was to provoke Milosevic, by means of hit-and-run attacks on his police and soldiers in Kosovo, into a huge overreaction that would draw the West into the conflict. The strategy worked brilliantly. In February, 1998, a high-ranking American diplomat in the Balkans described the K.L.A. as "without any question a terrorist group." But, little more than a year later, after Milosevic's forces had launched another crackdown, the Clinton Administration took up the Kosovar cause, and the K.L.A., as Kosovars liked to say, suddenly had an air force—NATO. The Serbs drove nearly a million Albanians across the borders into Macedonia, Albania, and Montenegro.

By then, Ceku had taken command of the K.L.A. He hiked over the mountains from Albania to Kosovo, by way of Macedonia, through deep winter snows. He told me that it was the most difficult physical ordeal of his life. He used obscure, uncleared trails to avoid detection, and repeatedly crossed Serbian lines. His main task, once he took command, was to keep the K.L.A. from being destroyed.

"The Serbian intention was to end the war without any K.L.A. left," he said. "We lost a lot of soldiers." Ceku's troops managed to help NATO, drawing Serbian units from their hideouts into more exposed positions. When the war ended, after seventy-eight days of NATO bombing, the K.L.A. still had some twenty thousand fighters. (Among them were three of Ceku's brothers—Afrim, Arsim, and Besim.) What it didn't have, despite NATO's victory, was a state.

Paddy Ashdown, who spent more than three years as the U.N.'s governor of Bosnia and Herzegovina, has written that no humanitarian occupation can succeed without a designated "intervention end state"—a detailed, achievable goal. The coalition that drove Milosevic's forces out of Kosovo, Ashdown argued, failed to make it explicit that the purpose of the war was to procure a state for the Kosovars. There was never any realistic alternative—at least, not one that the Kosovars would accept. This should have been obvious in 1999, and should have been spelled out at the war's end.

Richard Holbrooke disagrees. Ending the war on any terms that specified independence "would have required immense additional fighting and a ground-troop invasion," he told me. As it was, NATO suffered no casualties. The coalition's great failure came later, Holbrooke said, after Milosevic fell from power, in late 2000. "The Bush Administration had an open glide path to Kosovo independence during its first term," he said. "The Serbs were in a moderate reformist period, the United States was globally dominant, and, most important, the Russians were still flat on their backs." But Administration officials, including Donald Rumsfeld and Condoleezza Rice, were publicly dismissive of the American commitment in the Balkans. By the time the White House turned its attention to the Kosovo problem, Holbrooke said, the window was closing—hard-liners were back in power in Belgrade, and "you had a resurgent Russia, with an aggressive Putin, enabled by an Iraq-weakened Bush." (Putin has called an independent Kosovo a threat to peace in Europe.)

Iraq is, of course, the new benchmark for a bungled intervention, and the internationals in Kosovo comfort themselves with the idea that, however difficult things get in Pristina, they are not as difficult as they are in Baghdad. But some of the basic "peace-building" mistakes made in Kosovo were not so different from the ones that were later

made in Iraq. There was a broad failure to impose law and order early on. In Kosovo, this meant unpunished revenge killings of Serbs and other minorities, which helped drive nearly half of Kosovo's Serbs into Serbia and Montenegro; only a hundred thousand remain, and most live in enclaves protected by U.N. peacekeepers. And it meant that criminal networks—smuggling, brothels, protection rackets—flourished.

Today, the gray economy, as it is called, rivals the measurable one. There is a building boom in Pristina, but it doesn't seem to be reflected in official statistics. Most of the traditional overland criminal-trafficking routes between southwestern Asia and Western Europe pass through the Balkans, and Kosovo sees its share of that vast trade. In Switzerland, Kosovo Albanians are known for their control of the heroin market, and are thought to send the profits back home to be laundered.

Another concern, particularly since September 11th, has been Islamist terrorism. The Balkans, like Afghanistan and Chechnya, have been a battlefield for mujahideen—a stop on a sort of holy warrior's Grand Tour. In the Bosnian war, a foreign Islamist contingent known as El Mujahed joined the Muslim side, and there were rumors that jihadist veterans from Bosnia had joined the K.L.A. Osama bin Laden is believed to have set up a series of charities as front groups in Albania in the mid-nineties, and one of his operatives reportedly approached the K.L.A. in 1998, offering financial aid. The Kosovars turned him down; their strategy was to attract Western backing, and they knew that Al Qaeda was already anathema in the West.

Albanians have always been known for wearing their religion lightly; in Kosovo, bars do a brisk business, and women dress in tight clothes and high heels. There is an Islamic political party in Kosovo, but it has gained only one seat in the parliament—winning even fewer votes than a Christian Democratic party. (In Albania itself, thirty per cent of the population is Catholic or Orthodox Christian.)

Still, after the war, Saudi Arabia and assorted Gulf State charities contributed generously to the reconstruction of mosques in Kosovo. (Serbian forces damaged or destroyed more than two hundred mosques.) The mosques built by the Saudis can be seen from miles away. Their minarets, built from sheet metal, look like rocket nose cones—ideal for the desert, perhaps, but architecturally disastrous in the Balkans. Islamic charities have given scholarships to young Kosovars, and some of those students have come home from the Middle East transformed, alarming their families with their newfound piety. They are few in number, but easily spotted—the young men wearing beards and djellabahs, the young women in hijab. The Ministry of Education recently suspended three girls from school for wearing head scarves. Rumors abound, Balkan style, about the Saudis' paying young people to wear these foreign costumes. Other rumors have the Serbs paying them, trying to make Kosovo look bad.

A twenty-seven-year-old medical student named Arber Vokri told me, "I actually kind of admire them. People are so hostile, so suspicious: 'Why do they have to bring these strange ideas here? They're going to alienate our allies!' And this sort of thing really accelerated after 9/11. But they always stay so calm. We're not in danger—they are, from our xenophobia."

Vokri spent nearly two years in Germany, where he lived in a barracks with refugees from all over the world. "I met a lot of mujahideen, radicals from Chechnya, Hamas guys," he said. "Most of them hate the Saudi government, the Gulf States, any Muslim country that has good relations with the U.S. So it was funny to come home and find that some of my old friends had started going to the mosque and become religious—their discussions were all about how we must be thankful to NATO for liberating us, and how the Christian countries are our friends. I could never see these kids here, even the ones who fought in wars, going for a malignant political culture like Al Qaeda."

After the Serb withdrawal in June, 1999, General Ceku, working closely with NATO, oversaw the K.L.A.'s demobilization, and became the commander of a small successor force, the Kosovo Protection Corps, which was seen as the nucleus of a Kosovo army. Ceku's first deputy was a former K.L.A. field commander named Ramush Haradinaj. Together, they retained direct authority over several

thousand fighters.

Ceku and Ramush, as Haradinaj is called, represent distinctly different strains of Albanian nationalism. Ceku is a man who grabbed the opportunities that the Yugoslav system afforded, yet never forgot who he was. Haradinaj is more of a classic *kacak*, a village rebel and social bandit, a type that features heavily in local legend. His family was always in trouble with the authorities, and he left Kosovo as a young man. He worked in Switzerland as a bodyguard, then joined the K.L.A. and, by his own account, ran guns through the mountains from Albania. Wounded in battle at least three times, he built a fierce guerrilla force and a formidable reputation as a warrior. When his brother Luan was killed in an ambush, Haradinaj dragged his body away, under fire, and then carried it on his back over the mountains to Albania for a proper burial. He was thirty when Milosevic's army withdrew from Kosovo.

General Wesley Clark, who commanded NATO's forces during the Kosovo war, invoked the *kacak* type when he talked about Milosevic's suing for peace. "Milosevic was afraid of the tremendous, high-spirited militarism of the Albanians, which was expressed by the K.L.A.," Clark told me. "That's why he surrendered. He was afraid that, with our help, the Albanians would rise up and win." Of Ceku, he said, in contrast, "He could have been in anybody's army and done well."

Haradinaj entered politics and, after parliamentary elections in 2004, became Prime Minister. He surprised many people with his dynamic performance in office. He also built—or had built for him—an ostentatious mansion in central Pristina, in a style that might be described as Balkan Mirror-Finish Molded Plastic. Ceku's home, in a nondescript suburb out toward the airport, is a modest brick house with a rusted satellite dish.

Local journalists told me that Haradinaj's money came from criminal enterprises run by his supporters, but that the internationals loved him because he could deliver security. One journalist recalled that Bernard Kouchner, the co-founder of Doctors Without Borders (and now the French foreign minister), who served from 1999 to 2001 as the U.N. Secretary-General's special representative for Kosovo—effectively, Kosovo's governor—used to say, "We have to work with the guys who can deliver." Another journalist said, "He meant the *gangs* who can deliver."

Three months into his term, however, Haradinaj was indicted in The Hague for war crimes. According to the indictment, K.L.A. forces under the command of Haradinaj and two co-defendants murdered more than thirty civilians during an ethnic-cleansing campaign in 1998; many of the killings were preceded by rape or torture. Haradinaj resigned immediately, and kept his heavily armed followers calm. He is now on trial in the Netherlands.

The U.N. Mission's attitude toward Haradinaj cannot have pleased the prosecutors. On the day the indictment was announced, Soren Jessen-Petersen, who was then the U.N. governor, described Haradinaj as "a close partner and friend." He was sure, he added, that "Mr. Haradinaj will again be able to serve Kosovo, to whose better future he has sacrificed and contributed so much." Senator Joseph Biden, of Delaware, a proponent of Kosovo's independence, found time to praise Haradinaj on the Senate floor, describing him as "a very hard, tough guy" who "looks as if he could lift an ox out of a ditch." Biden went on, "I want to publicly salute him for his personal courage, for the statesmanship he has demonstrated. . . . I wish him well."

The folklore surrounding Ramush Haradinaj has only grown since he left for The Hague. The prevailing view among Kosovo's Albanians is that the K.L.A. was engaged in self-defense against marauding

Serbian forces. But many civilians, including ethnic Albanians accused of collaboration, died at the hands of the rebels, and their fates, and the grief of their survivors, find no place in the nationalist narrative in Albanian Kosovo today. Billboards saying simply "With Ramush" are everywhere. Rock concerts are held to raise funds for his defense; one can even contribute by cell phone. The Tribunal's prosecutors complain that witnesses have disappeared, died under suspicious circumstances, or simply failed to turn up.

Haradinaj's departure created a leadership vacuum, and, at his invitation, Ceku stepped into it. He had no political base of his own; his role was that of the warrior and public servant called to duty. But Ceku's disengagement from the usual favor-trading of politics has left him with a weak grasp of the thousand small levers of power that might help make an ill-trained, inexperienced bureaucracy work. His administrative ineffectuality has earned him private, and even some public, scorn.

Ceku, in his first speech as Prime Minister, shocked his countrymen by addressing Kosovo's Serbs in Serbian, inviting them to take part in building a new nation. His stature as a war hero insulates him from rear-guard political attacks on his patriotism, and attempts by ultra-nationalists to smear him because his wife is part Serbian and his children's first language is Croatian have not got far. Not that Ceku's efforts to engage local Serbs have yielded much; nearly every Kosovo Serb leader I asked said that he would not talk to Ceku. As far as the Serbs are concerned, he is an irredeemable war criminal.

One day this summer, my translator and I drove to Qyshk, a scatter of brick farmsteads amid fields thick with corn, pumpkins, and beans. On a dirt road flanked by poplar trees, a man walked past us, hoe on his shoulder, and my translator asked him if the Cekus lived nearby. The man guided us to a narrow lane, then waved us onto it.

We found Afrim and Arsim and their wives on the porch of a two-story house. Although we weren't expected, we were welcomed. Arsim, who is forty-three, had worked in Switzerland and spoke some English. Afrim, forty-five, was quieter. He had powerful arms and heavily calloused hands. The brothers showed me a room at the back of the main house, a modern version of a traditional Albanian *oda*, where village clansmen gathered. An Albanian flag stood in a corner, and a number of hunting rifles were hanging on the walls, along with one well-worn AK-47. "That was Agim's gun in the war," Arsim said.

We were invited to join a small caravan of vehicles, crammed with children, on a drive that took us through Peja, a densely built old city, and into the mountains, to a hut in a high pasture. The hut had no electricity or plumbing, but it had a porch, and we sat there. Afrim pointed to a towering ridgeline across the valley. "The K.L.A. carried all its guns and supplies over passes down that way," he said. "On foot." After a while, someone asked if I had seen the monument in Qyshk.

I said I had.

"She was there," Afrim said, indicating his wife. He meant at the massacre.

His wife, blond and round-faced, regarded me steadily. Finally, she spoke. "They said they were going to execute me and my children because I was Agim's sister-in-law," she said. She pointed to a tall, skinny boy wearing an Iron Maiden T-shirt. "He was a baby, still in my arms."

"They burned my father's body," Afrim said. "I picked him up with my hands. I buried him."

Stephen Smith and Michael Montgomery, the reporters who, after the war, helped reconstruct the massacre, identified and even interviewed

Prime Minister Agim Ceku Kosovo's Central Assembly

some of the Serb participants, who were by then living in Montenegro. But it is unlikely that any of them will be prosecuted. The Hague Tribunal is no longer bringing new cases. As part of its "completion strategy," evidence in many ongoing investigations is being transferred to local authorities. War-crimes trials do take place in Kosovo, but the defendants tend to be ex-K.L.A. fighters, since Serbs are impossible to extradite, even when they can be located.

This summer, the Tribunal's lead prosecutor, Carla Del Ponte, suggested that the question of Kosovo's independence be postponed while she made a last attempt to persuade Belgrade to help her apprehend General Ratko Mladic, the Bosnian Serb commander and the most prominent remaining fugitive. When the Kosovars reacted with outrage, Del Ponte backed off.

The Kosovars' gratitude for America's intervention has not faded. Displays of affection for the United States are ubiquitous. It is common to see the Stars and Stripes, and there is an oddly bipartisan intersection in Pristina: Bill Clinton Boulevard and Bob Dole Street. The main U.S. military base, Camp Bondsteel, is a thousand-acre behemoth near the Macedonian border—clearly a long-term investment. When I asked Agim Ceku about Americans, he seemed to run out of complimentary adjectives. "They're very practical people," he said. "Focussed. Pragmatic. Principled. When they commit themselves, they deliver. They always deliver."

The United States has not, of course, been able to deliver independence. But Ceku is careful not to blame the Americans. "America cannot do this thing alone," he said. "We know that the European Union is a very slow organization on decision-making and on committing itself. So it takes some time. The problem is Russia."

Having failed for years to focus on Kosovo's status, the U.N. shifted gears sharply after the riots of 2004. High-level government delegations from Pristina and Belgrade went to Vienna, where they worked for fourteen months to reach an agreement. Martti Ahtisaari, a former President of Finland with experience in the Balkans, led a team assigned to come up with a comprehensive proposal for the resolution of Kosovo's status.

The Ahtisaari Package, as it became known, was unveiled earlier this year. It recommended extensive protections for the Kosovo Serb minority, with a high degree of self-government and a special relationship with Belgrade. The Ahtisaari Package's bottom line, though, was its endorsement of "supervised independence" for Kosovo, leading to normal statehood. Every Western government involved in Kosovo embraced the Ahtisaari proposal. But Belgrade and, more important, Moscow turned it down.

Most of the Kosovo Serbs I asked both denounced the Ahtisaari Package and claimed not to have read it. They didn't have to—it recommended independence, and that was all they needed to know. (The Serbian press had its own gloss. One story: "ALBANIAN MAFIA BOUGHT AHTISAARI." His price: forty million euros and two young girls.)

In Gracanica, a Serbian village a few miles south of Pristina, I met a doctor who said that she had not set foot in Pristina in eight years. Her fears about going into town may be justified, and yet there was something fantastical about her insistent description of the K.L.A. as an illegal organization—as though this were an essential point of local history that I might miss. It was a common view, oddly frozen in place since 1999. Besides the privileges and the security that Kosovo Serbs lost when Milosevic withdrew his forces, many also lost their jobs. The government bureaucracies and state enterprises that they worked for simply ceased to exist. Most of those who are still employed draw their paychecks from Belgrade—the sign on the clinic of the doctor in Gracanica, for example, announced, in Cyrillic script, its affiliation with the Ministry of Health in Belgrade.

In the 2004 elections for the Kosovo parliament, fewer than one per cent of eligible Serbs voted, even though ten seats and two cabinet ministries are allocated for their representatives. One of the few who ran for office was Oliver Ivanovic. He was elected to parliament, and shortly afterward unknown assailants, presumably Serb hard-liners, blew up his parked car.

The attack on Ivanovic was surprising, given his credentials. He was the original leader of a notorious group known as "the bridge

watchers," in Mitrovica, an old mining city in northern Kosovo. Mitrovica is divided by the Ibar River, and Serbs mostly lived on the north side or fled there after the war, making the main bridge a natural choke point. Ivanovic and his men camped at the bridge for years, heavily armed, confronting peacekeepers and Albanians who tried to cross. Ivanovic had no great military experience (he managed a mining company), but, as he told me, "you don't study this kind of resistance at West Point."

Ivanovic is, however, unusual in that he acknowledges that, like the Serbs, the Albanians have suffered. There was a night in February, 2000, when a Serbian mob in north Mitrovica, enraged by a rocket attack on a bus and a grenade attack on a local café, drove a thousand Albanians from their homes, killing seven or eight. "It was horrible—like Kristallnacht," he said. "People just didn't want Albanians anywhere near them anymore."

We were sitting in a café in north Mitrovica. Ivanovic studied me politely. "When Albanians and Serbs meet, they all have their own stories," he said. "A listener just has to pick. And normally he picks the Albanian story."

I asked why he stayed in Kosovo.

"It's very hard to explain to an American," he said. "I am someone who can get a job somewhere else."

Indeed, young, middle-class Kosovo Serbs have tended to emigrate, leaving behind the elderly, the infirm, peasants, and the ill-educated. Some stay because they have heard that they can expect to be treated shabbily in Serbia—housed in refugee camps, derided as "Kosovo Gypsies." Another common explanation is that they cannot bear to abandon the graves of their parents.

North Mitrovica and its hinterland, which extends forty miles north to Serbia, have become the largest, most important Serb enclave in Kosovo—a "gangster statelet," as it's often called. Here the Serbian secret police operate freely, and the economy revolves almost entirely around smuggling. In Leposavic, a town with a reputation for hard-liners, however, I met a man named Miscu, who only wanted to talk pro tennis—he was excited about a recent wave of young Serbian players. Miscu had lived in Virginia, and said that he was going to open a pizza parlor called Las Vegas. He asked if Finnegan was a Jewish name. When I said it was Irish, he suggested that we spend the afternoon drinking beer.

Belgrade has been working, successfully, to make the north ungovernable for Pristina, but as yet neither side is willing to discuss a territorial compromise—one that would leave northern Kosovo in Serbia, for instance. Among Kosovars, talk of giving up land is regarded as treachery; among Serbs, retaining Kosovo is the single most important political issue. Most Serbs have never been there, and have no desire to go, so the connection is rather abstract—Kosovo has a mythic status as the cradle of Serbian Orthodox history. The ruling party in Belgrade is stridently nationalistic, but it likes to encourage foreigners to believe that, if it were to give an inch on Kosovo, the opposition, which is even more belligerent, would very likely win the next election.

It's not that people don't discuss the possibility of partition; it's just that they do so in terrifying scenarios. If Kosovo declares independence, the north will revolt. If the north revolts, the ethnic Albanians in southwest Serbia will revolt. If Ramush is acquitted, the north will revolt. If the north revolts, the Serb Republic of Bosnia will attempt to annex itself to Serbia. And so on.

For some years, the internationals seemed to have given up on the north. More recently, however, peacekeeping troops have tried to reassert themselves, reopening a base near Leposavic. The base is called, for some reason, Nothing Hill. (My Serbian translator found the name "a little insulting.") There was an American detachment rotating through—a National Guard unit from Massachusetts—and the commander, Lieutenant Colonel Thomas Williams, gave me a briefing, using PowerPoint.

The Americans were not welcome when they arrived, Williams said, "but we've earned people's trust." Troops patrolled constantly. "We go out low profile," he said. "Park our Humvees at the edge of town. Walk through town with weapons slung back. Eat and get coffee at local

cafés." The unit had twelve interpreters, most of them Bosnian Serbs who were now U.S. citizens. I asked whether his troops ever crossed the border into Serbia proper. "Never," he said. "But calling it the border is a no-no. It's the administrative boundary line."

Williams showed me a PowerPoint slide titled "Competitors": the Serbian secret police; the "Siminovic Slobodan Gang," apparently smugglers; the Serbian Army. I was curious about the Army, but when I asked about it Williams hesitated, and said, "What's your clearance?"

Bishop Artemije of Ras-Prizren and Kosovo-Metohija has his seat in Gracanica. The church in Gracanica is a five-domed fourteenth-century masterpiece in the middle of a large, leafy, stone-walled compound. Bored-looking Swedish troops were guarding the compound the morning I met the Bishop. Tiny and ancient, with a long white beard and a sweet smile, Bishop Artemije wore black robes, a stiff round black cap, and, around his neck, a big shiny medallion showing the Madonna and Child. His hands looked like a child's, pale and soft. He is a venerated figure, his words closely heeded by the Serbian public. We talked in an airy, ornate room, under coats of arms and Orthodox icons.

"There was no 'war' in Kosovo," the Bishop told me. "There was a terrorism in Kosovo. And Milosevic was in power then, and he was not servile toward the internationals." Rewarding Albanian terrorists with independence now would be wrong. "*No pasarán!*" the Bishop said, his eyes twinkling.

The Serbs have long tried to define their fight with the K.L.A. as a religious conflict, and this was the theme that the Bishop took up. "Islam has no borders," he said. "Terrorism has no borders. The presence of Wahhabism is growing in Bosnia and Kosovo. We think the Americans want to use Bosnia and Kosovo to overcome the tensions they have with the Islamic countries. America leads the fight against world terrorism in Afghanistan, Iraq, the Middle East, and for that it is condemned by Islamic countries. They say it is not really fighting terrorism but Islam. That's why America needs something to show that it is not really against Muslims: 'Look, we are helping the Muslims in Bosnia and Kosovo get their democratic rights, their own state.'" (There may be something to this. Senator Biden recently wrote, "The people of Kosovo—already the most pro-American in the Islamic world—will provide a much needed example of a successful U.S.-Muslim partnership.")

Bishop Artemije believes that an independent Kosovo "would be the base for Islamic jihad, which would threaten security not only in the Balkans but in the whole of Europe and in America. Do we need to remember September 11th?"

Interfaith dialogue with Muslims was pointless, Artemije said. He had tried it already, before the riots of 2004. "All our conversations and conclusions were simply an empty letter," he said. "Since the 2004 pogrom, we don't have any contact. We don't speak. There is no use." Had the Bishop read the Ahtisaari proposal? "Partially," he said dismissively. (I asked Ceku if he ever spoke with Bishop Artemije. "I've tried to talk," he said. "I sent a letter that I want to meet him. But he never answers.") The Bishop's voice was soft, though his words were bitter. "The international community tolerates whatever Albanians do against Christians in Kosovo," he said. "Thousands of murderers are walking freely through the streets of Kosovo today."

The most common graffiti by far in Kosovo is a red-and-black stencil: "*Jo Negociata—Vetevendosje!*" ("No Negotiations—Self-Determination!") The Vetevendosje Movement, as it's called, attracts mainly young, educated, urban Kosovars who are fed up with the internationals, the politicians, and the stalled drive to independence.

In February, a rowdy Vetevendosje demonstration outside the U.N. offices in Pristina caused a Romanian unit to panic and start shooting rubber bullets into the crowd. Two people were killed and more than eighty injured. The U.N.'s police chief was fired, but the Romanians were not punished. Vetevendosje's leader was arrested, and is now on trial.

Some five hundred people showed up for Vetevendosje's most recent demonstration, this summer. Marching alongside the college students were older men, clearly peasants from the villages, wearing the traditional white conical cap called a *plis*. They chanted "K.L.A.! K.L.A.!"

An enormous Albanian flag—blood-red, with a black double-headed eagle—was unfurled across the front of a building, and the marchers roared. The flag has become an unusually potent symbol lately, ever since the U.N. Mission declared that it will not be the flag of an independent Kosovo. This decision has infuriated Kosovo Albanians. What's more, the U.N. Mission is sponsoring a public competition to come up with a neutral design for a new flag: no black, no red, and no eagles will be allowed—too divisive.

The march wound through downtown Pristina, drums booming. On the steps of the National Theatre, five dummies in business suits with pumpkins for heads were set on chairs—effigies of Kosovo's negotiators in its talks with Belgrade. A curly-haired young woman with a microphone went down the line, pulling off each pumpkin top. Inside the head of a former K.L.A. commander she found "dreams of factories, luxury." Inside that of an older politician she found "dreams

Bishop Artemije gives blessings to faithful from village Kolec

of Tito." Inside Agim Ceku's head she found "Ramush!" The crowd laughed and jeered.

The march ended at the U.N. Mission's headquarters, where a large white gift box labelled "Ahtisaari," with a message in English—"Take This Package and Go to Hell"—was dumped over the front gates.

The demonstration ended peacefully, but in Kosovo the threat of violence never quite leaves the air. The 2004 riots arose on the back of peaceful protests. The K.L.A. veterans' association announces regularly that it may no longer be able to control its members' disappointment at not having achieved independence. And Kosovo is justly famed for its gun culture. In a population of slightly more than two million, there are believed to be nearly half a million guns in civilian hands.

In September, the deadlock over Kosovo's future intensified. The government in Belgrade declared that Western recognition of a unilateral declaration of independence would cancel the agreement that ended the 1999 war. Serbia would impose a trade embargo, and would have the right to send its armed forces back into Kosovo.

Prime Minister Ceku seemed to shrug off this threat, calling independence a "done deal." He and his negotiating team are once again engaged in talks, at the insistence of their Western partners, but no one expects an agreement. The talks are scheduled to end December 10th. In Kosovo, the general expectation, encouraged by Ceku, is that the next step will be a unilateral declaration of independence, most likely before the end of the year.

The United States is still sending mixed signals—pro-independence but anti-unilateralist. Yet Ceku may be feeling less constrained than he once did. The U.N. Mission in Kosovo has scheduled local and parliamentary elections for mid-November, and Ceku has announced that he will not run. His only concern now, he said, is to make Kosovo "as ready as possible for independence." Meanwhile, Ramush Haradinaj, his charismatic double, from the dock in The Hague, has quietly added his name to his party's list of parliamentary candidates.

William Finnegan, 15.10.07, The New Yorker

Наши црнци, наши непријатељи

Владимир Арсенијевић

За све држављане бивше Југославије, особито за нас Србе, косовски Албанци су пре свега били „наши црнци“. Сада о н и в а ж е з а архинепријатеље Србије, а националистички политичари моје земље безскрупулозно користе овај мит све до данас, када се преговора о будућности јужне српске покрајине, Косова, која је од 1999. године под управом УН. Ако се неко у западној Европи запита како се све то могло десити, ја му могу одговорити. Јер ја сам ову причу слушао и гледао у својој земљи.

Земља која је некада била моја, бивша Југославија, садржала је енормну етничку и културну разноврсност.

Маршал Јосип Броз Тито звао је ту разноврсност нашим југословенским „мелтинг пот“, али у стварности то никада није било тако. Након Титове смрти, ова разноликост је трагично инструментализована. Друштвено поцепана, подељена у етничке и културалне подгрупе и даље обликована привредном хијерархијом напреднијих и мање напредних региона, Југославија након Тита се пословично кретала по европској вертикали.

На врху ове вертикале, на крајњем северу на граници са Аустријом, налазила се најразвијенија република Словенија. Она је, на неки начин, представљала трајно „горе“ тадашње заједничке домовине. Даље се преко Хрватске, Босне и Херцеговине и Србије у центру, до Црне Горе и Македоније на крајњем југу, спушта хронично „доле“ наше тадашње земље. „Што јужније, то тужније“, тако народни језик описује лествицу специфично југословенског расизма, који је увек био усмерен против оних који се географски и економски налазе непосредно испод. Тако Словенци показују свој презир према сеоским букацијама, нерадницима и губитницима у другим републикама, највише према Хрватима, Хрвати су то пренели на Србе, а ови су се опет забављали смејући се Македонцима или Црногорцима. Босанци, као становници централне југословенске републике, били су предмет подсмеха за свих страна.

Косовски Албанци су за нас били примитивне чича Томе

Али, даље су ту били и Албанци јужне српске покрајине Косово. Њихов матерњи језик не припада словенској групи језика. Били су сиромашнији него ми остали. Њихова култура нам је била сасвим страна. У шареној помешаности најразличитијих Југословена, као најјужнија етничка група, они су били осуђени да играју улогу апсолутних аутсајдера. Оно што смо ми други у бившој Југославији мислили да знамо о Албанцима било је мешање увредљивих клишеа. Свакодневно смо их погрдно звали само „Шиптарима“. Ако нисмо отворено мрзели „Шиптаре“, то је било само зато што их никада нисмо сматрали вреднима наше мржње. Између „њих“ и „нас“ ни у најбоља времена није било дијалога.

Косовски Албанци – за нас су то били бучни, примитивни, понекад комични чича Томе, који се нису бунили на ударце. Они су били наши црнци. Колико је присутност презрених Албанаца у

свести просечног Југословена Титовог времена била мало присутна, утолико више се тадашњи немарни културни расизам из данашње перспективе чини безопасним, ако га упоредимо са насилном убилачком мржњом према „Шиптарима“, како Срби их схватају након Титове смрти и првих „немира“ на Косову крајем прошлог века. Овај ресентиман је био особито интензиван у фази натеклог национализма у свим републикама, за време српског тиранина Слободана Милошевића и његовог немилосрдног распарчавања заједничке државе. Деведесетих година и политичари и медији почели су да употребљавају колоквијални и погрдни појам „Шиптари“. Он их је све више и више учвршћивао као објект наше параноје. Све више и више се о њима говорило као да постоје само из једног разлога, да униште и пониште нас Србе.

У легенде вести које је реформисао Милошевић припада и један историјски мит, који гласи овако или слично: „Испрва је на Косову било знатно мање Албанаца него Срба. Али током година они су се из Албаније пробали преко границе (неким још неразјашњеним чудом! В.А.) и населили се ту поред нас, пред нашим очима, и „ником ништа“. Опремљени, како смо ми то видели, животинским способностима, развили су колективну издржљивост термита и, шта више, намножили се попут зечева. Жежили смо се на њихов неконтролисан виртилитет и високу стопу наталитета, стресали смо се од гађења. При томе се често континуирано захтевало од сваког Србина да покаже мржњу према „Шиптарима“. Ко није неговао ову мржњу, није се ни у ком случају могао назвати правим Србином – и вероватно то није ни био. Тако је пропаганда српске политике и Милошевићеве ере, те медија који су га увек подржавали, „Шиптаре“ објашњавала као архетипске непријатеље, без којих је егзистенција Срба била практично незамислива. Јер, шта би био Бетмен без свог Џокера? Сада „Шиптари“ нису више били смешне чича Томе, напротив. Они су се претворили у ужасне, опасне демоне, тврдоглаве и упорне у својој намери да заузму наше историјске територије, да нама Србима отму Косово поље, „колевку наше културе“, да нам украду наше митове, и покраду оно на шта имамо историјско право.

Одлучан да се једном за свагда разрачуна са овим „Шиптарима“, наш председник Милошевић је сковао фантастичан план. У његовом опскурном царству зла, сиромаштва, етничке мржње и хиперинфлације, требало је да полиција и војска уз помоћ масовних медија некажњено дискриминишу и понизе косовске Албанце. Смели су их произвољно хапсити или ослобађати, плљачкати њихове поседе, уништавати њихове породице и села. Ослобођен сваке одговорности, ојачан популарношћу у народу, председник је годинама савесно спроводио свој план, доносећи насиље и разарање прво на Косово, а онда и на целу територију Југославије. Након Дејтонског споразума из 1995. године дошло је до кратког примирја, али 1999. године ова спирала насиља је на крају вратила Милошевића поново тамо одакле је све и почело – натраг на Косово. Оно ће постати и место његовог краја, након тринаест година деструкције. Кад је НАТО крајем марта 1999. године почео да бомбардује главне кривце, Србију и Црну Гору, разорено је још инфраструктуре и било је на стотине цивилних жртава. Али томе је уследио и крај владавине српске државе у провинцији Косово. Истовремено је на овом несрећном месту дошло до још једне измене улога између жртава и убица. Дошло је до егзодуса хиљада Срба и Рома и олује освете „победника“, и још једном је требало да жртве буду скоро искључиво невини цивили. Нада у могући заједнички живот у скорој будућности, у нормалност између сасвим обичних људи, Срба и Албанаца, је пропала.

Наши млади људи поново мрзе, лакомислено и са уживањем

Милошевић је своју игру водио тако лукаво, да је епилог био могућ на само један начин, у међународном суду за ратне злочине у

бившој Југославији, у Хагу. Ипак, Милошевићу је успело да избегне место на ком би се можда спровела правда, ако и тако што је умро од срчаног удара. Он је избегао правди и нама оставио питање кривице. Ми, грађани Србије, не понајмање због тога, оптерећени смо кривицом и срамом, било да их прихватамо или не.

Пре неколико година српски медији су месецима извештавали о масовним гробницама, чије мртве су форензичари идентификовали као косовске Албанце. Једна од можда најстрашнијих слика била је камион-хладњача, из ког су албанске жене, деца и стари са Косова, били бачени у језеро Перућац, у близини ушћа реке Дервента. На екранима смо видели полураспаднуте, обучене лешеве које су извлачили из воде, слушали смо шокантно сведочење возача, који је требало да транспортује мртве са Косова, да би се сакрио злочин. У то време једна београдска телевизијска станица приказала је интервју са једним човеком, који се мирно купао у том дивном језеру, из чије зелене воде су управо пецаани лешеве. Када га је репортерка питала да ли му то смета, *Simplicissimus* је тресао главом, док је вода капала са њега. „Искрено речено, ја у све то уопште не верујем” рекао је потпуно хладан у камеру, жмиркајући невино и смешкајући се лаконски. Поносно је поново скочио у воду. Лудило, могао би неко помислити. Али баш супротно. Реакција тог човека је сасвим разумљива. Ми, српски грађани и грађанке, иза себе имамо десет година испирања мозга медијима и политиком, десет година лекције о томе како константне лажу могу довести до тога да неко поверује у сопствене лажу. Човек који се купао се једноставно послужио овим умећем, које се код нас лако може стећи.

Порицање је један од централних нових српских квалитета. Толико нов, да ми немамо одговарајућу реч за то, а они просветљени то означавају енглеском речју „denial”. Ово „denial”, хладноћа лицем у лице са људском патњом, неспособност да се покаже елементарно саосећање, доказује да ми као друштво нисмо нигде. Понекад се чини као да нисмо хтели да избегнемо вртлог прошлости. Питање о статусу Косова, и, у најмању руку подједнако важно, питање о нашем будућем односу према косовским Албанцима, убрајају се у најважнија од свих, и на њима се може показати наша политичка зрелост. То што им не приступамо конструктивно има своје дубље разлоге. Данашње српско друштво је засићено политиком. Оно је уморно од изгубљених ратова, изморено од хроничне неимаштине и осећаја, да мора себе сматрати или жртвом или кривцем, плаши се промене и избегава одговорност.

Дакле, према свим предвиђањима сигурно је да се наш поглед на косовске Албанце неће мењати. Традиционалном ресентиману се просто додаје потиснути бес губитника, који себи даје одушка у самосажалењу, и који се може удружити са мистичком идејом да смо увек у праву. Да, неизбежни „губитак” некадашње јужне српске покрајине Косово одређени кругови нашег друштва ће схватити управо као апокалипсу. Недавно је центар Београда био облепљен плакатима, који желе да нас опамете: „Нема Србије без Косова”. Ко то каже, тај лаже, што у суштини многи знају – јер упркос свему постаје јасно да статус Косова игра приметно маргиналну улогу за свакодневницу и бриге Срба. Заправо се чини да су многи грађани, разочарани са свих страна, одлучили да ни у шта више не верују – слично *Симплициссимус* -у који се купао у језеру.

Али шта може да се очекује од генерације која је одрасла у рату и разарању, која је задојена политиком отворене мржње, која не може да добије визу да упозна друге слободне земље? Па, на жалост, не много тога. Наши млади људи поново мрзе, без уздржавања, лакомислено и са задовољством. Испитивања ученика могу вам подићи косу на глави – и потврђују свакодневни утисак. Око тридесет процената српских средњошколаца мисле да се „не би требало дружити са Албанцима, нити их посећивати”. Скоро трећина младих мисли да Кинезима – јединој релативно великој групи странаца у нашој земљи – треба одузети боравишне дозволе, чак и ако поштују закон. Према хомосексуалцима и зараженима ХИВ-ом сваки трећи младић, односно свака друга девојка показују изразито негативан став.

Застрашујућа је мисао са каквим морбидним успехом је савремено српско друштво деформисало мисли и емоције младих људи. Можда је решење у стоичком подношењу и чекању. Можда човек просто мора смо да се нада да ће израсти нека друга, нова генерација, у мирнијим и здравијим околностима. Можда нам заиста остаје само да верујемо да ће тек наши унуци бити наша права деца.

Аутор Владимир Арсенијевић је рођен 1965. године у Пули (Хрватска). Његове наградиване књиге су преведене на многе језике. Живи у Београду.

Die Zeit, број 39, 20.09.07. са немачког превела Уна Поповић

«Руски вето» у српској дневној штампи у првој половини 2007. године – једна парцијална анализа (1)

Увод

Можда ће за неког, све што буде речено у овом тексту бити спорно. Али, једна ствар је сигурна. Србија се, још једном, као и више пута у претходних стотинак година (маркирајмо као почетак Анексиону кризу из 1908. године), налази у изузетно компликованом дипломатској и спољнополитичкој ситуацији. Тада, те 1908. године, због аустријског присвајања Босне и Херцеговине, умало није дошло до оружаног сукоба на Балкану. Србија је наредне године, под притиском великих сила, морала да се сагласи са анексијом и изјави да са тим чином нису повређена њена права. Ипак, када се нешто јако жели, обично се то, на крају, и добије. Требало је да прође десетак бурних година балканских и једног глобалног рата, па да Срби, са обе стране Дрине, буду коначно у заједничкој држави. Како сведочи историчар Станоје Станојевић, на глас о аустријској одлуци од 24. септембра 1908. године, да анектира БиХ, «дигао се цео народ у Србији и Црној Гори на одбрану својих државних и националних права». Нешто касније, наставља наш познати историчар, «одушевљење за националне

тежње и идеале избило је том приликом на површину са елементарном силом; самопоздање је било необично велико, можда чак и претерано [...] Свест о заједничким интересима и о великој опасности захватила је била све слојеве, и сви су се такмичили у раду за општу ствар. Било је много лепих примера пожртвовања и патриотизма [...] Онда се већ могло видети, да је морални и национални капитал у Србији врло велики». (1)

А данас? Ових дана, месеци и година, Србија се суочава са проблемом који се тиче њеног суверенитета и интегритета. У име тзв. међународне заједнице, која већ осам година управља Косовом и Метохијом, један страни дипломата, Финац, Марти Ахтисари, уз недвосмислену подршку неколико веома моћних држава (две су апсолутно препознатљиве – САД и Велика Британија), предочио је свој предлог решења будућег статуса ове српске покрајине. Наравно, не можемо овом приликом препричавати све детаље тог плана, довољно је подсетити се изјаве садашњег председника Србије Бориса Тадића, коју је дао

приликом сусрета са Ахтисаријем, када је он дошао у Београд 02. 02. 2007. да промовише решења из плана. Председник је тада казао да «Ахтисаријев план отвара могућност за независност Косова» и додао, да је «Ахтисарију рекао да Србија и он као њен председник никада неће прихватити независност Косова». (2) За разборитог, довољно. План је, дакле, крајње неповољан по Србију и њене интересе, и природно је очекивати, да цела нација и свеукупно јавно мњење, што би се рекло, «дишу као једно». Процедурално гледано, Србија је тада могла, да на једноставан начин, међународноправним путем, заувек изгуби своју јужну покрајину. Пет великих земаља, сталних чланица Савета Безбедности УН, требало је само да се сагласе, или макар да не блокирају процес давања независности Косову, и ствар би била очас готова. Тако је, барем, било замишљено. Међутим, из разлога који се још увек не могу са потпуном сигурношћу докучити, једна стална чланица, Руска Федерација, иступила је против овако конципираног плана. Споменута је и могућност вета...

Предмет овог списка биће анализа реакција, коментара и мишљења, у домаћој дневној штампи поводом могуће употребе

руског вета. У наслову текста нашла се и реч «парцијална» и то сасвим оправдано. Пре свега због тога, што су спекулације о евентуалном руском држању по косовском питању, почеле да се јављају у домаћим медијима још доста раније, а сигурно их можемо детектовати у прошлој 2006. години. Друго, у анализи садржаја, служићемо се текстовима и интервјуима који су се појавили у четири српске дневне новине, *Политици*, *Блицу*, *Данасу* и *Дневнику*. Аутор ових редова био је у могућности да континуирано прати писање само споменутих дневних новина, и то је једини разлог зашто у избору штампе нема и неких других издања. Додуше, ова четири дневна листа, уз све видљиве разлике, ипак повезује једна заједничка и врло битна ствар – општа програмска и идеолошка оријентација. Све ове новине снажно промовишу тзв. петооктобарске вредности, и може се стога рећи, да оне нису само «глас» својих уредничких тимова и власника, већ и актуелне власти, а по свему судећи, и значајног (ако не и преовлађујућег) дела нашег народа.

Конечно, ово није само студија о нашој штампи, и њеном односу према једном значајном државном и националном питању. Ово је, на жалост, и сведочанство о «националном и моралном капиталу» који се негде загубио, или скоро сасвим потрошио; о неозбилности наших новинара, «експерата» и «интелектуалаца»; ово је мала хронологија наше духовне и националне посусталости. Наравно, осветлићемо и оне ретке ставове који одишу благим, скоро неприметним оптимизмом, сталоженошћу и опрезом. Али, искрено говорећи, такве позиције код писца ових

редова и нису изазивале посебну пажњу. Ваљда је још увек нормално и друштвено прихватљиво, залагати се за одбрану сопствених националних интереса, и бодрити, макар и у ограниченој мери, своје сународнике у овако тешкој и компликованој ситуацији. Прави интелектуални изазов представља објашњавање и разумевање, да је тако назовемо, «поданичке свести» и њених многобројних гласова, којима су ове четири новине широм отвориле своје странице и омогућиле да распростиру конфузију, цинизам и дефетизам. Па, кренимо редом.

Неће бити вета... мајке ми!

Пре него што ће специјални изасланик Марти Ахтисари доћи у Београд и Приштину, да презентира решења за статус КиМ, у домаћој, али и страниој штампи, увелико су почела нагађања о природи његовог предлога и могућим реакцијама српске, али и руске стране. За почетак, пренећемо мишљење из јануара ове године, дипломатског уредника Тајмса, Ричарда Бистона, који предвиђа «да се спрема тежак окршај Русије и Запада око будућности Косова». Одмах затим, цитирајући уснут изјаву руског председника Путина да није прихватљиво да одлука о статусу Косова буде наметнута споља, Бистон додаје да «Русија, као стална чланица Савета безбедности УН, може да блокира признавање независности». (3) Тако је могући развој догађаја тумачио један Британац. А код нас?

Дневни лист *Блиц* је од све четири новине чије писање овом приликом анализирамо, понајвише спекулисао са могућим руским ветом. Тако је овај лист, 30. марта донео вест, наводно од «извора» блиског безбедносним структурама, како су српске тајне службе информисале политички врх и премијера Војислава Коштуницу, «да Русија неће уложити вето у Савету безбедности УН по питању Косова». Како се наставља у овој «поузданој» Блицовој анализи, наше тајне службе су спознале да је «независност Косова сасвим извесна, да је немогуће то спречити, чак (*пазите сад ово!*, прим. Н.В.) ни одложити, и да ће заузврат Србији бити понуђени одређени уступци, те да држава треба према томе да се одреди што пре». (4) Иначе, редакцији ових новина, пуна су уста европских вредности, и на страницама *Блица* често се може уочити спомињање «професионализма» и «професионалних стандарда». Како то изгледа на делу, и што је најтрагичније, по судбоносном питању опстанка територијалне целокупности ове земље, види се из приложеног. Да би се код читалачке публике учврстило веровање у неизбежност косовске независности и изостанак руског вета, с времена на време, *Блиц* је ангажовао различите «експерте» да гасе и последње пламичке наде и оптимизма у народу. То је чињено, чак и након тога што су одређени високи руски званичници дали врло конкретне изјаве о томе да Русија неће прихватити наметнуто решење. У понедељак 7. маја, преко две стране, скоро с краја на крај, дебелим црним словима написано је да «Русија неће уложити вето». Наслов је био необично велик, и ко год је тог дана отворио новине, није га могао игнорисати. Гост редакције *Блица*, био је Душан Јањић, директор *Форума за етничке односе*. Јањић је самоуверено тврдио, да «у мају треба очекивати зелено светло за предлог Мартија Ахтисарија, и то за његов технички део у коме су анекси». (5) Нешто касније, он још је додао, да не очекује «руски вето јер Америка и Контакт група све раде да вета не буде». (6) Иако је касније у разговору са новинаром прилично аргументовано говорио о безбедносним ризицима које повлачи независност Косова, и критиковао Ахтисаријев план, прогнозе које је тада изрекао показале су се као потпун промашај.

У нешто неповољнијој позицији нашао се историчар Милан Ст. Протић. Њега је *Блиц* ангажовао да «објасни» неке ствари нашој јавности крајем марта, када руске позиције по питању статуса Косова још нису биле баш у потпуности искристалисане. Протић није одолео искушењу да се мало избламира, иако је својевремено, ако се не варамо, на телевизији *Мост* изјавио, да се већ неколико пута преварио у својим политичким прогнозама. На самом почетку интервјуа, Протић је казао, како је руски вето

«најјача карта на коју игра званични Београд у преговорима око Косова, очекујући да се обнове преговори и да се вратимо на почетак». (7) Међутим, наш некадашњи амбасадор у САД тврди, да «сумња да ће се то догодити, јер не треба очекивати да ће Русија заштитити односе са Западом зарад нас». (8) И онда, нешто касније, Протићев прогнозерски «бисер»: «У овом тренутку је јасно да Русија отеже процес, али не зато што баца Западу рукавицу у лице, него напротив тражи продужетак преговора како би убедила званични Београд да пристане на план». (9) Како је одмицао интервју са Протићем, он је изгледа све више падао у жар предвиђања, па је констатовао, да ће на крају «Русија рећи Коштуници да је издејствовала понешто те да пристане на план, како не би тражио преко хлеба погаче». (10) Све у свему, што се тиче временског рока, Протић прориче да цео процес неће дуго трајати, односно да је могуће «да се решење одложи до самита Г 8, који је заказан за почетак јуна». (11)

Како је *Блиц* дошао на идеју да интервјуише баш Протића, остаје непознато. Можда је неко из редакције тог листа читао интервју који је Протић дао новосадском *Дневнику* почетком истог месеца, па је одушевљен његовим опсервацијама предложио да и матични лист поступи исто. Елем, још 7. марта, *Дневник* објављује разговор са Протићем под насловом «Косово између два сценарија». Наравно, ниједан није повољан за Србију. Коментаришући закулисне игре у Савету безбедности око Ахтисаријевог плана, Протић је изразио неверицу «да би међународна заједница уложила толики напор да би сад од свега одустала, и да бечке преговоре и документ Мартија Ахтисарија прогласи пропалим и да све врати на нулту тачку. Много је вероватније да ће се пронаћи решење за о безбедивање проходности Ахтисаријевог предлога у споразуму с Руском Федерацијом и Кином и да неће бити никаквог вета». (12)

И директор *Београдског центра за људска права* Војин Димитријевић, није одолео изазову предвиђања, па је оценио «да не постоји опасност да Србија постане улог у свађи великих сила, јер «вероватно» неће бити руског вета». (13) Како то зна, на основу чега то предвиђа, Димитријевић није објаснио, или га је можда редакција *Блица* једноставно «исекла». Али, то на крају крајева није ни битно. Важно је било да се каже да вета неће бити.

Председник Одбора за међународну сарадњу Г17 плус Милан Пајевић, такође се окушао у прогнозирању, не спомнујући додуше, директно руски вето, али из његове тврдње, да не мисли «да ће Русија «жртвовати» неке своје интересе у међународној комуникацији због Косова» (14), може се недвосмислено наслутити шта мисли о тој могућности. Штавише, Пајевић је поводом избора Томислава Николића за председника Народне скупштине, изјавио како у политици Русије према Србији не види «никакву заводљивост. Напротив! Руско понашање је, најблаже речено, некоректно у односу на интересе грађана Србије [...]» (15)

Сасвим је било разумљиво и очекивано да медији косовских Албанаца непрекидно најављују независност и тврде како неће бити вета, али чему овај «индепендистички» полет код српских новина и «аналитичара», заиста није јасно. Било је, руку на срце, и мало опрезнијих «стручњака» који нису тако лако багателисали руску најаву о блокирању одлуке у СБ ако она не буде плод компромиса обе стране, иако се суштински нису разликовали од својих «храбријих» колега. Тако се новинар *Дневника* Реља Кнежевић, осмелио да у јуну (након мноштва, по српску страну позитивних изјава руских званичника) спекулише о природи и трајању руског отпора признавању косовске независности. Кнежевић је скептичан према руском вету, мада то нигде отворено не саопштава, и зато покушава да на заобилазан начин сугерише читаоцима да се у Русију пуно не уздају. У његовом тексту «Вежбање за европску силу», провлачи се низ таквих «увијених» порука, попут оне да би

«трвење Русије с великим силама око статуса Косова могло бити и само пролазно пркошење Западу [...]» (16). Ту су затим и «ду-бљи историјски увиди», као рецимо овај да «читав век раздваја интересе Москве и Београда, после њене спорадичне подршке у деветнаестом». (17) Кнежевић је намерно написао «Москве и Београда», а не Русије и Србије, јер добро зна да у преовлађујућем делу прошлог века није било ни Русије ни Србије, већ другачијих и ширих међународних субјеката (СССР и Југославија), па стога није могло бити ни сасвим аутентичне руске, односно српске спољне политике. Битно је, да смо наводно, читав век раздвојени. Али, права Кнежевићева «посластица» је остављена за крај текста, где он тврди, спомињући једну солуцију по којој би «Албанци постали независни, а да Срби то не примете», да би то решење, «и Руси глатко потписали». (18) Како је дошао до тог закључка и на основу којих информација, Кнежевић није откривао, важно је да је он у једном «замаху» дешифровао намере и циљеве спољне политике једне велике земље.

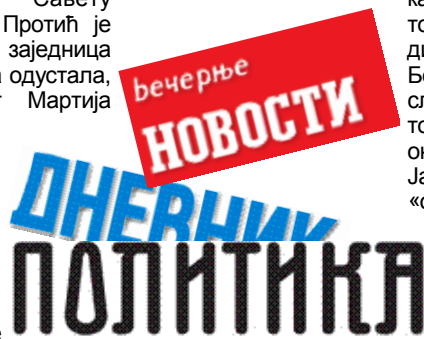
Ипак, њега је увелико «надмашио» спољнополитички коментатор *Политике* Бошко Јакшић. Попут Кнежевића, и Јакшић прориче и нагађа у вези руског вета. Штавише, он уверава читаоце да боље зна шта ће да учини Русија, него њени званичници. Баш ваља бити смео, па написати да «ни у Кремљу још не знају како ће гласати у Савету безбедности». (19) Поред тога, Јакшић нам поручује да заборавимо «шефа дипломатије или његовог помоћника који је посетио Београд. Одлучиће Владимир Путин». (20) А потом следе дидактичке поуке типа, «Руси су претњу вето досад користили у фармацеутским дозама», па онда, уколико се «баћушка Владимир» (откуд право Јакшићу да овако ословљава руског председника?) «одлучи на вето, онда предвиђам да му Вашингтон спрема замку» (ма шта нам рече!), и све тако до краја текста, где Јакшић тријумфалистички закључује да ће се «Американци и Руси договорити». (21) Прошло је од тада (његовог текста) више од осам месеци, а Јакшићевих «договора» и «замки», као и независности Косова, још увек нема... Остаје мистерија, зашто се понекад људи тако лако одају давању паушалних оцена и методологији «видовите Зорке»? Зар је императив непрекидног писања и зарађивања хлеба насушног баш толико надмоћнији од аналитичког опреза, стрљивиности и ослањања на проверене информације?

И ми своје Русе имамо...

Већ смо раније рекли да се лист *Блиц* посебно ангажовао у «промоцији» блиске и наводно неизбежне косовске независности. Ради тога су и консултовани домаћи «зналци». Али, «црв сумње» није дао мира, па се редакција *Блица* одлучила на додатан корак у том правцу.

По неком животном правилу, најжешће су свађе у породици, међу кумовима или пријатељима. Најкрвавији и најбруталнији су грађански ратови. Најтеже се разочарамо у оне за које верујемо да су нам најближи. Својевремено, нас је највише заболела «руска рука» подигнута у вис, када су се у Савету безбедности уводиле санкције Србији и Црној Гори, 1992. године. Многи од обичних грађана ове земље, више су се љутили на Русе, 1999. године, што ништа не предузимају да се прекине агресија на СРЈ, него на Американце и остале што бомбардују и разарају земљу. Та наша озлојађеност, разочараност и љутња према Русији, само су потврђивали чињеницу, да велики словенски и православни народ на истоку, ипак третирамо и доживљавамо другачије (како се каже у једној песми *Бијелог Дугмета* «има нека тајна веза...») него неке друге нације.

Те чињенице била је свесна и редакција *Блица*, и баш зато је одлучила да ангажује управо руске «стручњаке», да из њихових уста чујемо, како Србија грешу, како вета највероватније неће бити, и како се узалуд надамо у њихову помоћ. Касније, како је

протицало време и руски званични став постајао све чвршћи, и ови «унајмљени» Руси, почели су да делимично мењају мишљење и заузимају опрезнији став. Андреј Пјонтковски, директор *Института за стратешке студије*, у првој половини марта је изјавио да се «судбина Косова налази у рукама великих сила» и како Србија «мало шта може да учини». (22) Како даље наставља, «то је цех који Србија плаћа за вишедеценијску политику да увек захтева више од онога што је реално» (овде је доиста демонстрирано колосално незнање – спада ли у те незасите српске претензије и давање устава Косову 1974. године?). Без обзира на српско уздање у Русију, Пјонтковски сугерише, да је, како дани одмичу, «све извесније да ће Косово добити независност». (23) Додуше, Пјонтковски не тврди експлицитно, да Русије неће уложити вето, али прогнозира да ће Савет безбедности усвојити само технички део Ахтисаријевог плана, док ће «нову независну државу можда већ у мају или јуну билатерално признати САД, Велика Британија, а затим и остале земље». (24) То ће, по његовом схватању, највише одговарати Русији, која «никада неће подржати независно Косово» али ће овај случај искористити да «призна независну Абхазију или Јужну Осетију». (25) Као што се може видети, и у погледу рокова, и у тактичком смислу, Пјонтковски је прилично омашио. Али, идемо даље. За нешто мање од месец дана, исти аналитичар се поново огласио у *Блицу*, констатујући да «српске власти могу да обезбеде наставак преговора између Београда и Приштине само ако званично предложе поделу Косова» (и ова прогноза је била погрешна – преговори су обновљени без отварања опције поделе). (26) Пошто се у међувремену, изгледа, мало боље информисао о спољној политици сопствене земље, Пјонтковски је сада предвидео, да би Русија ипак, уложила вето «уколико се на столу нађе текст резолуције која предвиђа надгледану независност Косова [...]». (27) Али, да не буде било какве забуне, Пјонтковски сматра да «Русија не би требало да уложи вето јер даље конфронтације са САД нису у њеном интересу». (28) Занимљиво је, да су сличан аргумент користили и многи домаћи стручњаци, иначе много забринуте да уложени вето не нашкоди позицијама, њима, тако «драге» Русије.

Осим Пјонтковског, на страницама *Блица* се више пута огласио и Фјодор Лукјанов, уредник часописа *Russia in Global Affairs*. Иако констатује, да ће Русија учинити све да измени Ахтисаријев план и учини га прихватљивим за Србију, Лукјанов ипак сматра, да није реално «да ће Русија уложити вето на нову резолуцију у СБ». (29) Који дан касније, Лукјанов каже да «Русија није заинтересована да уложи вето, јер би тако угрозила односе са својим западним партнерима». (30) По њему, руска тактика је оријентисана на пролонгирање, мада, он не види «могућност компромиса у блиској будућности». (31) Почетком јуна (када је по Пјонтковском, Косово већ требало да буде независно) Лукјанов понавља исту причу без икакве опширније и озбиљније аргументације. Тако он изјављује, да «Русија не намерава да употреби вето када у Савету безбедности УН буде гласање о новој резолуцији о Косову, а предстојећи сусрети највиших руских и српских званичника послужиће Москви да објасни Београду да у наставку преговора буде реалистичан». (32) Попут својих српских и руских истомишљеника, и Лукјанов потезе сличне разлоге за свој став. По његовом схватању, «Русија не намерава да употреби вето јер нема интереса на Косову, за разлику од Америке и Европљана», и још додаје да је «косовско питање део шире игре коју Русија са Западом игра на више поља, заједно с питањима ракетног штита, проширења НАТО и обезбеђења енергије». (33) Коначно, Лукјанов предвиђа да ће «Путин у разговору са српским званичницима упозорити Београд да не мисли како ће Москва ризиковати све зарад Косова и указати на то колико је далеко Русија спремна да иде». (34)

На крају овог дела текста, неколико информација о бацкгрунд -у двојице руских стручњака. Што се тиче Лукјанова, он заиста уређује један врло солидан часопис о светској политици (у кооперацији са америчким часописом *Foreign Affairs*), али, где чуда, у редакцијском савету, је нико други до Марти Ахтисари. Набројани су ту, руку на срце, и Сергеј Лавров и Јевгениј Примаков, али, с

обзиром да се Лукјанов изјашњавао управо о плану дотичног Фи-нца, јасно је да није могао бити до краја, нити сасвим искрен, нити у потпуности објективан. Пјонтковски је занимљив као жестоки критичар Путинове политике и припадник десно оријентисане партије *Јаблоко* Григорија Јавлинског. (35) Та странка у Русији је по свом идеолошком профилу и опредељењу, аналогна српској ЛДП Чедомира Јовановића, или рецимо Г17 плус. Када се ове чињенице узму у обзир, постаје јасније зашто су се ови руски аналитичари изјашњавали управо овако о проблему ста-туса КиМ-а.

Само једанпут, током ових месеци, *Блиц* је поштовао, барем што се руских стручњака тиче, правило *auditur et altera pars*. Пјотр Искендеров из Руске академије наука, је био тај «усамљени глас» у *Блицовој* режији, који се једини успротивио Ахтисаријевој политици, тврдећи «да би најбоље решење било одбацивање плана Ахтисарије, његова замена другим дипломатом, као и организовање нових преговора Београда и Приштине, на објективнијој основи и без унапред одређених резултата». (36)

Фусноте:

1. Др Станоје Станојевић, *Историја српског народа*, фототипско издање из 1926. године, Лута, Моно & Манана пресс, Жарко Албуљ, Београд, 1993, стр. 405-406.
2. <http://www.voanews.com/Serbian/archives/2007-02/>
3. *Политика*, среда 24. јануар 2007, стр. 2.
4. *Блиц*, петак 30. март 2007, стр. 3.
5. *Блиц*, понедељак 7. мај 2007, стр. 2.
6. Ибидем, стр. 2.
7. *Блиц*, недеља 25. март 2007, стр. 2.
8. Ибидем, стр. 2.
9. Ибидем, стр. 2.
10. Ибидем, стр. 3.
11. Ибидем, стр. 3.
12. *Дневник*, среда 7. март 2007, стр. 2.
13. *Блиц*, субота 21. април 2007, стр. 3.
14. *Дневник*, понедељак 19. март 2007, стр. 2.
15. *Дневник*, четвртак 10. мај 2007, стр. 2.
16. *Дневник*, недеља 17. јун 2007, стр. 4.
17. Ибидем, стр. 4.
18. Ибидем, стр. 4.
19. *Политика*, недеља 11. март 2007, стр. 8.
20. Ибидем, стр. 8.
21. Ибидем, стр. 8.
22. *Блиц*, уторак 13. март 2007, стр. 3.
23. Ибидем, стр. 3.
24. Ибидем, стр. 3.
25. Ибидем, стр. 3.
26. *Блиц*, среда 4. април 2007, стр. 5.
27. Ибидем, стр. 5.
28. Ибидем, стр. 5.
29. *Блиц*, уторак 17. април 2007, стр. 3.
30. *Блиц*, субота 21. април 2007, стр. 3.
31. Ибидем, стр. 3.
32. *Блиц*, среда 6. јун 2007, стр. 2.
33. Ибидем, стр. 2.
34. Ибидем, стр. 2.
35. *Политика*, недеља 30. септембар, 2007, стр. 12.
36. *Блиц*, среда 4. април 2007, стр. 5.

ПАТРИОТСКА БЕРЗА

Председник Тадић је најавио кризу у Србији. Она је хипотетичка, али и реална чим је шеф државе тако драматично навестио могући посткосовски расплет.

Такав политички осврт донекле сведочи како смо распети између

оптимистичког дипломатског елана и суморне реалности. И то без добрих оријентира који би нам показали чему се приклонити.

Иначе се Балкан поново враћа својим лошим и неизбежним навикама, а то ће рећи у кризу, иако из претходне још није ни изашао како ваља. Или није изашао никако, јер је тако несрећно пројектован.

Криза на крају године имаће неколико недокучивих особености. Мораће истовремено да је заустављају и подстичу они који су је и довели до врхунца. Највећа сила на свету ће морати да се избори са апсурдном логиком своје спољне политике. Вашингтон неће одустати од независног Косова, али неће се ни трудити да разуме последице своје надмоћне тврдоглавости. То би могло поново, и то више пута да разара Балкан, већ исцрпљен од етничких сукоба. И да коначно умори господаре кризе, немоћне да реше квадратуру мржње у надметању за животни простор.

То одустајање их не би амнестирао, мада њих то претерано не брине. Не би им било први пут. Занимљивих и опасних егзотичних места је много више него што они имају времена, нешто се мора решити на брзину. Та „олако обећана брзина“, по ко зна који пут у случају Косова, оставља нам последње тромесечеје у години пуно реалне стрепње.

Пројекција најгорег расплета је најпросто застрашујућа. У томе нема много наде да би „контролори кризе“ имали довољно времена и снаге да сачувају неку илузију о стабилности. Могуће је дакле, да нека пародија косовске државе већ у првим сатима сумњивог постојања, буде простор тешке имплезије сваковрсног насиља.

Унутар покрајине нема реалне политичке снаге која би могла да рационализује еуфорични милитаризам. Напротив, сви албански лидери су буквално дошли из шуме и вишегодишњег герилског егзила, или из легионарских похода у грађанском рату. Њихово искуство кажује да се насиље исплати као и сваки добар политички модел. Насиље им је донело све, зашто мењати тактику и тим који добија!

Али, у чему се састоји ризик од дивљих инцидената, ако ће Албанци ипак добити оно што желе? Можда је кључ у северном делу Косова и Косовске Митровице, коју ће милитанти (наоружани, спремни и увежбани) пожелети да контролишу већ у првим часовима „независности“. Та идеја је већ у оптицају, али њено остварење није реално без аналогног „третмана“ осталих српских енклава. И, наравно, без покушаја да се „хистерична самосталности“ пренесе на југ Србије.

Југ Србије јесте наша ствар, али Косово ће и у експанзији антисрпског насиља остати изван домета оперативне политике српске државе. То значи да наша припрема за најосетљивије тренутке новије српске историје прилично касни. Можда коначно. Нема знакова да имамо стратегију за најгори расплет, осим прилично нејасног (и нетачног) образложења министра Самарџића. А он каже да у случају самопроглашења независног

Косова, уз признање неких земаља „не би било мира“. Он је рекао да „Србија не само да то неће признати, него ће све учинити да се такви кораци казне и врате назад у нормалу“.

Тешко је разумети шта је господин министар овде желео да каже. Рецимо да знамо ко ће угрозити мир, мада је Самарџић то мало другачије објаснио, али како остварити „кажњавање таквих корака“ и њихово враћање у нормалу! Да ли је ово сада и ових година нормала из које ће бити искорачено крајем децембра? Како ће Србија, ако Самарџић говори у име њених власти, казнити оне који ће признати независност Косова?

Морамо стрепети за безбедносни статус Срба у Косовској Митровици и другим енклавама после врелих експресија виђеног члана српске владе. Дакле, ако почне оно најгоре, хоће ли Срби из покрајине чекати Самарџића да строго казни насилнике? Или је решење за ту очекивану етапу кризе ипак снажна координација са снагама Кфора, без којих нема реалне заштите за Србе. Зар министар уместо запаљивих и непродуктивних митинговања нема више времена за тежобне али неизбежне координативне послове. Само то је живот и

брига за њега, све остало су вруће пароле које у разорном хаосу остају похабани сведоци стерилне политичке бизарности.

Осим... Осим ако неко већ није размишљао о крајњем средству државе у заштити територије. Наравно да би војни модел, само петнаестак година пре могао да буде одговор легитимне државе. Председник Тадић очито није мислио на такав корак кад је говорио о могућем расплету кризе. Он је оружану интервенцију искључио, као „корак који нас води у историјски пораз!“

Бавећи се косовском кризом, многе српске странке више брину о свом надрипатриотском рејтингу него о стварности. Од српске политичке елите се може очекивати бар нешто више разума, него што га имају други, моћнији чиниоци ове драме. Ред је да учине све како би сваки расплет преживели Србија и Срби на Косову. Пре неких осам година, један несрећни српски војсковођа је у јаким надању казао: „Наши животи без Косова немају значаја!“

Рекао бих, после свега, да ствар стоји сасвим обратно.

Љубодраг Стојадиновић, Политика, 12.11.2007.

РАСПРАВА О ДВЕ КОНЦЕПЦИЈЕ ЦРКВЕ СЕ НАСТАВЉА

Чињенице

Према извештајима, данас је епископ бечки Иларион (Московска патријаршија), председник руске православне делегације у европској Унији, оптужио Цариградску патријаршију да уништава православно-римокатолички Дијалог и да покушава да успостави источно папство.

“Као ко-председник мешовите комисије за православно-римокатолички дијалог, [митрополит Јован Пергамски \(Зизијулас\)](#) носи одговорност за прекид Дијалога”, изјавио је епископ 22. октобра. “На основу његових коментара и закључног документа, који је састављен без учешћа Московске патријаршије (МП), могао би се створити утисак да је Цариградска патријаршија свесно потиснула МП из Дијалога, тако да може да донесе одлуке које би, да је МП учествовала, биле немогуће”, изјавио је епископ Иларион. Пре тога, представници МП су напустили седницу [Десете](#)

*Неокрњена вера - Поклоњење
Св. Козми и Дамјану у Зочишту*

[мешовите православно-римокатоличке теолошке комисије у Равени, \(Италија\)](#), као знак протеста због учествовања представника тзв. “Естонске апостолске цркве”, која је створена 1996. године уз сагласност Цариграда на канонској територији Руске Цркве. Документ који сумира рад комисије потписан је у одсуству делегације Московске патријаршије.

Епископ Иларион је оценио да одсуствовање са Дијалога “највеће Православне цркве, чије чланство превазилази чланство свих осталих Помесних Православних Цркава заједно, баца сумњу на легитимност православно-римокатоличког Дијалога”. Реагујући на ово, митрополит Јован Пергамски (Зизијулас) изјавио је да чврста позиција епископа Илариона мора да се гледа као “израз ауторитаризма који има за циљ да покаже утицај Московске патријаршије”.

“Цариград жели да нам наметне модел еклезиолошке структуре која никада није постојала у Православној Цркви и која је ближа римокатоличком моделу. Према том моделу, улога “источног папе” би била играна од стране цариградског патријарха”, одговорио је епископ Иларион.

“До ког степена ће се остале Помесне Цркве сложити са новим моделом, који нам Цариградска Црква намеће кроз Дијалог, видеће се на следећем кругу Дијалога који **почиње 2009. године**. Међутим, већ сада је јасно да одсуство Московске патријаршије битно олакшава рад на доношењу таквог модела”, додао је епископ Иларион.

Закључак

Наглашавамо да је ово чињенични извештај са циљем да обавести читаоце о ситуацији. Што се нас тиче, желели бисмо да поставимо нека, још neodговорена питања.

Прво, да би се вероватно огромна већина делатних Православних хришћана у свим Помесним Црквама радовала трајном прекиду таквог “Дијалога”, јер га **нису ни желели**, јер никада нису били ни питани од својих епископа. Чињеница је да на тлу Западне Европе, где живимо, генерално римокатолици не улазе у православне храмове, нити Православни улазе у римокатоличке. Наше питање је дакле следеће. Зар ова чињеница не сугерише да је концепт “Дијалога” небитан вернима, да се ове **две вере сматрају толико различитим**, у духу и реалности, да је целокупан концепт дијалога вештачки и да има своје **корене у политици**, а не у животима верујућих?

Друго, ако ће бити Дијалога, зашто не изаберу Православне личности, које би, пре него академици, заиста верно представиле суштину, **да учествују у њему**? Академици су сви врло добри, али често имају мало схватање Православних духовних и практичних стварности. Зашто, на пример није образованим монасима са Свете Горе (Цариградска патријаршија), или из Општине Пустине у Русији, или образованом свештенству и **мирјанима, дозвољено да учествују у Дијалогу**? Дијалог посрће деценијама и његови извештаји леже, игнорисани од свих, на прашњавим полицама. Зашто не искористити ову прилику да се унесе **нешто реалности и живота у овај Дијалог**, ако Дијалога мора бити?

Треће, такође је интересантно да су речи о “источном папи” младог епископа Илариона просто **понављање речи великог српског богослова, Блаженог Јустина (Поповића) седамдесетих година прошлог века**. Зашто овај богослов, који није ни Грк, ни Рус, није **слушан од почетка**? Онда ништа од овога не би било неопходно.

Ниче и четврто питање, на које опет немамо одговора. И митрополит Јован (бивши професор у Глазгову) и епископ Иларион, школован на Оксфорду, ученик пензионисаног оксфордског професора, митрополита Калиста Вера, се обојица знају из грчког манастира у Есексу (енг. Толлесхунт Книгхтс, Ессек) који је основао архимандрит Софроније, који је напустио Московску патријаршију ради Цариградске још давне 1963. године. Зашто се ова два представника нису срели тамо и можда приватно, на њиховом заједничком енглеском језику, изгладили разлике пре јавног састанка у Равени?

Конечно, поставили бисмо следеће, много шире питање. Ако римокатолици **желе да приђу Православној Цркви** и да живе православно, добродошли су да то учине. У Грчкој цркви то би значило примање кроз крштење, а Руска Црква има блажу праксу и прима римокатолике путем исповести. У сваком случају, нема потребе за “Дијалогом” ради овога. Римокатоличко свештенство већ зна да морају да одбаце “филиоцве”, пре него што било какав озбиљан “Дијалог” са Православном Црквом може да се догоди. Ово би захтевало врло мало напора, пошто римокатолички лаици никада нису чули за “филиоцве”. А одбацивањем “филиоцве” римокатолици би се само вратили веровањима Јована ВИИИ, папе римског (+882) који је забранио било какве додатке Символу вере, који је бранио св. Методија, Апостола Словена и тужно је - такође био и први папа који је убијен.

Много питања, али без одговора.

отац АНДРЕЈ Филипс:

10/23. октобар Празник Оптинских Стараца

Извор: Orthodox England; Превод са енглеског: Станоје Станковић, Преузето: светосавље.org